

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-учбовий центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

НАУКА, ОСВІТА, СУСПІЛЬСТВО: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної науково-практичної конференції

*30–31 березня 2017 р.
м. Київ*

Київ
Інститут інноваційної освіти
2017

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
НЗ4

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

НЗ4 **Наука, освіта, суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку :** Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30—31 березня 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-учбовий центр прикладної інформатики НАН України. — Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. — 156 с.

Матеріали конференції рекомендуються учнівській молоді, молодим вченим, науковим працівникам, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2017
© Інститут інноваційної освіти, 2017
© Друк ФОП Москвін А.А., 2017

Підписано до друку 04.04.2017. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturna. Ум. друк. арк. 9,07.

Зам. № 0404-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-067-259-11-89.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com.ua

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-учбового центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

О.В. АРТЕМЕНКО,

аспірант Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ – ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Творчість, зазвичай, визначають як процес створення чогось нового. Творчість стосується не тільки науково-дослідної роботи, технічних винаходів або рішення будь-якого завдання нешаблонним методом. Воно пов'язане з виробництвом, питаннями управління багатьма іншими сферами діяльності. Творчість, як правило, не починається з фактів: вона починається з виявлення проблеми і віри в можливість її рішення. Кульмінаційним етапом творчості є відкриття нової, провідної думки чи ідеї, що визначає, яким чином може бути вирішена проблема, що дала початок творчого процесу. Звичайно, нові ідеї відкриваються не кожному, а лише підготовленому і зацікавленому розуму. Однак, історія наукових відкриттів і винаходів свідчать, що одних наукових і технічних знань і правильних установок ще не достатньо, щоб виробити нові ідеї. Всі спроби звести творчість до точної методології, яка застосовується кожним, хто займається творчістю, досі зазнають невдачі. Творчість не вдається звести до чисто логічної процедури, а це означає, що проблеми творчості повинні бути виключені з логіки.

Відправною точкою аналізу даного кола питань є роботи В.С. Біблера, Д.Б. Богоявленської, Я.А. Пономарьова, М.Г. Ярошевського, М.С. Кагана, К.А. Абульханової-Славської, В.Є. Хмелька, А.Т. Шуміліна, О.К. Тихомирова, О.К. Чаплигіна і ряду інших авторів, присвячені питанням творчості особистості. Широкий пласт досліджень міститься у роботах О.О. Якуби, І.Д. Ковальнової, І.Ю. Білохвостикової, в яких досліджуються питання сутності людської активності в творчому процесі, соціально-психологічні основи творчості.

Мета — дослідити особливості наукової творчості як фактору розвитку особистості.

Покращення рівня використання наукового потенціалу є важливим напрямом підвищення ефективності науки, яке залежить від організації праці науковців. Необхідність наукової організації творчої праці виникла у зв'язку з науково-технічним прогресом та посиленням потреби в координації цілого ряду однорідних за технічним характером процесів колективної праці, коли застарілі методи організації, що ґрунтуються на практичному досвіді окремого дослідження, вже не забезпечують оптимальності творчого процесу.

Основним різновидом творчої діяльності й свого роду її ядром є, як побачимо далі, наукова творчість. Суть і зміст останнього полягає у створенні й постійному удосконаленні теоретичної моделі об'єктивної реальності. Цією моделлю реальності є наукове знання. Наука ж являє собою соціальний інститут, функція якого полягає у виробництві нового наукового знання, в удосконаленні наукової картини світу.

Сказане дозволяє підкреслити, що однією з центральних категорій наукознавства є поняття моделі, тому що основу наукової творчості становить моделювання. Моделювання лежить також в основі діяльності взагалі, тому що доцільність діяльності, багато в чому її складова, саме й забезпечується прогнозуванням у рамках ситуативного моделювання. Прогностична діяльність, не замислюючись про те, виконується повсякденно. Це виявляється в тому, що перш ніж виконати будь-який вид діяльності, прогнозується й проектується її мета, продукт, технологія й наслідки.

Природні здібності до наукової творчості, як і інші здібності, є індивідуальними особливостями особистості й слугують суб'єктивними умовами успішного здійснення цього роду діяльності. Вони не зводяться до знань, умінь і навичок, які досягаються освітою. Виявляються у швидкості, глибині й міцності оволодіння способами й прийомами наукової творчості й у творчій продуктивності. Високий рівень розвитку здібностей виражається поняттями таланта й геніальності. Всупереч також помилковій думці ці здібності важко діагностуються за допомогою відомих сьогодні тестів.

Базовими компонентами наукової діяльності є її суб'єкт і об'єкт. Суб'єктом наукової творчості може бути окрема людина й колектив. Відповідно й наукова творчість може бути індивідуальною й колективною.

Метою будь-якого наукового дослідження є вдосконалення теорії якогось об'єкта реальності. У цьому зв'язку поряд з поняттям об'єкта вводиться поняття предмета дослідження. Під предметом розуміється ту частину досліджуваного об'єкта, яка належною мірою не відображена в теорії.

Найважливішою умовою наукової творчості є вміння по-новому уявити собі картину протікання досліджуваних явищ.

Творча уява — необхідний компонент розумової діяльності на всіх етапах наукової творчості.

На первісному етапі дослідження уява виступає у визначенні робочих гіпотез на основі первісної творчої переробки наявних у науці даних, у виношуванні експериментального задуму чи дослідження його принципової (теоретичної) схеми, у створенні конкретної методики дослідження, іноді уявному моделюванні.

На наступному етапі дослідження — етапі нагромадження вихідних даних, необхідних для вирішення проблеми, — уява має не менш істотне значення. На цьому етапі дуже важливо в міру нагромадження фактів уявити собі, що криється за малопомітними і на перший погляд випадковими відхиленнями в досліджуваних явищах.

На заключному етапі наукового дослідження роль творчої уяви зводиться до того, що завершується перетворення раніше наявних у дослідника представлень

про досліджуваний об'єкт, формуються нові представлення-образи. У них з необхідною ясністю і повнотою відбиваються закономірні зв'язки і причини залежності.

Стан сучасної науки і техніки такий, що наукова творчість здійснюється зусиллями творчих колективів і об'єднань. Вирішення складних наукових проблем, створення нової наукової теорії, нові відкриття і винаходи в рідких випадках являють собою результати творчої роботи одного дослідника чи вченого, яким би високим ступенем творчих можливостей він не володів.

Отже, обов'язковою умовою здійснення наукової творчості є діяльність творчої уяви. У науковій творчості понятійна форма відображення доповнюється образною. Варто також враховувати, що специфічна роль уяви в науковій творчості полягає в тому, що вона перетворює образний, наочний зміст проблеми і цим сприяє її вирішенню. І тільки оскільки творчість, відкриття нового відбувається завдяки перетворенню наочно-образного змісту, вона може бути віднесена за рахунок уяви.

Література

1. Бар'яхтар В. Г. Підготовка наукової еліти — пріоритет державної освітньої політики / Бар'яхтар В. Г., Горобець Ю. І., Данилевич А. В. // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 3. — С. 49—53.
2. Гут О. О творчестве в науке и технике / О. О. Гут // Вопросы психологии. — 2007. — № 2. — С. 130—139.
3. Китаев-Смык А. А. Факторы напряженности творческого процесса / А. А. Китаев-Смык // Вопросы психологии. — 2007. — № 3. — С. 69—82.
4. Рыбакова М. В. Интеграция образования и науки как основа элитного естественнонаучного образования / М. В. Рыбакова // Социс. — 2007. — № 4. — С. 86—90.

Н.В. КОТЕЛЯНЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти

Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ СФОРМОВАНOSTІ В УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сутність проблеми отримання об'єктивної та якісної інформації про результати навчання, розробки критеріїв оцінки досягнень учнів та інструментарію, який забезпечує їх достовірність, в психології і педагогіці розглянуті В.П. Беспалько, С.І. Архангельським, І.С. Якиманською, Ю.К. Бабанським, Н.О. Менчинською, З.І. Қалмиковою, А.К. Марковою, Б.М. Бліновою, О.М. Майоровим, Н.В. Кузьміною та іншими дослідниками.

Слід зазначити, що обґрунтовані нами методологічні підходи, які лежать в основі системи трудового навчання учнів початкової школи, здійснюють істотний вплив на розв'язання проблеми оцінки ефективності навчального процесу, тобто оцінки впливу навчання на розвиток особистості молодших школярів та форму-

вання у них компонентів трудової діяльності. У зв'язку з цим необхідно пам'ятати, що Л.С. Виготський, співвідносячи процеси навчання і розвитку учнів, вказував, що контроль і оцінювання досягнутих результатів повинні охоплювати всі сторони, що характеризують розвиток дитини: пізнавальну сферу, сферу особистісних відносин і систему практичних і розумових дій, що забезпечують можливості розумової і практичної діяльності [1].

Разом з цим, ми вважаємо, що діагностика впливу навчання «Технології» на розвиток особистості молодшого школяра повинна відповідати загальним вимогам, що пред'являються до психолого-педагогічного вивчення учнів [4, с. 195].

У педагогічній науці існує кілька підходів до аналізу й оцінки ефективності процесу навчання. Так В.В. Краєвський, І.С. Висоцька, В.С. Шубинський запропонували оцінювати ефективність навчального процесу з позиції системи умінь, що впливають із структури навчальної діяльності, що відтворюють її процес.

Це загальнонавчальні вміння: знаходити провідну навчальну дію в загальній системі дій і визначити її конкретну значимість; відтворювати і застосовувати за зразком, алгоритмом вже сформовані знання, вміння і навички; будувати план майбутньої роботи (дій), представляти і вміти вибирати пропоновані засоби і способи виконання; передбачати можливі результати майбутньої дії, а також їх характеристики; реалізовувати план на основі раніше визначених засобів і способів; знаходити об'єкт дії, правильно оцінювати його властивості та якості, визначати способи взаємодії з ним; контролювати і доводити правильність виконання дії, її проміжних і кінцевих результатів, співвідносити їх з відповідним планом; виявляти допущені помилки і неточності; встановлювати об'єктивну і суб'єктивну, індивідуальну і соціальну значимість виконаної дії, оцінювати її результат [2].

Ряд дослідників присвятили свої роботи аналізу ефективності навчання з позиції визначення мети. У когнітивній сфері цю проблему розглядають В.П. Беспально, В.Ю. Агапов, О.Е. Лебедев, В.П. Симонов, В.І. Максимова, М.А. Чошанов, М.Б. Челишкова, Г.В. Корольова, Б. Блум, В. Герлах, Дж. Гілфорд, М. Мерілл. При такому підході до оцінки результатів навчання ми звернули увагу на два напрямки:

- 1) відповідність результатів навчальної діяльності певному стандарту;
- 2) особистісний успіх учнів в процесі засвоєння знань, умінь, розвиток психічних процесів, формування ціннісних орієнтацій, особистісних якостей.

Разом з тим слід зазначити, що у вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях вже існує значний досвід оцінки досягнень учнів в трудовому навчанні та навчанні «Технології». Так для трудового навчання необхідними характеристиками досягнень учнів традиційно вважаються [3]:

- навченість (знання, вміння і навички, що характеризують досягнутий рівень здібностей);
- здатність до навчання (швидкість і легкість засвоєння знань, умінь і навичок, що відображають динаміку розвитку здібностей);
- інтереси (вибіркове ставлення учнів до діяльності, відпрацьовано-лишнього її мотиваційну сферу);
- сенсомоторні властивості (якісні прояви їх в технічній праці).

Процес формування технологічної культури молодших школярів вимагає конкретизації її змісту відповідно до даного періоду навчання. В якості змістовних компонентів технологічної культури ми виокремили: когнітивний, практико-дієвий і емоційно-ціннісний. З огляду на вікові та психологічні особливості учнів початкових класів, визначимо зміст кожного компонента.

Когнітивний компонент технологічної культури проявляється в наступному:

- знання про основні джерела та способи отримання інформації;
- знання про способи обробки інформації (аналіз, порівняння, узагальнення);
- знання правил підготовки робочого місця до будь-якого виду діяльності;
- знання призначення інструментів, приладдя та способів роботи з ними;
- знання властивостей матеріалів, які використовуються в практичній роботі;
- графічні знання (правила читання і побудови креслення, малюнка, ескізу);
- знання прийомів виконання технологічних операцій і їх послідовності;
- економічні (знання про вибір оптимальних технологічних способів, раціональне використання матеріалів, інструментів і часу);
- екологічні (організація діяльності та її наслідки для навколишньої природи, використання непридатного матеріалу);
- естетичні (оформлення виробу (колір, форма, розміри та ін.));
- етичні (знання про права та обов'язки, про взаємини в процесі діяльності);
- аналітичні (знання про джерела і способи отримання інформації, її обробка (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення та ін.)).

Емоційно-ціннісний компонент технологічної культури характеризується:

- наявністю інтересу і мотивів виконання перетворювальної діяльності;
- умінням регулювати свою діяльність;
- розвитком моральних якостей;
- ставленням до процесу і результату діяльності;
- прагненням до співпраці.

Практико-дієвий компонент передбачає:

- вміння визначати мету майбутньої діяльності;
- вміння знаходити і обробляти необхідну інформацію;
- вміння з маси альтернативних варіантів вибрати найкращий;
- вміння планувати майбутню діяльність;
- вміння підготувати робоче місце;
- вміння застосовувати на практиці технологічні, графічні, економічного, екологічні, етичні, естетичні та ін. знання в знайомій і новій ситуації;
- вміння доцільно використовувати робоче приладдя і матеріали;
- вміння співпрацювати в колективі;
- вміння здійснювати самоконтроль і самооцінку своєї діяльності.

Взаємозв'язок і взаємозумовленість змістовних блоків технологічної культури характеризує цілісність досліджуваного феномена. Прояв практико-дієвого компонента зумовлено ознаками когнітивного, зокрема, сформованістю знань необхідних для організації діяльності. У той же час процес творчої діяльності, в якій формується і проявляється практико-дієвий компонент, активізує розумову діяль-

ність учнів. Від ступеня зацікавленості і емоційного ставлення до діяльності залежить її продуктивність, міцність засвоєння знань.

Ці змістовні компоненти найбільш повно і в доступній для молодшого школяра формі засвоюються в процесі навчання на уроках трудового навчання.

З теоретичного аналізу структурних компонентів технологічної культури особистості і основних напрямків діяльності з її формування в початкових класах, були розроблені критерії по кожному з компонентів.

Розвиток емоційно-ціннісного критерію ми визначаємо за наступними показниками:

- 1) моральні якості особистості;
- 2) ставлення школяра до процесу і результату праці;
- 3) розвиток вольових якостей;
- 4) спрямованість на співпрацю в колективі.

Емоційно-ціннісний критерій тісно пов'язаний з когнітивним критерієм. Вони обидва входять в керуючу частину діяльності. Когнітивний критерій включає обсяг наукових та технологічних знань і є результатом пізнавальної та практичної діяльності молодших школярів. Для успішного виконання будь-якої діяльності необхідне знання двох видів: знання оточуючої дійсності (про об'єкт діяльності) і знання про способи виконання діяльності, окремих дій (технологічні знання).

Аналіз когнітивного критерію технологічної культури здійснюється за показниками:

- 1) технологічні знання;
- 2) екологічні знання;
- 3) економічні знання;
- 4) графічні знання.

Практико-дієвий критерій технологічної культури особистості, заснований на комплексі умінь і навичок, характеризує реалізацію цієї стратегії.

Аналіз практико-дієвого критерію технологічної культури характеризується за такими показниками:

- 1) вміння застосовувати знання на практиці в знайомій і новій ситуації;
- 2) вміння планувати діяльність;
- 3) вміння виконувати графічні і технологічні операції;
- 4) розвиток навичок самоконтролю.

Виділені критеріальні показники не вичерпують усього різноманіття якісних характеристик сформованості технологічної культури в процесі трудового навчання, але в контексті проблематики нашого дослідження вони є найбільш значущими.

Вибір викладених нами критеріїв сформованості був зумовлений самим змістом технологічної культури особистості, її структурою, а також відповідністю запропонованої нами моделі.

Література

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология./ Выготский Л.С. — М., 1991. — 479 с.
2. Краевский В.В. Методология для педагога: теория и практика: Учебное пособие / В.В. Краевский, В.М. Полонский. - Волгоград, 2001. — 234 с.
3. Терещук Г.В. Дидактические основы индивидуализации трудового обучения учащихся общеобразовательных школ.: Дис. ... докт. пед. наук./ Терещук Г.В. — М., 1997. — 322 с.
4. Янгирова В.М. Подготовка учителя к диагностике развития младшего школьника.: Дисс. ... докт. пед. наук./ Янгирова В.М. — М., 2000. — с. 195.

С.В. КРИШТАНОВИЧ,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри економіки,
менеджменту та готельно-ресторанного бізнесу
Львівського державного університету фізичної культури

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

На сучасному етапі політичної, економічної і суспільної інтеграції України в європейський простір актуальним постає питання якісної професійної підготовки компетентних фахівців - менеджерів фізичної культури і спорту. Необхідно зазначити, що останнім часом приділяється велика увага даній проблемі в процесі проведення реформ усієї системи освіти. Зокрема у Концепції професійної освіти зазначено, що на сьогоднішній день система підготовки професійних кадрів мало орієнтується на роботу в сучасних соціально-економічних умовах. Проблема професійної підготовки менеджерів фізичної культури і спорту та формування у них професійної компетентності розглядається сьогодні як одна з ключових.

У навчальному посібнику “Професійна освіта. Словник” наводиться така дефініція компетентності — це міра відповідності знання, вміння, досвіду осіб даного соціально-професійного статусу конкретному рівню складності завдань і проблем, які вони виконують і вирішують [1]. Компетентнісний підхід, на думку А. Хуторського [2], суттєво відрізняється від звичного кваліфікаційного підходу, бо відображує певні вимоги не лише до квінтесенції освіти (що необхідно знати, вміти й якими навиками володіти випускнику вузу в професійній галузі), але й до складової щодо поведінки (уміння застосувати знання, навиків для вирішення задач професійної діяльності).

Отже, на нашу думку, професійна компетентність менеджерів фізичної культури і спорту — це сукупність психолого-педагогічних і методичних знань, умінь та навичок, які взаємопов’язані з технологіями реалізації їх професійної діяльності, досвідом застосування передових методів із зарубіжної практики.

Світовий досвід підтверджує, що в реалізації компетентного підходу відображається інтегральний прояв професіоналізму, який поєдную в собі елементи загальної та професійної культури, елементи з практики професійної діяльності та творчості, що чітко проявляється у певній системі знань, умінь, готовності до фахових рішень щодо визначених завдань та усунення проблем [3].

Успішний розвиток професійної компетентності менеджерів фізичної культури і спорту в процесі організованого навчання у ВНЗ залежить від комплексу педагогічних умов, виявлення яких має відбуватись з урахуванням специфіки освітнього процесу і на основі особливостей діяльності цих фахівців з менеджменту. Для розвитку професійної компетентності майбутніх спортитвних менеджерів треба створити наступні педагогічні умови. Зокрема *організаційні*, що будуть передбачати визначення критеріїв та рівні професійної компетентності, підбору матеріально-технічного забезпечення занять. *Методичні* для коректування змісту навчальних занять, інтегрування різних дисциплін і спецкурсів. *Технологічні*, які будуть спрямовані на коригування контрольно-оцінювальних підходів до результативності навчання, використання практико-орієнтованих технологій та інтерактивних форм та методів навчання, визначення навчальних напрямків, якими зобов'язані володіти компетентні менеджери з фізкультури і спорту.

Важливою умовою розвитку професійної компетентності є теоретична підготовка майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту, яка має здійснюватися в процесі всього їхнього навчання, при цьому особливу увагу необхідно приділяти вивченню фахових та спеціальних дисциплін, таких як “Методика професійного навчання”, “Професійна педагогіка” та ін. Значну роль при цьому відіграє також їх практична підготовка, яка здійснюється на практичних заняттях, коли студенти засвоюють раніше вивчений теоретичний матеріал, закріплюють окремі теоретичні положення. Входження студентів у професію менеджера фізичної культури і спорту повною мірою здійснюється саме під час їх педагогічної практики. Тому цей професійно-педагогічний етап є головною ланкою професійної підготовки студентів, коли вони мають нагоду застосувати вивчені в аудиторії технології навчання в конкретних умовах своєї діяльності на прикладі спортивних організацій, у колективах спорт-інтернатів тощо. За таких умов суб’єктивні професійні знання та навички студентів поєднуються з об’єктивною педагогічною реальністю.

Застосування компетентнісного підходу до підготовки менеджерів з фізичної культури і спорту дає можливість: визначити перелік компетенцій, які мають міститися в усіх навчальних дисциплінах як загальноосвітніх, фундаментальних, так і фахово орієнтованих; встановити зміст структури професійної компетентності майбутніх менеджерів; розробити структурно-функціональну модель формування професійної компетентності спортивних менеджерів; формувати у них предметні компетенції за програмами навчальних дисциплін на ґрунті застосування сучасних технологій, методів і засобів навчання, що передбачають модернізацію змісту освіти; створювати умови для розвитку навчально-пізнавальних і практичних знань, формування у майбутніх менеджерів з фізичної культури і спорту мотивації до постійного навчання та самовдосконалення протягом усього життя.

Конкретизуючи мету процесу формування компетентнісного підходу в процесі підготовки менеджерів з фізичної культури і спорту слід виділити завдання, які визначають формування стійких і поглиблених інтересів до їх навчання, що мають бути спрямовані на засвоєння ними знань та сприяння саморозвитку; забезпечення у них міцних навичок і умінь, які необхідні для досягнення успіху та результатів

професійної діяльності; вироблення у менеджерів цієї сфери навичок самоконтролю і самооцінки у процесі підготовки до майбутньої роботи.

Необхідною умовою формування компетентності у менеджерів фізичної культури і спорту є організація інтерактивного навчання. Зокрема, вона передбачає моделювання життєвих і професійних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання ними питань на основі аналізування різних обставин і ситуацій, які спрямовують їх активну діяльність.

У підготовці майбутніх управлінців сфери фізичної культури і спорту важливими умовами є реалізація технологічного підходу. Адже впровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес є одним із шляхів його удосконалення та модернізації. Навчальна технологія, зокрема передбачає реалізацію шляхів засвоєння навчального матеріалу в межах відповідної навчальної дисципліни, теми та вимагає фахової організації навчального наповнення, відповідних йому форм і методів навчання [4, с. 176-177].

Ефективність розвитку професійної компетентності студентів залежить також від мотивації щодо навчання студентів, рівня теоретичної підготовки, єдності цілей, змісту, форм, методів і технологій. Важливою педагогічною умовою розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту є стимулювання у них мотиваційно-ціннісного компонента. Зазначимо, що мотивація є складним і важливим механізмом співвідношення індивідом внутрішніх і зовнішніх факторів поведінки, який визначає для них певні способи здійснення відповідних форм діяльності [5].

Визначальним фактором у процесі стимулювання професійної компетентності є саме мотиваційний компонент, який враховує внутрішні мотиви студентів, відображає особистісний характер і характеризується їх пізнавальною здатністю, задоволенням, яке вони отримують в процесі пізнання і реалізації свого особистісного потенціалу. На думку Н. Тализіної, внутрішня мотивація розглядається як пізнавальний інтерес, який пов'язаний з конкретним предметом вивчення [6].

Важливими умовами ефективного розвитку професійної компетентності менеджерів фізичної культури і спорту є встановлення у них певного складу етичної компетентності, яка ґрунтуватися на певних факторах, які пов'язані з процесом їх майбутньої професійної діяльності. Етична компетентність як ціннісно-функціональне утворення формується в процесі навчально-пізнавальної та практичної діяльності цих спеціалістів. Вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають процес формування професійно-етичної компетентності як сукупність взаємозв'язаних аспектів: когнітивного, а саме засвоєння системи базових знань теоретичного та практичного характеру щодо професійної діяльності; діяльнісного, що дає можливість розвитку системи вмінь, яка дозволить вирішувати ситуації морального характеру; особистісного, що забезпечить формування важливих якостей особистості майбутнього менеджера [7].

Зауважимо, що процес розвитку етичної компетентності менеджерів фізичної культури і спорту має інтегративний та багатофакторний характер. Тому важливе значення для його реалізації має утворення єдиного етичного поля, яке включає такі критерії: сформованість етичної компетентності у майбутніх менеджерів, рі-

вень їх знань з професійної етики; розвиток у них етичних мотивів; рівень операційно-процесуального характеру, що визначає наявність у студентів майстерності, навиків професійної діяльності з дотриманням етичних норм та визначає їх поведінку в етичному аспекті.

Необхідною умовою розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів у сфері фізичної культури і спорту є розробка і застосування її сучасної структурно-функціональної моделі. Зазначимо, що поняття “модель” (у перекладі з французької мови “modele” — міра, зразок, норма; в латині — образ, зменшений варіант, спрощений опис складного явища чи процесу) розглядається як зразок, що відтворює й імітує побудову та певну дію будь-якого об’єкта, а, також, яку можна використовувати для набуття нових знань про даний об’єкт [8]. Структурно-функціональна модель розвитку професійної компетентності у майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту дає можливість презентувати компетентнісний підхід, який спрямований на локальні зміни виокремлених аспектів освітнього процесу, а саме як цільну сутність — від формування мети до одержання кінцевого результату. Ця модель включає такі елементи як знання, уміння та навички, теоретичну, практичну та психологічну підготовку, яку майбутні менеджери мають отримувати в процесі навчання.

На думку багатьох вчених важливими умовами розвитку професійної компетентності менеджерів з фізичної культури і спорту є обговорення власних досліджень, науково-дослідної роботи на науково-практичних студентських конференціях, наукових семінарах, олімпіадах, присвячених актуальним проблемам професійного навчання, обмін досвідом з питань використання новітніх форм і методів їх майбутньої професійної діяльності [9].

Таким чином, можна стверджувати, що головними умовами професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту є теоретичні, практичні та психологічні різновиди їх готовності до професійної діяльності, що обов’язково будуть проявлятися в креативній здатності та різносторонній (професійній, особистісній, психологічній) готовності цих фахівців до ефективного здійснення та досягнення ними оптимальних результатів у професійній діяльності.

Література

1. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. — К.: Вища школа, 2000. — 380 с.
2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58–64.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І та ін.] Колективна монографія під заг. ред. Овчарук О.В. — МОН України, Програма розвитку ООН в Україні “К.І.С.”, 2004. — 112 с.
4. Вітвицька С.С. Теоретичні і методологічні засади педагогічної підготовки магістрантів в умовах ступеневої освіти. Монографія / С.С. Вітвицька. — Житомир: “Полісся”, 2015. — 416 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность и личность / А.Н. Леонтьев. — М.: Академия, 2005. — 352 с.
6. Талызина Н. Ф. Развитие П. Я. Гальпериным деятельностного подхода в психологии / Н. Ф. Талызина // Вопросы психологии. — 2002. — № 5. — С.42–49.

7. Ничкало Н. Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий / Н.Г. Ничкало; Европейский фонд образования; Национальный Центр Украина. — К. : Наук.світ, 2004. — 67 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. — 534 с.
9. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Г.В. Єльнікова, О.І. Зайченко, В.І. Маслов [та ін.]; за ред.. Г.В. Єлькової. — К.; Чернівці : Книги — XXI, 2010. — 460 с.

А.А. МІРОШНІЧЕНКО,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ ДИСЦИПЛІН ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМАНДИРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Необхідною передумовою будь якої діяльності людини є наявність потреб, але самі потреби не в змозі надати діяльності певної спрямованості.

Єдиним збудником спрямованості потреби є матеріальний або ідеальний предмет, той, що сприймається чуттєво або існує тільки в уяві [1, с. 139]. Цей предмет називають мотивом. Мотиви діяльності є в центрі уваги багатьох дослідників (Л. Божович, О. Леонтьєв, А. Маслоу).

Освітній процес у вищому військовому навчальному закладі відбувається під впливом мотивів, що спонукають курсанта до дії й утворюють його мотиваційну сферу. Саме з дією мотивів пов'язані досягнення мети й успіхів в освітній діяльності загалом і в тому числі в формуванні командирських компетенцій.

Мотиваційна сфера навчально-виховної діяльності являє собою складне ієрархічне утворення, яке містить у собі як безпосередньо діючі мотиви, так і осмислені дії, що виходять із відповідних форм, принципів і суспільних ідеалів [2].

Як зазначає Н. Волкова, мотивацію можна визначити як внутрішній стан, що спонукає до активності та скеровує поведінку в напрямі досягнення цілей. Мотив за своєю природою є суб'єктивним явищем, що здійснює взаємозв'язок між стимулом та актами поведінки. Мотив завжди є компонентом індивідуального осмислення і виконує регулятивну функцію діяльності студента. Регуляція починається з того, що студент усвідомлює для себе мету здобуття вищої освіти, визначає програму дій [3].

Професійна мотивація — цілісне, складне особистісне утворення, інтегративна властивість, що є складником системи її ціннісних орієнтацій та забезпечує пошук смислу професійної діяльності й ефективних шляхів його реалізації [4, с. 64].

Професійна мотивація як властивість особистості є системою цілей, потреб, що спонукають до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями та навичками, свідомого ставлення до професії [5, с. 98].

Специфіка професійної діяльності офіцера-прикордонника вимагає від нього вміння використовувати мотиваційний потенціал загальновійськових дисциплін, а саме “Загальної тактики”, “Тактико-спеціальної підготовки (ТСП)”, “Основ бойового забезпечення (ОБЗ)”, “Воєнного мистецтва у війнах та збройних конфліктах”, “Строювості підготовки”, “Статутів Збройних Сил України та їх практичного застосування” та їх практичного застосування, в формуванні командирських компетенцій курсантів. Курсанта як майбутнього фахівця має вирізняти: як теоретична готовність, що передбачає знання теорії загальновійськових дисциплін та прикордонного мистецтва, історії прикордонної служби тощо, так і практична готовність як сукупність навичок і вмінь, у тому числі командирських, що дозволяють засвоїти та здійснювати діяльність відповідно до своєї спеціальності.

Результати аналізу науково-педагогічної літератури, практичний досвід засвідчують, що різні види занять проводяться для того, щоб на матеріалі цих програмних вимог формувати певні професійні компетенції майбутнього офіцера-прикордонника, від сформованості яких залежить професійний рівень майбутнього фахівця. У процесі більш глибокого усвідомлення цієї залежності у курсанта виникає потреба добре вчитися, що в результаті постійної актуалізації перетворюється в особистісно-фаховий мотив — стати командиром-професіоналом, формувати командирські компетенції.

Водночас, результати аналізу експериментальних даних свідчать, що прагнення до формування командирських компетенцій є одним із домінуючих в ієрархії життєво важливих прагнень майбутніх офіцерів-прикордонників. Це підтверджують результати опитування, у ході якого 37,6 % курсантів, з якими проводилось експертне опитування, це прагнення поставили на перше місце серед інших.

Як виявили спостереження і бесіди з курсантами, активізація їх пізнавальної діяльності визначається їхнім суб’єктивним ставленням до різних сторін освітнього процесу. У цьому зв’язку Д. Коцера доводить твердження: “Для того щоб знання виховували, треба виховати ставлення до цих знань” [6, с. 88]. Лише за умови позитивного сприймання знань майбутніми офіцерами-прикордонниками можливим стає розвиток їх уміння використовувати ці знання на практиці. А командирські компетенції передбачають, що науково орієнтована основа дії визначає логіку її практичного виконання, яка полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення курсантом певних професійних проблем.

Розвивальний вплив навчання залежить від того, наскільки активною є участь того, хто навчається, в педагогічному процесі. Відомо, що людину не можна виліпити, зробити як річ. Необхідно забезпечити її включення в діяльність, у ході якої вона могла б самостійно мислити, виявляти власну активність. Через механізм власної активності та спільної діяльності з іншими людьми вона формується, розвивається як соціальна істота. Механізм внутрішньої активності поєднує: потреби; інтерес; установку; мотиви поведінки і діяльності; спрямованість особистості [7, с. 23]. Отже, розвиток мотивації до формування командирських компетенцій прямопропорційно пов’язаний із застосуванням активних методів у процесі вивчення загальновійськових дисциплін. Активні методи навчання відрізняються від

традиційних тим, що в процесі вирішення різних професійних завдань і ситуацій підлеглі накопичують необхідний багаж знань, способів поведінки у професійній діяльності. Таким чином, засвоєння навчального матеріалу входить у мету їх діяльності, а не є засобом вирішення завдань.

До активних методів навчання належать: аналіз конкретних ситуацій; дискусія; вікторина, круглий стіл, науково-практична конференція, діалог; диспут; полеміка; проблемно-пошуковий метод; використання комп'ютерів; пізнавальна ділова гра; дослідницький метод; сократична бесіда; метод мозкової атаки; метод інциденту; соціально-психологічний тренінг; метод занурення; брифінг; прес-конференція тощо. Проте у нашому випадку, враховуючи специфіку загальновійськових дисциплін, де основними видами занять є такі, як: практичні заняття, комплексні заняття, тренування, самостійна робота, не кожному темі можна перекласти на мову активних методів навчання, як не кожний метод може бути використаний для розкриття тієї чи іншої теми..

Метод навчання — це спосіб взаємозв'язаної діяльності керівників та підлеглих, за допомогою якої досягається формування професійних компетентностей, необхідних для виконання прикордонних обов'язків і оперативно-службових завдань з охорони державного кордону України [8, с. 37]. Кожен метод навчання складається з безлічі прийомів, органічно взаємопов'язаних між собою. При цьому один і той же прийом може входити до складу різноманітних методів. Але кожен метод є не просто сумою взаємообумовлених та взаємопов'язаних прийомів, а становить їх систему. Ця система прийомів активізує внутрішні сили майбутніх офіцерів-прикордонників, спонукає до діяльності. Спонукальні сили людини створюють різноманітність мотиваційної сфери, а мотивація, в свою чергу, визначає продуктивність навчальної діяльності.

Вивчення загальновійськових дисциплін дає змогу розкрити курсантам не тільки конкретні професійні поняття і закономірності, а показати значимість командирської підготовки для майбутньої оперативно-службової діяльності. А це є основою для формування командирських компетенцій.

Отже, розвиток мотивації курсантів до формування командирських компетенцій є органічною складовою навчальної діяльності, в тому числі з вивчення загальновійськових дисциплін, і здійснюється через її активізацію.

Література

1. Максютів, А. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності : дис. ... кандидата пед. наук / А. О. Максютів. — Умань, 2014. — 215 с.
2. Вовк, Л. П. Педагогічна традиція у системі освітніх інновацій / Л. П. Вовк // Пульсар. — 2000. — № 9. — С. 45—46.
3. ЗВолкова, Н. Педагогіка : посібник / Н. Волкова. — К. : ВЦ «Академія», 2001. — 576 с.
4. Толмачова І.М. Формування професійної мотивації у майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення педагогіки / І.М. Толмачова // Молодий вчений, 2015. — № 11. — С. 64—67.
5. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. — Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. — 193 с.

6. Коцербуба Д. М. Шляхи та умови удосконалення виховання курсантів Національної академії Державної прикордонної служби України : дис. ... канд. пед. наук / Д. М. Коцербуба. — Хмельницький, 2000. — 220 с.
7. Педагогіка в запитаннях і відповідях : навч. посіб. / Л. В. Кондратова, О. А. Пермяков, Н. І. Зеленкова, Г. Ю. Лаврешина. — К. : Знання, 2006. — 252 с.
8. Іщенко Д. В. Педагогічні основи навчально-виховного процесу в Державній прикордонній службі України : навчальний посібник / Д. В. Іщенко, В. В. Райко, Ю. І. Сердюк. — Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2005. — 146 с.

О.В. ТАТАРІН,

головний тренер організаційного відділу спортивного комітету,
Державна прикордонна служба України, м. Чернівці

РУКОПАШНИЙ БІЙ У РІЗНИХ ФОРМАХ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Однією із найбільш важливих складових професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є фізична підготовка. Її різноманітні аспекти є в центрі уваги сучасних науковців (О. Архіпов, В. Волков, С. Жембровський, А. Мельников, В. Платонов, Ю. Фіногенов, О. Фігура). Як правило, проблема фізичної підготовки розглядається у вузькому аспекті — розвиток окремих фізичних якостей, покращення фізичної підготовленості тощо. Водночас, одним із основних розділів фізичної підготовки є рукопашний бій. Його прийоми та дії ввібрали у себе все найкраще із традиційних та національних видів єдиноборств народів світу. Сьогодні науковцями недостатньо уваги приділяється розвитку умінь з рукопашного бою та специфіці організації і проведення занять з рукопашного бою.

Основною метою рукопашного бою є відпрацювання у курсантів певних тактико-технічних навичок захисту і нападу як з використанням зброї, так і без неї, і готовність застосовувати їх у необхідний момент.

Завданнями рукопашного бою є:

- навчання техніки прийомів і тактики ведення рукопашного бою;
- розвиток швидкості в діях, спритності й сили;
- виховання сміливості й ініціативи, упевненості у своїй силі;
- підвищення стійкості організму до впливу несприятливих факторів оперативно-службової діяльності;
- виховання здібності застосовувати засвоєні навички у веденні рукопашного бою у складних умовах.

Для вирішення перерахованих завдань підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників з рукопашного бою здійснюється в таких формах фізичної підготовки: навчальні заняття, навчально-службова діяльність, спортивно-масова робота.

Навчальні заняття з рукопашного бою є основною формою підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до успішного оволодіння навичками ведення боротьби з порушниками державного кордону в рукопашному бою. На навчальних

заняттях здійснюється розучування прийомів самострахування, нападу і самозахисту, а також тренування в ускладненій обстановці. На заняттях з рукопашного бою відпрацьовуються військово-прикладні прийоми, які безпосередньо можуть застосовуватись прикордонниками в різних ситуаціях у рукопашному бою з порушниками державного кордону.

Особливістю навчання рукопашного бою є можливість проведення на заняттях цілеспрямованого фізичного тренування з метою розвитку у майбутніх офіцерів-прикордонників морально-вольових і фізичних якостей, необхідних в оперативно-службовій діяльності. На навчальних заняттях з рукопашного бою найбільш повно і цілеспрямовано вирішуються всі завдання, які стоять цим розділом фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Як переконують результати дослідження, значну роль на занятті відіграє особистість викладача. Тому викладач зобов'язаний:

- відмінно знати структуру, організацію і методику проведення навчальних занять з рукопашного бою;

- уміло організовувати і на високому методичному рівні проводити навчальні заняття з різними категоріями курсантів.

Керівний склад кафедри фізичної підготовки має:

- забезпечувати постійне вдосконалення методичної майстерності науково-педагогічного складу шляхом проведення з ними інструкторсько-методичних і показових занять;

- здійснювати планування і постійний контроль за якістю проведення занять, надавати викладачам постійну допомогу в їх організації;

- слідкувати за обладнанням місць занять і забезпечувати їх необхідним інвентарем;

- узагальнювати і розповсюджувати передовий досвід в організації і проведенні навчальних занять з рукопашного бою.

Що стосується такої форми фізичної підготовки як спортивно-масова робота, вона включає таке: навчально-тренувальні заняття зі спорту, спортивні та військово-спортивні змагання, огляди стану фізичної підготовки тощо. У спортивних секціях і збірних командах навчальних закладів проводяться навчально-тренувальні заняття з видів спорту, у тому числі і з рукопашного бою. Ці заняття організують і проводять штатні та позаштатні тренери та інструктори, які мають певну кваліфікацію. Також відповідно до вимог наказів Голови Державної прикордонної служби України в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького щорічно проводяться спортивні змагання з рукопашного бою.

Фізичне тренування в процесі навчально-службової діяльності проводиться з метою підвищення працездатності майбутніх офіцерів-прикордонників. Воно організується з урахуванням службових і навчальних завдань і включає: фізичні вправи в умовах чергувань, супутнє фізичне тренування, фізичні вправи при пересуванні підрозділів транспортними засобами. Неабияке значення у цій формі фізичної підготовки мають прийоми рукопашного бою, які у поєднанні з прийомами

та діями з інших розділів фізичної підготовки активно сприяють створенню умов, наближених до реальних умов оперативної-службової діяльності.

За результатами проведеного опитування, прийоми рукопашного бою найбільше удосконалюються при проведенні супутнього фізичного тренування (вважають 41,6 % опитаних). Особливістю цього тренування є те, що воно організовується при переміщенні навчальних підрозділів до місць занять і повернення з них. Залежно від дальності місць занять, характеру місцевості, у якій проходить переміщення, навчальних завдань, рівня підготовленості курсантів у зміст супутнього фізичного тренування включаються різні способи переміщення по місцевості з подоланням природних і штучних перешкод та виконання прийомів рукопашного бою. Велика кількість вправ цього розділу фізичної підготовки, можливість застосування ефективних методів тренування сприяє створенню умов для фізичного і психологічного впливу на організм курсанта. Супутнє фізичне тренування за тривалістю не повинно перевищувати час, який виділяється навчальним підрозділом для прямування до місць занять і повернення з них.

Перелік розглянутих форм фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з рукопашного бою не є вичерпним. Під час ранкової фізичної зарядки проводиться тренування першого та другого комплексів рукопашного бою, відпрацьовуються удари руками та ногами, захист від ударів руками та ногами тощо. Крім цього, доцільно згадати про таку форму фізичної підготовки як самостійне фізичне тренування. Курсанти займаються ним у вільний час. Залежно від індивідуальної фізичної підготовленості вони самостійно вдосконалюють техніку виконання прийомів рукопашного бою. Детальніше вивчення цих та інших форм фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з рукопашного бою становить перспективу подальших наукових розвідок.

Н.Г. ТІХОНОВА,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗ “Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені
Василя Сухомлинського”

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ШКОЛИ, СІМ'Ї І ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИХОВАННІ УЧНІВ (1945-1991 РР.) У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті висвітлюються питання виховання учнів у контексті взаємозв'язку школи, сім'ї і громадськості (1945-1991 рр.), що трансформувалися в сучасній освіті. Педагогічний взаємозв'язок школи, сім'ї і громадськості у вихованні учнів постає явищем, що виникло через практичну потребу пристосування молодих поколінь до умов суспільного життя.

Ключові слова: взаємозв'язок, виховання, школа, сім'я, громадськість, співпраця школи, сім'ї і громадськості.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы взаимосвязи школы, семьи и общественности в воспитании учащихся (1945-1991 гг.), которые трансформировались в современном образовании. Педагогическая взаимосвязь школы, семьи и общественности в воспитании

учащихся представлена как явление, которое характеризуется тем, что оно возникло из практической необходимости адаптации молодого поколения к условиям общественной жизни.

Ключевые слова: взаимосвязь, воспитание, школа, семья. общественность, взаимосвязь школы, семьи и общественности.

Annotation. The dissertation focuses on the peculiarities of the process of upbringing of pupils (1945-1991). Pedagogical interconnection of the school, the family and the public in the pupils' upbringing is a phenomenon which is characterized by the fact that it appeared from the practical need of adaptation of young generations to the conditions of the public life.

Key words: interconnection, upbringing, school, family, the public.

Постановка проблеми. Взаємозв'язок школи, сім'ї і громадськості, спрямований на виховання учня, як суспільне явище, започаткувався через потребу передання життєвого досвіду попередніх поколінь наступним для формування суспільних відносин, продовження та вдосконалення життєвих надбань, накопичених у громадській думці та суспільній практиці. Урахування результатів педагогічного досвіду та його позитивних здобутків зумовлює здійснення ефективного взаємозв'язку між соціальними інститутами в педагогіці та спонукає до розв'язання теоретико-практичних проблем для підготовки учнів до повсякденного життя.

З огляду на сказане, охарактеризуємо виховання учнів відповідно до зазначеної у статті проблеми взаємозв'язку школи, сім'ї і громадськості (1945-1991 рр.). Педагогічні зв'язки у виховній діяльності школи, сім'ї і громадськості відбуваються в конкретно-історичних умовах, їм властива певна система форм діяльності, стосунків, спілкування, духовного становлення учасників та перетворення людиною навколишньої дійсності.

Зважаючи на актуальність поставленої педагогічної проблеми, мета статті полягає в дослідженні становлення та розвитку взаємозв'язку школи, сім'ї і громадськості у вихованні учнів (1945-1991 рр.) у наближеному сучасному розумінні.

Зазначимо, що процес розв'язання цієї соціально-педагогічної проблеми є важливим у дослідженні педагогічного взаємозв'язку і передбачає:

- виокремлення та впровадження педагогічного потенціалу кожного учасника виховного процесу;
- вивчення особливостей шкільного колективу, батьків та громадськості, які безпосередньо впливають на виховання дитини-учня;
- організацію інтегрованих зв'язків виховних сил школи, сім'ї і громадськості;
- урахування впливу навколишнього середовища на виховання учня.

У часи післявоєнного відновлення радянської педагогіки ці питання набували загальнополітичної значущості, що зумовлювалося побудовою певного суспільного устрою, орієнтацією на мінімізацію між розумовою і фізичною працею. Перед педагогічною наукою висувалося завдання надання максимальної допомоги партії, комсомолу, профсоюзним організаціям у їх ідеологічній роботі із населенням.

Усе це впливало на учнів, позначаючись на їхньому перебуванні у школі, змісті і характері спілкування у сім'ї, співпраці з представниками різних громадсько-

політичних організацій. Учень поставав об'єктом впливу соціальних інституцій і соціальних груп, які взаємодіяли між собою. До останніх належали:

- клас та шкільний колектив, колективи комсомольської і піонерської організацій;
- сім'я;
- позашкільні заклади: колективи гуртків, секцій, клубів тощо;
- тимчасові колективи: піонерські табори, табори праці і відпочинку, виробничі колективи тощо.

Цей перелік, можливо, не є вичерпним, однак охоплює основні соціальні групи, функціонування, формування і розвиток яких впливало на виховання учнів протягом 1945–1991 років. Поєднання цих виховних впливів утворювало систему зв'язків, унаслідок діяльності якої забезпечувалося становлення учня як особистості і громадянина.

Незважаючи на те, що українська школа вже працює поза педагогічною системою радянської освіти, вона продовжує використовувати позитивний досвід виховання в сучасних умовах. Слушним є погляд на виховання дітей В. Сухомлинського, який відстоював позиції, що батьки – головні природні вихователі, які становлять ядро виховного впливу на дітей у родині. Саме на засадах підтримки такого бачення виховання дітей працюють педагоги, батьки та громадськість протягом багатьох років.

Проблема взаємозв'язку між школою, сім'єю та громадськістю в педагогіці досліджувалася багатьма педагогами. Відомо, що процес виховання змінний і залежить від багатьох чинників. Один із них – розвиток суспільства. Від економічного, суспільно-політичного та інших аспектів залежить зміна у поглядах на виховні стосунки між дитиною, батьками, вчителями. Цей процес різносторонній, однак на жаль більшість досліджень з педагогіки подають його з погляду лише виховання дитини. Історія ж розвитку стосунків між усіма членами процесу виховання дає підстави стверджувати, що усі члени виховного процесу – учень, батьки, педагоги, представники громадськості свідомо чи ні, але впливають один на одного у виховному сенсі.

На нашу думку, сьогодні взаємозв'язок школи, сім'ї і громадськості продовжує бути одним із шляхів соціального становлення учня, який спонукає його до соціальної активності в суспільстві. Для розуміння соціальної ролі в учнів виховують бажання брати активну участь у багатогранному громадському житті країни та школи; дають знання певних норм співіснування в сім'ї. Як стверджує І. Бех, у сучасній вітчизняній педагогіці існує тактика щодо особистісно орієнтованого виховання, у якому "... виховні ситуації, що створюються, ... мають забезпечити розвиток свідомості такого рівня, який спонукав би дитину до самопізнання й самоактивності, щоб вона могла стати творцем власного духовно багатого життя" [1, с. 35].

Забезпечення системи зв'язків між усіма виховними силами в розв'язанні завдань виховання учнів є важливим аспектом, який забезпечує повноцінний духовний розвиток особистості. У розумно організованому суспільстві на розвиток особистості позитивно впливають сім'я, школа та інші навчальні заклади, громадсь-

кість, тому сьогодні важливо побудувати виховну діяльність у вітчизняній педагогіці так, щоб учень мав власну позицію в житті. Потрібно, щоб така позиція сформувалась унаслідок роботи над собою, усвідомлення соціальних явищ, спілкування, здатності до самоорганізації, самоконтролю, самооцінки [2, с. 44].

У сучасних умовах взаємозв'язок школи, сім'ї і громадськості охоплює виховний процес, що уможливорює виховання в учнів почуття власної гідності, внутрішньої свободи, здатності виконувати свої обов'язки, гармонійно поєднувати своє життя із життям суспільства.

Розкриваючи питання педагогічних ідей минулого, що трансформувалися в сучасній освіті, визначимо сучасні напрямки взаємозв'язку школи, сім'ї і громадськості у вихованні підростаючого покоління:

1. У сучасній педагогіці важливу роль відіграє спрямованість педагогічного процесу на виховання в школярів стійких духовно-моральних цінностей: прагнення жити в мирі і злагоді, партнерстві й взаємовигідному співробітництві; дотримання права людини як най-вищого мірила цивілізації; любові до батьківського дому і рідного краю; істинного гуманізму, який виражається в діяльній доброті, співчутті й милосерді, збереженні довкілля тощо [1, с. 5].

2. Виховання учнів у сучасних навчальних закладах спрямовано на розкриття потенціалу кожного учня, а співпраця з батьками і громадськістю посилює розуміння учнями потреби прийняття рішень, аналізу своїх вчинків для самореалізації та самовдосконалення.

3. У суспільстві посилилася небезпечна соціальна тенденція самоусунення батьків і громадськості від розв'язання проблем виховання учнів. Незважаючи на те, що загалом форми і методи роботи з дітьми залишаються незмінними (форми: лекція, бесіди, конференції, диспути тощо; методи: формування свідомості і переконань; організації діяльності і формування поведінки тощо), співпраця вчителів з питань педагогізації батьків і осіб, які їх замінюють, представників громадськості не відбувається на належному рівні. Це дозволяє констатувати, що така ситуація склалася через соціально-економічні зміни в суспільстві, через неоднозначне ставлення до освіти та до педагогів як носіїв знань, через розширення інформаційного простору та його вплив на світосприйняття життєвих людських цінностей.

Розвиток педагогічної думки вимагає, щоб однією із форм організації роботи школи із сім'єю та громадськістю стала співпраця класного керівника з батьками та громадськими організаціями як запорука успішної виховної діяльності. У той час, коли виховання дітей сприймалося більшістю тільки як виховання в школі, В. Сухомлинський наголошував про те, що висока педагогічна культура сім'ї вищується життям у зв'язку із здійсненням ідеї всебічного розвитку людини. Гармонійний всебічний розвиток можливий лише за умови, як-що два вихователі — школа і сім'я — не тільки діють одностайно, ставлячи перед дітьми ті ж вимоги, а й є єдиними, поділяють ті ж переконання [3, с. 86].

Завдання вчителя — всіма наявними методами залучати усіх хто бере участь у вихованні учнів до активної участі в педагогічному процесі. При цьому завжди потрібно пам'ятати, що для позитивного впливу на виховання дитини значною мі-

рою залежить від стосунків між учителем і батьками учнів. Як стверджував В. Сухомлинський школа і сім'я мають єдиний "виховний острівце", де стосунки забезпечують "пробудження чутливості до навколишнього світу, до всього, що створює людина, що служить людині, і, звичайно, насамперед до самої людини" [4, с. 546].

Байдужість хоча б до однієї із сторін негативно позначається на функціонуванні складників педагогічного трикутника "батьки-дитина-вчителі", гальмує належний розвиток і формування дитячої особистості.

На нашу думку, найбільша проблема сьогодення це перебудова усіх засад нашого суспільства економічних, правових, ідеологічних, що часто спричиняє нестабільну ситуацію у вихованні учнів. Це відбувається через відмінності між інформацією, яку отримує учень від дорослих, та інформацією, якою він безпосередньо володіє, і педагогічними чи суспільними ситуаціями учасником яких він стає. Лише ураховуючи ці аспекти, учителі й батьки позитивно впливатимуть на виховання учнів та формування їхніх особистісних рис. Суспільство перебуває в процесі пошуку нових цінностей і відповідно нової стратегії життєдіяльності.

З огляду на зазначене можна стверджувати, що сьогодення зумовлює новий тип духовності, що передбачає і нового носія людину з новим типом мислення, яка усвідомлює перспективу особистого життя та розуміє своє місце в суспільному житті країни. Це громадянин-патріот, який щиро любить свою Батьківщину, працює задля збагачення та розвитку в усіх сферах життєдіяльності й утілює ідеї та плани, що покладатиме на нього держава [5, с. 6].

Отже, педагогічний взаємозв'язок сучасної школи, сім'ї і громадськості уможливорює створення умов для самовизначення, самореалізації та саморозвитку особистості учня, його здібностей та інтересів, що наразі є пріоритетним напрямом виховання в сучасному суспільстві. Дослідження педагогічних ідей минулих поколінь та особливостей їх упровадження сьогодні дають змогу сформувати перспективні напрями виховання учнів, розробити концептуальні засади розвитку системи виховання підростаючого покоління в Україні.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Бех І. Д. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Василькова Ю. В. Соціальна педагогіка / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М. : Academia, 2001. – 400 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / Сухомлинський В. О. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 72–91. – (Твори : в 5 т. / Василь Сухомлинський ; т. 1).
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / Сухомлинський В. О. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 545–548. – (Твори : в 5 т. / Василь Сухомлинський ; т. 2).
5. Шишикіна Н. Ф. Взаємодія з громадськими організаціями / Шишикіна Н. Ф. – Х. : Вид. група "Основа", 2007. – 192 с.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

М.І. ДЖИГА,

викладач вищої категорії, старший викладач режисури Тульчинського училища культури

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ «ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ, ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОBOB'ЯЗКІВ РЕЖИСЕРА І АКТОРА В ПРИЗМІ ПРИНЦИПІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА»

**Світогляд і творчість режисера та актора.
Основні принципи театрального мистецтва**

Вступ

Розділ I - Світогляд і творчість режисера та актора

1. Поняття особистості в психології.
2. Головні критерії у вихованні творчої індивідуальності.
3. Роль світогляду у вихованні режисера та актора.
4. Місце режисера в системі сценічного становлення театру.
5. Актор - матеріал і творець в театрі.

Розділ II - Основні принципи театрального мистецтва

1. Театр - як мистецтво відтворення життєвої дійсності.
2. Головні компоненти театрального мистецтва.
3. Принципи системи К. С. Станіславського.

Висновок

Вступ

Дослідження теми театру, функціональних обов'язків режисера і актора дають змогу ще детальніше поглянути на професію театрального діяча і новим поглядом оцінити театр, як масове видовище. Це сприяє розширенню поглибленого інтересу до піднятих проблем і до того ж змістовніше оцінити педагогічні і психологічні аспекти виховання актора і режисера, формування їх світогляду, їх творчої особистості.

Класичне визначення театру не дає відповіді на інноваційні підходи до формування сучасного визначення театру, як активної форми відтворення світоглядної функції в суспільстві.

Зародження театру розпочиналось з проявів народних масових гулянь і було не що інше, як форма народної естради. Через призму віків на всіх етапах істо-

ричного становлення театр розглядався, як організоване масове видовище. Тому і новизна цих досліджень в новій трактовці визначення театру, як дійової форми побудови сюжету засобами художньої діяльності в чітко організованому ритмі. Саме такий підхід до розуміння театру і його різноманітних форм дає змогу режисеру і актору на принципово новій основі домагатися втілення ідейно-художнього задуму своїм мистецтвом на професійній основі.

Робота розрахована на практиків театральної справи і є методичним посібником для студентів театральних навчальних закладів.

Сценарист

Без основи театрального мистецтва, драматургії, втілення театральних форм ставиться під сумнів. І це справедливо.

У всі часи драматургія піднімала теми актуальні і злободенні, які хвилювали громадськість, країну і потребували пошук шляхів для їх вирішення. Серед них—вічні теми: зв'язок поколінь («батьки і діти»), стосунки молодих («кохання»), теми моральної та етичної поведінки людини в суспільстві, на виробництві, педагогічна та історична тематики, тощо.

На жаль, в установах культури ми маємо справу здебільшого із заходами традиційними: ювілеї, вечори відпочинку, державні, професійні, народні свята. Але людей найбільше зворушують ті теми, які найближчі до душі, піднімають питання конкретні їх життя. Так було завжди. Дуже важливо уміти вирізнити з-поміж драматургічного «непотребу» високохудожню літературну основу з вивіреною громадянською позицією сценариста, його власним авторським обличчям. То як же сформувати драматургію майбутнього заходу?

По-перше, задум вимагає підтвердження соціальної групи, громади, для якої він і буде втілений.

По-друге, сценаристу необхідно глибоко вивчити проблематику порушеної теми, зібрати документи, архівні матеріали, реліквії, познайомитися з живими свідками та учасниками тих подій і створити для себе розширену історичну довідку, на основі якої в подальшій роботі він буде розписувати окремі епізоди.

Менеджер

Від задуму до його реалізації режисер проходить досить складний шлях організатора і творчого натхненника. Цей період можна порівняти лише з творчістю науковця, конструктора, селекціонера, коли задумане входить в стадію народження. Він пов'язаний, передусім, з можливостями втілення задуманого, і прикро, коли задум, так і не народившись, досить часто гине під пилом черстої бюрократичної тяганини, власного безсилля тощо.

Сьогодні настав час творити і поза рамками управлінь, відділів, міністерств. Більш вагомим знаком у мистецтві виступає меценатство.

Люди небайдужі за громадянським покликанням завжди підуть назустріч, якщо ви зможете довести необхідність проведення того чи іншого заходу.

Так, проекти культурно-мистецької акції «Калинові мости», конкурсної шоу-програми краси української жінки «Гречна пані» вирішувались упродовж декількох років. На сьогодні вони, високо оцінені і прийняті глядачем, стали звичними і традиційними в культурно - мистецькому житті Тульчинщини. Вирішен-

ня їх постановки однозначно залежало від вирішення питань менеджменту. Навіть маючи найвищий потенціал в творчому доробку, без узгодження питань менеджменту їх реалізація була б неможливою. Насамперед, в проектах, з організаційної точки зору, слід передбачати процеси вирішення нормативного та економічного порядку. Так, після розробки положення «Про конкурс краси української жінки» було погодження із засновниками — відділами культури, сім'ї і молоді райдержадміністрації, дирекції училищ культури, студією районного радіо. З їхньою допомогою вдалося широко рекламувати умови конкурсу, провести анкетування та кастинг по відборі учасниць, вирішити питання оренди приміщення, озвучення та оформлення сцени. Це стало передумовою подальшої вже творчої роботи з учасницями та виконавськими колективами. Етап підбору та пошиття костюмів конкурсанткам, забезпечення складу журі, виготовлення нагород, дипломів, підготовка призів вимагає значних матеріальних затрат. На такі заходи відповідні державні структури не мають змоги виділити кошти. Тому початок роботи над підготовкою конкурсу розпочався зі з'ясування можливостей його фінансової підтримки — менеджменту. Договірні умови спрацювали, і всі учасниці отримали прекрасні призи, а режисер втілював свою давню мрію — конкурс краси та вроди української жінки.

Особистість - це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності саморегуляції, та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ.

Л.І. Божович визначає особливість, як «такий рівень розвитку людини, який дозволяє їй керувати і обставинами власного життя, і самою собою» в різних підходах обов'язково відзначається якість саморегуляції і саморозвитку як фундаментальна для особистості.

Прокоментуємо наше визначення. В ньому підкреслене головне: природа людської психіки — особистісна. Вищий, з відомих нам, рівень розвитку буття наділений рефлексією і тому здатний відображати все інше буття і самого себе, втілюється і стає дійсним способом існування конкретної людини. Можна сказати і зворотно: життя людини в світі є дійсним способом (формою) існування вищої психіки. Ми не знаходимо в світі інших форм існування вищого рівня психіки, окрім особистості. Можна, звичайно, говорити про те, що предмети і явища культури являють собою інший, специфічно перетворений спосіб її існування. Це так, але вони - втілення особистості. Упредметнення, тобто додаткове переведення психічного (ідеального) у предметне (матеріальне) здійснюють особистості, залишаючи в предметі, закарбовуючи у ньому всю унікальну своєрідність саме даної особистості - автора.

Режисер

Розглядаючи організаційно-творчі функції, які покладено на постановника видовища, за твердженнями В. Немировича-Данченка, необхідно виділити три основні сторони його творчості, а саме:

- а) як тлумача ідейного змісту заходу;
- б) вихователя акторського складу;
- в) дзеркала всього постановочного процесу.

Але перед тим, як з'ясувати сутність цих складових, є потреба розшифрувати і саму назву видовища як окремого творчого мистецького доробку.

Не можна суперечити класичному визначенню театр як мистецтва сценічної дії в образах, проте перебіг часу нам підказує і щось інше, і це інше, на думку автора, є умінням постановника акумулювати засоби виразності сценічного мистецтва в заданому ритмічному малюнку на оптимальний вираз ідейного змісту заходу.

Професійний підхід до побудови сюжету і розстановки акцентів здійснюється таким чином, щоб втілений задум максимально був прийнятним і відповідно сприйнятий аудиторією. Іншими словами кажучи, цікавим за змістом і виразним за формою.

Видовище — це організований сюжет на дійовій основі, об'єднаний єдиним тематичним змістом у чітко вибудований ритмічний малюнок за допомогою сценічних засобів виразності.

Таке формулювання одразу дає відповідь на питання, що і як робити режисеру, для кого і для чого. Стає зрозумілим, яку соціальну і естетичну місію виконує видовище для суспільства.

Досягнути цієї мети допомагає вміння режисера використати засоби виразності в потрібний час і в потрібному місці. Відповідно до ідейно-тематичного задуму він здійснює відбір аудіо та відео матеріалів, світла, гриму, костюмів, аксесуарів і декорацій, а найголовніше — манери і прийоми акторської гри та ритмічної сторони побудови сценічної дії. До речі, складовими самої дії можуть бути звуки, світло, відеоряд, дійова сценографія (декорація). В такий спосіб режисер створює з частин єдине ціле — видовище. Тепер нам слід з'ясувати, яким же чином він зобов'язаний розпорядитись, тобто функціонально використати і вибудувати їх під час підготовки заходу.

Література

1. Максименко С.Д. Поняття особистості в психології / С.Д. Максименко // Практична психологія та соціальна робота. — 2006. — № 7.
2. Ершов П.М. Режиссура как практическая психология / П.М. Ершов ; под ред. Б.И. Рос-тоцкого. — М., 1972.
3. Станиславский К. С. Собрание сочинений: В 9 т. М.: Искусство, 1990. Т. 3. Работа актёра над собой, Т. 4. Работа актёра над ролью: Материалы к книге / Общ. ред. А. М. Смелянского, вступит. ст. Б. А. Покровского, комент. Г. В. Кристи и В. В. Дыбовского. Собрание сочинений: В 9 т. М.: Искусство, 1991.
4. Стефанович М.П., Що таке театр. Образотворче мистецтво. — К. 1961.
5. Театральная энциклопедия. Том 2, 4, 5 / Глав. ред. П. А. Марков — М.: Советская энциклопедия, 1963.
6. У світі української Мельпомени. Збірник. — К.: Молодь, 1981. — 111 с.

Є.М. ЖИХАРЄВА,

аспірантка Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

В соціокультурному просторі ХХІ століття масове музичне мистецтво як українське, так і світове, функціонує як постійно еволюціонуюча індустрія. Це підтверджує відчутна різниця між стилістичними та візуальними відмінностями музичного контенту кінця ХХ та початку ХХІ століття. Підвищення рівня технологій та всесвітня глобалізація змінили засоби створення, розповсюдження та відношення до музики в цілому. За останні 40 років музична сфера стрімко змінюється як у технологічній сфері, так і в контексті мистецького посилу. На сьогодні музичне мистецтво вже не може існувати окремо від технологій та потреб аудиторії. Але завдяки Інтернету музика стала до слухача набагато доступнішою ніж в минулі десятиліття. Саме ця обставина і є визначальною для сучасної музичної індустрії.

У період із 1985 до 2000 років ланцюг створення артиста був однаковий для всіх. Звуко записуючий лейбл був головною ланкою музичної індустрії, а існуюча в ті часи четвірка «мейджор лейблів» закріпилися і до сьогоднішнього дня: Sony Music, Warner Music Group, Universal Music Group та EMI [2].

Як свідчить світова практика просування музичних проєктів, представники продюсерських агенцій навіть перебуваючи на вечірках в розважальних клубах чи під час проходження місцевих не масштабних музичних заходів, віднаходили молодих талановитих музикантів, в яких бачили потенціал для подальшого продюсування. Також, спеціальний відділ лейблу прослуховував демо-версії початківців, які надсилали свої касети або диски до офісів звукозаписуючих компаній.

Із появою талант-шоу, таких як America Has An Idol, The Voice, X-Factor, у музикантів з'явилася ще одна можливість показати продюсерам свої здібності та заявити про себе серед широкої аудиторії. Таким чином, відбувається «скаутінг» артиста, з яким лейбл підписує контракт. Створення музичного матеріалу для нього здійснюється відповідно до чіткого розуміння потреб аудиторії артиста. Лейбли співпрацюють із низкою сонг-райтерів, які спеціалізуються на створенні пісень під певні встановлені лейблом завдання на той випадок, якщо артист не пише авторського матеріалу.

Успішність артиста вимірювалася кількістю проданих платівок синглу або альбому. Для досягнення певного рівня продажів виконується низка промо-акцій: ротації на телеканалах, радіо, а також поява у шоу програмах та музичних виданнях — але це лише допоміжні процедури. Концерт артиста був головним засобом прорекламувати альбом, що виходив лише на CD, касетах та вінілах. Характерною рисою музичної індустрії другої половини ХХ століття була певна дистанційність артистів від аудиторії. Від моменту потрапляння бажаного та очікуваного альбому у руки слухача, проходив певний час, то був особливий ритуал,

адже аудиторія не мало можливості прослухати музику інакше, як на радіо або придбати диск на полицях музичних магазинів.

Перехід до абсолютно нового етапу розвитку світової музичної індустрії відбувся, коли наприкінці ХХ сторіччя з поширенням популярності Інтернету був фактично зруйнований ринок продажу музичної продукції на аудіо-носіях. Вже стало не достатньо принести матеріал на рейтингові медіаканали, щоб гарантовано зробити проект успішним. Найактивніша аудиторія молоді від 12 до 30 років стала споживачем, в основному, Інтернет продукції: використовує сегментовані площадки - тематичні інтерактивні портали, форуми, блоги, де сама обирає яку музику слухати. Музика стала доступною слухачеві через світову мережу «діджитал» магазинів та площадок, таких як Itunes, Google Play, Sound Cloud та багато інших [6].

Однак, технологія повного циклу розкручення артиста лейблами залишається незмінною: артист виконує музику, а продюсер організовує, координує та контролює усі процеси пов'язані із просуванням; лейбл займається виробництвом та просуванням альбомів, співпрацює із рекламними, PR та концертними агенціями та іншими учасниками ринку. Але похитнулася впливовість мейджор лейблів на загальну ситуацію у музичній індустрії. За даними системи сканування Soundscan, у 2013 році загальний відсоток продажів незалежних інді лейблів був вищим, за продажі окремо кожного з лейблів великої четвірки [9].

Розповсюдженою стала тема DIY (do it yourself - зроби це сам) артистів. Завдяки сучасним технологіям записувати авторський матеріал стало набагато легше. Музиканти мають можливість придбати через Інтернет музичні редактори такі як Protools, Ableton, Logic, та працювати із ними навіть на портативному ноутбукі. Це не знецінює важливість професійного студійного оснащення та якісної роботи саунд-продюсерів, саунд-інженерів та звукорежисерів. Але це надає можливість молодим виконавцям розвиватися власноруч, незалежно від продюсерських центрів та лейблів. Розмістити власний продукт у всіх існуючих на сьогоднішній день Інтернет магазинах артист може також без залучення лейблів, завдяки дистриб'юційним діджитал компаніям, таким як Tune Core, Reverb Nation, Loudr [8].

Результати аналітики музичного ринку 2016 року показали, що найпопулярнішим сервісом для прослуховування нової музики стають стрімінги Інтернет радіо. Вони працюють за принципом індивідуального підбору контенту для кожного користувача, спираючись на його вподобання у музиці [1].

Змінилася ситуація і з музичними відео. Youtube - є головною площадкою для розміщення відео матеріалу в Інтернеті. Створюючи музичний та відео контент, розрахований на Інтернет, дедалі артисти акцентують увагу на створенні «вірусного» матеріалу, який має більше можливостей бути поширеним серед слухачів за рахунок незвичайності.

Зокрема, у своєму інтерв'ю український кліп мейкер Леонід Колосовський зазначив: «У Youtube на відміну від телебачення інші критерії до створення відео. Воно може бути не таким гарним, як для телеканалів, картинка не на стіль-

ки якісною. Але в ньому мають бути певні хуки, зачіпки, які дадуть утримати глядача» [5].

Безпосередньо, українська музична індустрія сьогодні має свої специфічні риси. У зв'язку із ускладненою політичною ситуацією у країні, ринок дедалі змінюється, формується нова українська сцена, з'являються нові артисти. Наприклад, продюсер Натерла Крапівіна характеризує вітчизняну музичну індустрію наступним чином: «Український шоу-бізнес формувався на лаштунках радянської естради. У всіх основних проявах життя в Україні ми ще залишаємося за часів «пострадянського союзу» [4].

В Україні немає жодних представництв світових мейджор лейблів. Місцеві лейбли працюють здебільшого із дистриб'юцією контенту та з концертними продажами. Є окремий формат співпраці продюсера та артиста. Великою проблемою для всього постарадянського музичного ринку залишається «піратство». Держави не мають повноцінних інструментів контролю над авторськими відрахуваннями за використання, скачування та прослуховування музики. Таким чином, єдиний реальний дохід артисти отримують лише від сольних концертів. Реліз синглу, EP або альбому стає лише рекламою касового концерту.

Відомий український продюсер Юрій Нікітін вважає, що український глядач змінився, став уважніше обирати музику, став вимогливішим до неї. Глядач сплачує за той музичний продукт, якому вірить, який відчуває серцем. Тобто змінилися інструменти соціальної комунікації між артистом та слухачем, однак технологія створення музичного проекту була і залишається колишньою: зробити правильний продукт, якісно його просунути та ефективно продати [7].

У 2016 році був виданий законопроект, що регламентує квотування україномовного музичного контенту. Відтепер, музичний продукт українською мовою, який транслюється протягом доби в ротації радіо та телебачення, має складати 60% від загального ефіру. Однак, поки що цей закон не впливає суттєво на створення якісно нової української масової музики, оскільки в країні ще залишається досить великий відсоток російськомовного населення [3].

Таким чином є підстави дійти висновку, що сьогодні музичний ринок не може існувати окремо від технологій та системи музичної індустрії в цілому. Робота музикантів спрямована на тримання максимальної уваги слухача, оскільки збільшилася конкуренція серед артистів. Головною рухомою силою музичної індустрії став маркетинг, який відсунув ідейну складову мистецтва на другий план. Музика отримала більш фоновий характер через легку доступність та розважальність. Одночасно, Інтернет дає можливість молодим артистам самостійно виходити на новий рівень і бути доступними для слухацької аудиторії. Однак, саме український музичний ринок XXI століття розвивається у напрямку створення власної аутентичної сцени.

Література

1. Артём Рисухин. Аналитика музиндустрии: 66% новой музыки узнают из радио и другие интересные факты [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://liroom.com.ua/articles/music_industry_analytics/
2. Большая четвёрка лейблов звукозаписи [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B0%D1%8F_%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%91%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B2_%D0%B7%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B8
3. Закон про україномовні квоти на радіо набув чинності [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ukranews.com/ua/news/458909-zakon-pro-ukrainomovni-kvoty-na-radio-nabuv-chynnosti>
4. Игорь Панасов. Нателла Крапивина: «Если в Украину приедут артисты из «черного списка», залы будут забиты» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://live.karabas.com/natella-krapivina-interview/>
5. Леша Бондаренко. Клипмейкер Леонид Колосовский: «Молодым группам нужно перестать наворачивать сценарии» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://liroom.com.ua/articles/leonid_kolosovskiy/
6. Наталья Хлопаева. Музыкальный рынок : наступая на бабочку. Новости Маркетинга // №5, май 2010 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.lookatme.ru/flow/posts/music-radar/98681-muzykalnyy-rynok-nastupaya-na-babochku>
7. Николай Барышев. Юрий Никитин: «Для большинства артистов съемки в кулинарном шоу важнее новой песни» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://live.karabas.com/yurij-nikitin-dlya-bolshinstva-artistov-semki-v-teleshov-vazhnee-novoj-pesni/>
8. Ari Herstand. CD baby, Tunecore, Distrokid, Ditto, Mondotunes, ReverbNation, Symphonic or... [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://aristake.com/?post=92>
9. Chris Martins. Indie Labels Combined Are Outselling Each of the Majors in 2013 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.spin.com/2013/07/indie-labels-sales-major-2013-mid-year-report-billboard/>

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Л.М. АЙЗЕНБАРТ,

аспірант кафедри романської філології та компаративістики
Дрогобицького державного університету імені Івана Франка

ПОГРАНИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

У дослідженнях будь-якого багатонаціонального простору одним із центральних є концепт культурного пограниччя як особливої географічної території, позначеної насиченістю різноманітних культурних уявлень, досвідів, травм тощо. В українському історико-культурному контексті таким особливим простором виступає Галичина. Її багатообразність посилюється ще й тим, що на цій території протягом довгого часу жили і взаємодіяли культури багатьох національностей — українців, поляків, німців, євреїв, вірменів, греків, чехів та ін. Сталий інтерес до вивчення цього простору зустрічаємо не лише в Україні, але й у Польщі, Австрії, Угорщині, Чехії, тобто тих країнах, які у різний спосіб були дотичні до історії цього краю. З цього огляду цікавим, на нашу думку, є спроба аналізу концепту галицького літературного пограниччя на прикладі прози трьох знакових для різних національностей письменників Галичини першої половини ХХ століття: М. Яцкова, Б. Шульца та Й. Рота. Примітним є те, що всі три письменники у своїй творчості практично не пишуть, або дуже мало пишуть про Галичину та культурні зустрічі різних національностей. Навпаки, кожен із них зосереджений на власній історії, культурі та досвіді. Водночас розуміння того, що таке самостереження допомагає створити цілісний образ Галичини як регіону багатьох культур, у кожній з яких вона має своє обличчя, характер та світовідчуття, відкриває перед нами широке поле дослідницьких можливостей. Важливо, що у своїй художній практиці зазначені митці були зорієнтовані на модерний спосіб письма, вагомим аспектом якого є феномен індивідуального авторського стилю, домінування індивідуального світогляду та культурного досвіду.

Серед читання різнонаціональних текстів чітко проступає відчуття «свого» й «чужого», того, що «всередині» й «поза межами». Невидима межа простягається не стільки в міжнаціональному просторі, скільки між приватним культурним досвідом та реальним географічним простором. Однак, коли ведемо мову про культурні пограниччя в межах галицького простору, нам найбільше імпонує погляд

польського дослідника Г. Бабінського, котрий пропонує розглядати феномен пограниччя як того, що об'єднує різні культури, на противагу кордонам, які роз'єднують: «Границя, — твердить дослідник, — це порядок встановлений, пограниччя — природний, спонтанний визначник поширення культур, етносів, часом ідей чи системи цінностей» [1, с. 21]. Відтак, розглядаючи пограниччя в парадигмі культурної взаємодії, важливо дослідити, як відбувається перетікання образів, символів, міфологем однієї національної культури у творчість письменників іншої національності.

Попередні спостереження над текстами показують, що маркування іншої культури, як правило, відбувається в двох площинах: 1) конструювання образу «іншого» через співставлення «себе» та «іншого»; 2) конструювання власного образу через протиставлення «себе» та «іншого». Слід водночас зазначити, що в художній творчості одного й того ж письменника дуже часто зустрічаємо обидва способи маркування. Такий підхід цілком відповідає двом типам захисних механізмів національних культур, що перебувають в пограничному просторі, запропонованим М. Добровською-Партикою. Перший із них базується на свідомості культурної автокреації, віддаленої від центру географічної одиниці, оборонної стіни чи оточеної фортеці. Характерним для неї є тип авторефлексій, пов'язаних із ситуацією пограниччя, що приводить до поділу простору на «свій» і «чужий». Істотною складовою такого механізму є ідея політичної та культурної експансії, пов'язаної з відчуттям цивілізаційної та духовної місії. У другому — домінує ознака відкритості.

Пограничне суспільство намагається перетворити складне історичне минуле та негативний екзистенціальний досвід у джерело взаємного збагачення [2, с. 10]. Наслідком такого процесу часто стає витворення нового типу ідентичності.

Література

1. Babiński G. Pogranicze polsko-ukraińskie : etniczność, zróżnicowanie religijne, tożsamość / Grzegorz Babiński. — Kraków : NOMOS, 1997. — S. 21. — (280 s.).
2. Dąbrowska-Partyka M. Literatura pogranicza, pogranicze literatur / M. Dąbrowska-Partyka. — Kraków 2004. — S. 10. — (264 s.).

Н.В. БАБКОВА,

старший лаборант кафедри історії України і всесвітньої історії
Харківської державної академії культури

СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ДУМЦІ XIX — ПОЧ. XX СТ.

Незважаючи на те, що історіографія козакознавчих проблем XVI — XVIII ст. досить об'ємна, спеціальні праці, у яких досліджувалося б питання становлення та еволюції клейнодів українського козацтва майже відсутні. Разом з тим існує чималий узагальнюючий науковий доробок присвячений козацтву зазначеного періоду.

Початок наукового дослідження окремих елементів козацької символіки припадає на 20-ті рр. XIX ст., що було пов'язано з поживавленням суспільно-

політичної думки в Україні. Однією з перших робіт є праця А. О. Скальковського, заснована на архіві Коша Війська Запорозького XVIII ст. Вивчаючи печатки запорожців, а саме чотирьох їх паланок — Самарської, Кодацької, Орельської, Бугогардівської, автор стверджував, що паланкова сфрагістика з'являється не раніше 40-х рр. XVIII ст., тобто після утворення у 1734 р. Нової Січі. Аналізуючи зображення, легенди та форми паланкових сфрагісів, автор зазначає, що вони як і печатки Гетьманщини зазнали змін, що були викликані соціально — економічними чинниками. Загалом Скальковський сформував один із основних у дореволюційній вітчизняній науці напрямків — вивчення запорозької сфрагістики [1]

Інший вчений — М. М. Сементовський започаткував дослідження атрибутів козацької влади в контексті культури та побуту запорозьких козаків. Автор подає коротку характеристику їх головних символів, намагається виділити основні спільні та відмінні риси в розвитку атрибутів донського та українського козацтва [2].

Серед досягнень інших представників ранньої української історіографії, що виникла на українських землях від владою Російської імперії, виокремлюється насамперед доробок М. І. Костомарова [3]. Дослідник першим у вітчизняній історіографії здійснив фундаментальне дослідження життя та діяльності Богдана Хмельницького, вхолоді якого втілював свою історичну концепцію, складовою частиною якої була ідея державної незалежності України. Тому Костомаров розглядає козацькі інсигнії в контексті державотворчої практики Хмельницького. Однак комплексного аналізу становлення клейнодів — державних символів козацької України автор зробити не спромігся.

Чимало цінних джерел з ранньої історії козацтва було віднайдене у 70-80-х рр. XIX ст. П. О. Кулішем, що дозволило вченому значно повніше висвітлити процес виникнення й розвитку козацької символіки [4, 5]. Розглядаючи цей процес виключно в рамках військової історії українського козацтва, автор подає відомості про функціональне використання деяких клейнодів, а з часів Хмельниччини і про їх зовнішній вигляд. Деякі твердження історика не витримали перевірку часом, як от вручення посланцями німецького імператора Рудольфа козакам срібних литавр, булави та інших клейнодів за для перешкодження потрапляння кримських татар до Угорщини.

В останній чверті XIX ст. в українській історіографії з'являється робота О. Лкого (Лазаревського) [6]. Автор на основі знайдених в архіві Генеральної Військової канцелярії документів подає список та детальний опис клейнодів останнього гетьмана України Кирила Розумовського та ставить питання про їх долю. В подальшому цей матеріал неодноразово використовувався вітчизняними вченими, що займалися вивченням козацької держави другої половини XVIII ст.

Цікавою спробою систематизації відомостей про гетьманську печатку була праця О. Барсукова [7]. Вчений присвятив своє дослідження питанню побутування державних печаток серед українського козацтва, яке за словами дослідника розпочалося за часів польського короля Стефана Баторія. Але науковець вивчає історію застосування, змін у зовнішньому оформленні та легендах печаток Гетьманщини лише XVIII ст., акцентуючи увагу на керівній ролі російських традицій у

цьому процесі. Поза увагою автора залишається стала автохтонна традиція в козацькій сфрагістиці.

Майже через десять років з'явилася стаття невідомого автора з інформацією про козацькі прапори XVIII ст. Подаючи матеріал про кошторис та основні тканини для виготовлення стягів Орловської сотні Полтавського полку та власне самого полку, автор робить хибні висновки про те, що козацькі знамена створювалися лише з лудану та голі. Описуючи прапор з Сенчанської церкви, автор пов'язує його геральдичну композицію із відомим проектом абрису лубенського полковника Івана Кулябки, надісланого 1758 р. гетьману Кирилу Розумовському [8]. Однак поза увагою автора залишився опис пошкоджень даного стягу, що не дає змогу проаналізувати стан збереження єдиної відомої на сьогодні пам'ятки козацької прапорничої реформи середини XVIII ст.

В середині 90-х рр. XIX ст. виходе друком перший том фундаментальної роботи Д. І. Яворницького присвяченої історії запорозького козацтва [9]. Один із розділів цього ґрунтовного дослідження повністю присвячений козацьким клейнодам. Аналізуючи дипломатичні відносини запорожців із урядом Російської імперії вчений не лише подав інформацію про зовнішній вигляд різних клейнодів другої половини XVIII ст., але й про їх значення для низовців, вказав місце збереження інсигній станом на кінець XIX ст. Саме Яворницькому належить класичне визначення поняття «клейноди українського козацтва», яким вітчизняні науковці користувалися протягом всього XX ст. Проте науковець залишив поза своєю увагою польський та турецький вектор політичних зв'язків низовці, що також впливало на зовнішнє оформлення атрибутів їх влади.

З початком XX ст. інтерес до клейнодів українського козацтва не згасає, а навпаки набирає нових обертів. У 1901 р. на сторінках журналу «Київська старовина» з'явилася стаття О. Лазаревського про булаву гетьмана Павла Тетері, що зберігалася в католицькому монастирі «Ясна Гора» в польському місті Ченстохів [10]. Аналізуючи обставини життя цього гетьмана, автор звертає увагу, що Павло Тетеря закінчив своє життя єзуїтом, чим і пояснюється перебування даної булави в католицькому монастирі. Однак ця інформація нічим не підтверджена. Сучасні вчені, опираючись на каталог — опис церковних коштовностей зазначеного монастиря та співзвучність прізвищ Тетеря та Цецюра, піддали критиці твердження Лазаревського та висунули тезу про приналежність даного клейноду Тимофію Цецюрі [11, с. 199].

Продовжувалось і дослідження клейнодів в контексті загальної історії козацтва. Як результат наукової розробки даної тематики, з'явилась монографія А. В. Стороженка [12]. Автор, вперше, на основі аналізу універсалу польського короля від 16 вересня — «Постанови до низовців» виступив із запереченням вручення 1578 р. реєстровим козакам всього комплексу клейнодів. В цей рік козаки отримали від Стефана Баторія лише корогву із гербом Речі Посполитої, як символ прийняття їх на військову службу. Вручення ж всіх клейнодів — легенда авторів козацьких літописів, як результат пануючого в козацькому середовищі культу польського монарха. Дану тезу пізніше підтвердять дослідження вітчизняних істориків кінця XX — початку XXI ст.

Значний внесок у розробку питання історії козацьких клейнодів зробив І. П. Крип'якевич [13]. Вивчаючи історичні джерела пов'язані з козацькою вексилологією, автор дійшов висновку, що козацтво часів Хмельниччини мало дві геральдичні традиції — офіційну польську й автохтонну, пов'язану з місцевою символікою. Розробки сучасних вчених, що базуються на даних польських архівів не лише підтвердили, але й доповнили твердження науковця.

М. Слабченко описала 17 гетьманських печаток: зразка 1576 р., три Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, дві Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Павла Тетері, Івана Мазепи, Івана Скоропадського, а також печатки Війська Запорозького низового [14]. Суттєвим недоліком цієї розвідки є відсутність зображень, систематизації відповідно до хронологічного підходу.

Отже, праці вчених XIX — початку XX ст., незважаючи на свій ознайомчий характер, поклали початок фундаментальному вивченню проблеми становлення та генези козацьких клейнодів у вітчизняній історичній науці. Зібраний і опрацьований матеріал неодноразово використовувався науковцями XX — XXI ст.

Література

1. Скальковський А. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. — Дніпропетровськ : Січ, 2003. — 678 с.
2. Сементовский Н. Старина малороссийская, запорожская и донская. — СПб. : Типография И. Фишона, 1846. — 64 с.
3. Костомаров М. І. Богдан Хмельницький. — Дніпропетровськ : Січ, 2004. — 843 с.
4. Кулиш П. А. Отпадение Малороссии от Польши (1340—1654). В трех томах. — М. : Университетская типография, 1874. — Т. 2. — 1888 — 399 с.
5. Кулиш П. История воссоединения Руси. В трёх томах. — СПб. : Издание товарищества «Общественная польза», 1874. — Т. 2 : От начала столетней казацко-шляхетской войны до восстановления в Киеве православной иерархии в 1620 году. — 457 с.
6. Л-кій О. Гетьманские клейноды // Киевская старина. — 1882. — Т. II. — С. 343 — 345.
7. Барсуков А. Правительственные печати в Малороссии от времен Стефана Баторія до Екатерины II // Киевская старина. — 1887. — Т. IX. — С. 90—92.
8. Заметки о казацких знаменах // Киевская старина. — 1890. — Т. XXXI. — С. 153—157.
9. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. В трьох томах — К. : Наукова думка, 1990. — Т. 1. — 1990. — 592 с.
10. Лазаревский А. Булава гетмана Тетери // Киевская старина. — 1901. — Т. LXXII. — С. 9.
11. Крикун М. Між війною і радію. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII — на початку XVIII століття. — К. : Критика, 2006. — 471 с.
12. Стороженко А. Стефан Баторій и днепровские казаки. — К. : Типография Г. Л. Фронцкевича, 1904. — 327 с.
13. Крип'якевич І. Прапор Хмельницького // Неділя. — 1911. — № 6. — С. 3—5.
14. Слабченко М. Матеріали по малороссийской сфрагистике. — Одесса: [б. в.], 1912. — 16 с.

В.М. ІЛЬКОВИЧ,
магістрант історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА СТЕШЕНКА У ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ

Лютнева революція принесла народам Російської імперії довгоочікувані зміни. Повалення самодержавства рішуче посилили давні сподівання українців на позитивне розв'язання українського питання, на своє національне відродження. «Треба було забезпечити волю України, відновити її старе народовладдя, право народу правити самому всіма своїми справами, - зазначав М. Грушевський. - Для цього, як упав старий режим, українці всіх партій і напрямків постановили об'єднатися у спільній одностайній політичній організації на весь час, поки буде досягнена спільна широка національно-територіальна автономія України в федеративній республіці російській» [1, с. 6]. Об'єднавчим центром стало Товариство українських поступовців (ТУП), яке 3 березня 1917 р. скликало відповідну нараду за участі членів ТУПу, студентів-українців, військовиків-українців, представників соціалістичних партій. 3-4 березня 1917 р. на зборах представників українських організацій і угруповань було засновано Українську Центральну Раду (УЦР). Її початковим оформленням займався організаційний комітет у складі В. Науменка, Д. Дорошенка, В. Антоновича, І. Стешенка, О. Степаненка, М. Міхновського та В. Павленка. До проводу (президії) Центральної Ради увійшли М. Грушевський (голова), М. Науменко (заступник голови), Д. Антонович (товариш голови), С. Веселовський (писар) та П. Коваль (скарбник), а також голови новостворених дев'яти комісій, які були створені «на зразок окремих міністерств» [2]. Так було сформовано комісії: фінансова, правнича, шкільна, агітаційна, редакційна, друкарських справ, маніфестаційна, інформаційне бюро та прес-бюро. Крім того на початковому етапі становлення Центральної Ради її справами керувала Управа, про склад і обв'язки якої достеменних відомостей не залишилося. Статусу повноцінного легітимного представницького органу вона набула, будучи офіційно переображеною Всеукраїнським національним конгресом (з'їздом) [3, с. 72].

Генеральний секретаріат освіти з початку його створення очолював Іван Матвійович Стешенко. Він народився у Полтаві. Закінчив Полтавську класичну гімназію. У 1892-1896 роках навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету ім. Святого Володимира.

У Києві познайомився з родинами Старицьких, Лисенків, Косачів. Був членом літературно-мистецького гуртка «Плеяда».

У 1896 р. Іван Матвійович разом з М. Коцюбинським, П. Тулуб, П. Тучапським, М. Ковалевським став засновником однієї з перших українських соціал-демократичних організацій. Після закінчення університету працював лектором Фундуклеївської жіночої гімназії, але за політичну діяльність був заарештований і висланий з Києва. Згодом Іван Матвійович був обраний членом Київської старої громади, брав участь у роботі РУП, належав до Української демократичної партії, пізніше-УСДРП.

Протягом 1897-1900 років перебував на Чернігівщині, де займався перекладацькою та науковою працею.

У 1915 р. Іван Стешенко очолював Тетянинську гімназію для біженців, в якій навчалися діти галичан, насильно вивезених до Києва під час окупації Галичини російською армією.

У 1917 р. виступив одним із організаторів Української Центральної Ради, керував роботою шкільної і редакційної комісій УЦР, входив до складу Малої Ради. У 1917-1918 рр. очолював рух за українську школу, здійснював керівництво діяльністю Товариства поширення шкільної освіти в Україні.

З червня 1917 р. призначений генеральним секретарем освіти. Пребуваючи на цій посаді, Іван Матвійович рішуче проводив українізацію шкільництва, сприяв виданню українських підручників і навчальних програм, організації українських гімназій (зокрема, з 39 відкритих у 1917 році гімназій 25 були сільськими) та курсів українознавства.

Після відставки кабінету В. Винниченка працював головним інструктором Міністерства освіти.

З відновленням української державності з'явилася потреба вироблення зводу чітких правил орфографії, обов'язкових для всіх та офіційно затверджених.

Завдяки його ініціативи повсюди відкриваються не лише українські школи, але й школи для представників національних меншин. І. М. Стешенко бере активну участь у проведенні I (5-6 квітня) і II (10-12 серпня 1917 р.) Всеукраїнських учительських з'їздів, Всеукраїнського професійного з'їзду (13-15 серпня 1917 р.) та наради у справі організації народної освіти в Україні від 15-20 грудня 1917 р., на яких був вироблений і схвалений план реформування національної освіти та організації українського вчителства, поліпшення підготовки і матеріально-побутових умов педагогічних працівників [4, с. 39].

Іван Стешенко настоював на тому, щоб усі народності, які проживали на території України, знали її мову, літературу, географію та історію. Генеральний секретаріат освіти накреслив широку програму національного виховання, основні положення якої були викладені в брошурі «Поміч учителю в справі національного виховання». Пріоритетна роль у даній програмі відводилася педагогічним радам закладів щодо організації учнівських гуртків, бібліотек, театральних вистав, літературно-вокальних вечорів, лекцій, подорожей, екскурсій, товариств, спілок та інших форм роботи з учнівством.

20 травня 1917 р. була проголошена декларація щодо програми реорганізації народної освіти. У документі зазначалася керівна роль секретаріату з догляду за проведенням на місцях українізації школи, видання підручників, відбору і підготовки вчителів та їх згуртуванні в професійні союзи [5].

7 листопада 1917 р. відбулась історична подія: Третім Універсалом Центральної ради проголосила створення УНР та зосередження в її руках усієї повноти влади. В умовах суверенної України розбудова національної школи піднялася на якісно новий рівень. За цей час відкривається Київський український народний університет із трьома факультетами, а в Київському, Одеському та Катеринослав-

ському університетах створюються факультети з російською, польською та єврейською мовами викладання [6].

Були також підготовлені матеріали про відкриття 18 українських гімназій на Київщині, 16 — на Полтавщині, по 5 — на Поділлі та Херсонщині, по 2 — на Волині та Катеринославщині, 1 — на Чернігівщині, а також 47 учительських семінарій і 3 учительських інститутів.

28 грудня 1917 року Центральна Рада прийняла рішення про реформування шкільної справи:

- ліквідацію шкільних округів;
- створення замість них комісаріатів із представників усіх народностей;
- скасування дирекції та інспекції народних шкіл та встановлення інституту губернських і районних комісарів народної освіти, шкільних рад;
- введення загальноосвітньої 7-річної двоступеневої школи (4 і 3 роки);
- запровадження безкоштовного навчання [7, ар. 2.]

У січні 1918 р., виявляючи солідарність з Головою Ради народних міністрів В. К. Винниченком, кабінет якого пішов у відставку через міжпартійні конфлікти, Іван Матвійович Стешенко також подав заяву про відставку з посади народного міністра освітніх справ. Але не полишив справи всього свого життя й за Гетьманату посів у Міністерстві освіти пост генерального комісара народної освіти. Отримавши через деякий час пропозицію обійняти посаду завідувача кафедри українського письменства в новоствореному Кам'янець-Подільському університеті, взяв відпустку й вирушив до Полтави, маючи намір готуватися до лекцій. Перед від'їздом залишив у міністерстві свою адресу: село Великі Будища Зіньківського повіту на Полтавщині. По дорозі на його життя було вчинено замах невідомими злочинцями. Помер Іван Матвійович Стешенко 30 липня 1918 р.

Література

1. Грушевський М. Українська Центральна Рада і її Універсали: перший і другий // Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991. — С. 6.
2. Українська Центральна рада у Києві // Вісти з Української Центральної Ради. — 1917. — № 1. — 19 березня.
3. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. — Т. 1. — К., 1996. — С. 72.
4. Іван Матвійович Стешенко — основоположник шкільної освіти (1917-1920 р.р.) // Наука і освіта. — Одеса. — 1999. — №5—6. — С. 38—41.
5. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: Документи і матеріали. — К., 2003. — С. 968.
6. Хоружний Ю. Діяльність Івана Стешенка в УЦР // Зоря. — 2008. — №23. — С. 61.
7. Центральна наукова бібліотека НАН України ім. В. Вернадського. Відділ рукоп. Ф. 207., Од. 36. 2392. — Ар. 1—10.

О.В. КУБРАК,

старший викладач кафедри філософії Сумського національного аграрного університету

**«БУСІДО» («КОДЕКС ЧЕСТІ САМУРАЯ»)
ЯК КУЛЬТУРНО - ЕТИЧНА ПАМ'ЯТКА ЯПОНІЇ**

Анотація. Стаття присвячена визначенню і вивченню основних положень кодексу самурайської честі бусідо. Також в статті розкриваються такі історичні аспекти, як зародження та формування самурайської ідеології в єдину систему правил і вплив на це релігійних та філософських традицій.

Ключові слова: самурай, бусідо, синтоїзм, конфуціанство, дзен-буддизм, ронін, бусі, сьогунат, харакірі, камі.

Постановка проблеми. Зародження "Кодексу честі самурая" прийшлося на войовничий час хаосу епохи 15 - 16 століть. Спочатку самураї володіли земельними наділами, але пізніше указом сьогуна Іецуна (1641-1680) землі у них відібрали, і японські самураї були переведені на платню. Саме в сфері цих позбавлених землі воїнів-ронінів («ронін» - самурай, який не має покровителя-сюзерена), які були змушені блукати по країні в пошуках застосування своєї військової доблесті, і оформився своєрідний моральний кодекс самурая. Саме йому судилося стати неписаним моральним ідеалом суспільства. Втім, ще задовго до цього основні установи кодексу побутували в японському народі. Тексти, що увійшли в «Кодекс честі самурая», розповідали про ідеали своєї спільноти. Ці настанови старших молодим буквально іскряться життєвою енергією і силою.

Стан дослідження. Першим, хто підтвердив документально існування японського лицарства, був Інадзо Нитобе. Історик Артур Мей Кнапп в своїй роботі "Феодальна і сучасна Японія" (1896 рік) написав: "Тридцять років тому кожен самурай проходив шлях навчання за законом честі, боргу і самопожертви, який розроблявся тисячами років. Не було необхідності створювати або встановлювати правила. В дитинстві його навчали кодексу самопожертви. Інстинкт честі був у нього в крові" [1].

Під час Сьогуната Токугава аспекти бусідо були сформовані в японському феодальному праві. Переклад документів, пов'язаних з бусідо, було розпочато в 1970-ті роки доктором Карлом Стінстрапом, який присвятив своє життя дослідженню етичних кодексів найбільш відомих кланів самураїв. За словами редакторів "Monumenta Nipponica" десятки тисяч документів дожили до наших днів з часів середньовіччя. Лише деякі з них були перекладені на англійську мову, або, можливо, з'являться коли-небудь в перекладі. Одним з найстаріших академічних журналів англійською мовою, що займається дослідженнями Азії, в якому доктор Стінстрап опублікував велику частину своїх робіт, є "Monumenta Nipponica".

Первинні дослідження по бусідо пізніше були проведені Вільямом Скоттом Вілсоном в його роботі "Ідеали самурая. Листи японських самураїв" 1982 року. Писання охоплюють сотні років, сімейні родоводи, соціальні класи, особливий

стиль письма. У роботі Уїлсона також розглядаються ранні японські писання восьмого століття: Кодзікі (712 рік н.е.), Секу Ніхонгі (797 рік н.е.), Кокін Вакасю (початок 10 століття), Конйакі Моногараті (приблизно 1106 рік н.е.) і Хейке Моногараті (1371 рік), а також писання китайських класиків ("Літературний збірник", "Велике навчання", "Доктрина Міна і Мен-цзи (приблизно 500 рік до н.е.)).

Виклад основного матеріалу. Один з мудреців-самураїв, Сіба Есі-маса (1350-1410), кажучи про культуру воїна, був напричуд красномовний і переконливий. Все своє життя він провів в боротьбі. Це були і військові, і чисто політичні сутички. Але тільки екстремально зайнята людина здатна знайти час для вдосконалення. Сіба Есі-маса його знаходив. Він активно займався каліграфією і поезією. У своєму творі «Тікубасе» Сіба Есі-маса пише, що самураєві слід прагнути бути освіченим. Бо «Кодекс честі самурая» - це шлях досконалості і в мистецтвах, і в військовій справі.

За вказівкою Токугава Іеясу самураї були не тільки переведені на платню. В перші ж роки його приходу до влади було складено «Ухвалу про самурайські роди» («Буке се хат-то»), що визначало моральні норми самурая на службі і в його особистому житті. Ще одним твором, присвяченим догматам бусідо, став двадцятитомний опис подвигів князя Такеда Сінгена, авторами якого були Коса-ка Дандзё Нобумаса і Обата Кагенорі. Пізніше з'явиться праця «Початкові основи військових мистецтв» («Будо Сесін сю»), створена Дайдодзі Юдзаном. У 1716 році вийшли 11 томів «Хагаку-ре», або «Приховане в листі». Саме «Хагаку-ре» судилося стати одкровенням самураїв. Створив його Ямамото Цунетомо, монах, в минулому самурай клану Сона на південному острові Кюсю. Після смерті свого сюзерена, дайме Набесіма Наосіге, при якому він довгий час перебував радником, Ямамото збирався зробити харакірі, традиційне самогубство, але отримав відмову. Згораючи від сорому, Цунетомо прийняв постриг і все життя присвятив створенню книги про догми самурайської честі. Назва «Хагаку-ре» він запозичив з віршів Сайга, бонзи-відлюдника:

«Коли бачу квітку, яка живе, сховавшись під листям,
Я відчуваю таке відчуття, немов бачу свою таємну любов».

Книга «Хагаку-ре» складається з одинадцяти частин, поділених на 130 невеликих розділів. Ці міркування, розповіді та описи вважаються еталоном самурайської честі, совісті, боргу, мудрості. Прихований сенс всього цього становить психологію бусідо.

Розповідаючи про різні події в самурайській Японії, Цунетомо створив кодекс японського лицарства. Його історії назавжди вкоренилися в пам'яті японців, проникли в уми всієї нації.

«Завершивши денні справи, люди збиралися ввечері в своїх думках навколо «хібаті» (маленькі переносні горщики-жаровні), щоб знову і знову послухати численні розповіді про відважних воїнів минулого, - напише в книзі «Бусідо - душа Японії» Інадзо Нітобе - Про відважного Мінамото Есіцуне і його відданого слугу Бенці, про двох братів Сога і т. д. При червоних відблисках догораючих в хібаті вуглинках юні шибенники слухали, замовкнувши і роззявивши роти, слухаючи всім серцем, історії про подвиги героїв давнини... І, забувши про щоденну рутину жит-

тя, вони неслися на крилах мрії, повторюючи у снах подвиги своїх кумирів» [5, 25].

«Кодекс честі самурая» - це розуміння того, що ти не знаєш, що може трапитися в наступну мить, і готовність рішуче діяти в швидкоплинних обставинах. Самурай все життя прагне до того, щоб ніколи не відступати від Шляху. Один із знаменитих самураїв на ім'я Сененорі навіть скаже, що у межах одного вдиху немає місця ілюзіям, а є тільки Шлях.

Кодекс «Бусідо» включав в себе сім чеснот самурая:

1. Доброзичливість - об'єднує в собі ніжність, благодійність, милосердя, безкорисливість, добру волю, любов в неромантичній її формі, турботу про бідних, ближніх, жінок.

2. Мужність - символ хоробрості, доблесті, безстрашності, героїзму, сміливості.

3. Чесність - відкритість, впевненість в своїх силах. Філософія цього символу: «чесність - найкраща політика».

4. Честь — завжди відстоювати репутацію, завойовувати повагу інших. Це емоційний стан: «бути гідним честі» (не потрібно плутати з конкретною дією, наприклад: виконанням почесного завдання).

5. Вірність - символ, що виражає ідею правди, відданості сюзерену.

6. Повага - знак подяки, ставлення до інших з гідністю, хороші манери, богослужіння, вираз благородності, освіти і культури.

7. Моральність — це широкий діапазон чеснот: справедливість, праведність, честь, правильна поведінка, відданість друзям, вірність громадському благу, патріотизм.

З історії відомо, що самураї з'явилися як збройна дружина місцевих феодалів. Від них була потрібна сліпа вірність сюзерену, з яким бусі знаходився у відносинах заступництва і служіння. Клятв у вірності самураї при цьому не давали - це вважалося приниженням їхньої честі. До речі, таке розуміння честі позначилося навіть на лексиці японської мови. Інадзо Нітобе вважає, що в японській мові немає слова «брехня»: слово «усо» уживається як заперечення правдивості, тобто «макото», або ж факту, тобто «хонто».

Згідно «Кодексу Бусідо» вважалося, що без беззаперечної відданості не було б ніяких інших чеснот. На відданості сюзерену в Японії виховано багато поколінь людей. У рескрипті 1890 року по питаннях освіти імператор Муцухіто серед усього іншого сказав: «Ось основні засади виховання для наших підданих: будьте віддані вашим рідним ... і вірні вашим друзям» [8]. Вірність самурая була і справді тісно пов'язана з поняттям боргу помсти - за образу сюзерена, або за його загибель, або кращого товариша. Кровна помста - катакіуті - була узаконена «Кодексом честі самурая» як вид морального задоволення почуття справедливості. Вірність сюзерену вимагала обов'язкової помсти за образу сюзерена. Так би мовити, «образу треба загладжувати справедливістю».

Інадзо Нітобе виділив в якості основних джерел «Бусідо» буддизм і сінто, а також вчення Конфуція і Мен-цзи. Те, чого самураям бракувало в канонах буддизму і конфуціанства, їм вдосталь давало сінто.

У синтоїзмі немає будь-яких моральних заповідей, норм праведної поведінки або ж множинних застережень проти гріхів, до яких звикли ми з вами. Християни кажуть: «Всі ми грішні перед Богом». Поняття гріха - «цумі» - у японських самураїв було зовсім інше. Для них гріхом вважався не тільки поганий вчинок людини, а взагалі все брудне, неприємне. Словом «цумі» називалися і хвороби, і нещастя, що звалюються на людину, і стихійні лиха. Так що самурайський «гріх» - це будь-яка велика біда.

Самураї поклонялися предметам і явищам навколишнього світу з почуття подяки до природи за те, що, незважаючи на раптові спалахи свого неприборканого гніву, вона частіше буває ласкавою і щедрою. Сінто не вимагав від віруючого самурая щоденних молитов. Їм було досить лише бути присутніми на храмових святах. У побуті ж самураям було достатньо релігійно ставитися до чистоти. Оскільки бруд ототожнювався у самураїв зі злом, очищення служило основою всіх обрядів. У сінто було лише одне загальне правило моралі: «Роби згідно із законами природи, щадячи при цьому закони громадські» [7]. Вважалося, що самурай мав інстинктивне розуміння добра і зла.

Воїнам Шляху слід пізнавати самих себе, заглядаючи в глибину своєї душі і відчуваючи божество (камі), яке неодмінно живе там. Бусі мав слухатися велінь цього божества, бо воно являло собою поклик всіх предків. Самураї мали доглядати за своїм тілом, відданим у власність камі, тому що здорове тіло - це джерело духу і енергії. У самураїв був звичай, згідно з яким вмираючий в молодому віці бусі просив вибачення у батьків за свою ранню смерть. Він повинен був говорити приблизно наступне: «Вибачте мене, що я від вас йду, коли ви наближаєтеся до старості... Я міг би винагородити вас за все те, що ви для мене зробили, але я повинен піти - така воля неба».

Величезний внесок у розвиток шляху віри внесли ченці буддійської секти «дзен». «Кодекс честі» прийняв у дзен ідею строгого самоконтролю. Самураю слід також медитувати в дусі «дзен» для мужнього входження в «му» - небуття. І самураї, і дзенські монахи, і жебраки - відлюдники вірили в милосердя Будди, в рівній мірі вважали життя ілюзорним, короткочасним епізодом в безкінечному циклі вічного життя.

В історії Японії велику роль зіграла така риса характеру самураїв, як пристрасна жага до знань, яка штовхала самураїв на подвиги. Коли в двері Японії постукало ХІХ століття зі своїм технічним прогресом, самураї стали на чолі торгово-промислових підприємств, стали політиками, створили публіцистику. Самураї були зіткані з національного честолюбства, їх завжди охоплювала пристрасть поставити Японію попереду всіх. Ось де головним чином криються витoki невичерпної японської енергії.

Висновки. Перетворившись на традицію, бусідо і сьогодні здійснює в Японії регулюючу функцію. Бусідо - це середовище, завдяки якому в Японії живий культ шанування предків. Дух бусідо багато в чому керує поведінкою японців, і вони свідомо, але ще більшою мірою несвідомо, слідує за ним. Те, що наказує бусідо, не так просто змахнути, відкинути, від цього раптом не можна відмовитися. Коріння бусідо сидить надто глибоко.

Література

1. Бушидо (Bushido), Путь воина [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.waysamurai.ru/articles/bushido_put_voina/
2. Дрэггер, Донн Ф. Классическое будзюцу / Донн Ф. Дрэггер. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. — 112 с.
3. Клири Т. Кодекс самурая / Т. Клири — Ростов - на-Дону: Феникс, 2001. — 224 с.
4. Кодекс Бусидо. Хагакурэ. Сокрытое в листве. — М.: Изд-во Эксмо, 2004. (Серия «Антология мудрости»). — 432 с.
5. Нитобэ, Инадзо. Бусидо — душа Японии — с. 25 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spochan.ee/bushido.pdf>
6. Ратти, О. Тайны древних цивилизаций. Самураи / О. Ратти, А. Уэстбук - М.: Феникс, 2004. — 640 с.
7. Религия, боги, идола Япони [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z00000006/st007.shtml>
8. Рескрипт императора Японии (1890). [Електронний Ресурс]. — Режим доступу: <https://ru.wikisource.org/wiki>

УДК 811.808.658.54

Ю.М. ПАЦАРАНИЮК,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

МОВА ЯК ЗНАРЯДДА ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІНЦЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу мовних навиків у ході управлінської діяльності, досягнення успіху шляхом умілої комунікативної поведінки як ситуативно (в процесі ведення переговорів, бесід і співбесід з підлеглими), так і в управлінні колективом в цілому.

Ключові слова: мова, управлінські якості, комунікація, компетенції, професіоналізми, ділова комунікація.

Постановка проблеми. Наукові дослідження, останніх років дозволяють припустити, що майже вся діяльність сучасних управлінців пов'язана з діловими комунікаціями: різноманітні зустрічі, телефонні розмови, участь в переговорах та співбесідах, відвідування ділових партнерів і підприємств. Це свідчить про те, що переважну більшість свого часу управлінець витрачає на взаємодію з людьми, на участь в діловій міжособистісній комунікації. Задля успішної самореалізації сучасний досвідчений управлінець має не тільки досконало володіти знаннями про обраний фах та особливості діяльності його організації, установи й колективу, але й мати необхідні навички у мовній компетентності. Тому метою нашої наукової розвідки є дослідити вплив мовленнєвих знань на досягнення успіху у професійній діяльності сучасного управлінця.

Стан дослідження. Проблемі формування мовної особистості управлінця приділено велику увагу в дослідженнях Г. Богіна, Л. Варзацької, М. Вашуленка,

С. Карамана, О. Кучерук, Л. Мацько, М. Пентилюк та ін. Визначаючи компетенцію як сукупність реальних вимог до засвоєння сукупності знань, способів професійної діяльності, на основі яких формуються відповідні вміння та навички, формується спроможність успішної діяльності сучасного управлінця в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Мова — універсальний засіб спілкування, духовне надбання нації, велике досягнення всього людства, знаряддя досягнення успіху у професійній діяльності сучасного фахівця. Мова й професія — це два взаємопов'язані поняття. Це дві важливі категорії, за допомогою яких визначається рівень надбання цивілізації, мовленнєвої культури. Мова є провідним інструментом здобуття знань, засобом людської життєдіяльності, вона не тільки обслуговує сферу духовної культури, а й пов'язана з виробництвом, з його галузями й процесами, із соціальними відносинами.

Управлінська думка сьогодні переживає справжню революцію. Традиційні підходи до управління привертають увагу, перш за все як контролю над людьми, досягненню стабільності та ефективності виробництва, використання правил і процедур, створення вертикальної структури управління співробітниками і досягнення запланованих результатів (насамперед, прибутку).

Новий підхід до психології управління передбачає використання ентузіазму і творчих здібностей людей, пошук спільних поглядів, норм і цінностей, відкритий доступ до інформації, заохочення командного праці, співробітництва та партнерства, адаптацію організацій до раптових змін зовнішнього середовища та досягнення максимальної ефективності їх діяльності.

Для того, щоб відповідати вимогам ринку, суспільства в цілому, керівнику необхідно постійно підвищувати свою кваліфікацію, рівень компетентності у своїй справі, удосконалювати свої здібності, знання, наявні навички. Для успіху у професійній діяльності сучасного управлінця необхідно досконало володіти навичками культури мовлення, лінгвістичною, комунікативною та поведінковою компетенцією в професійному спілкуванні [6]. Мовні знання слугують одним із основних компонентів професійної підготовки спеціаліста. Адже знати мову професії — це вільно володіти лексикою свого фаху, нею послуговуватися. Правильному професійному спілкуванню людина вчиться впродовж всього свого життя, оскільки мова виражає думку, є засобом пізнання її діяльності. Без грамотного користування мовою професії неможливо сьогодні говорити про високий службовий чи громадський рівень спеціаліста. Саме тому проблема дослідження мови як знаряддя досягнення успіху у професійній діяльності є актуальною і на сьогоднішній день.

Як зазначає В.В. Волкова, навички ділової комунікації традиційно включають в склад комунікативної компетенції менеджера. Однак, попри очевидну значущість підготовки менеджерів до успішної професійної діяльності, на теперішній час відсутні спеціальні дослідження формування навичок ділової комунікації менеджерів в процесі їх мовної підготовки. Як свідчить досвід, фахівці з менеджменту часто мають труднощі комунікативного характеру, що впливає на якість роботи, що ними виконується. При загально задовільному рівні професійної підготовки поза увагою лишаються деякі аспекти комунікативної компетенції, формування навичок ділової комунікації — обмін інформацією та пізнання людьми один одно-

го, навичок формування міжособистісних взаємовідносин, керування кожним учасником комунікації своєю поведінкою та поведінкою інших, організація сумісної діяльності, що негативно впливає на результати практичної діяльності менеджера.

Роботодавець перш ніж прийняти на роботу майбутнього фахівця, хоче поспілкуватись з ним, щоб переконатись, що це саме той працівник, який йому потрібен. Тому уже на етапі працевлаштування майбутній фахівець повинен проявити свої мовні здібності, виявляються вони у складанні резюме, умінні спілкуватися телефоном, писати електронні повідомлення й листи, брати участь у співбесіді, заповнювати бланки. Згодом потрібним стають уміння оформляти ділову документацію, виступати з повідомленням чи доповіддю, укласти угоди, обговорювати контракти тощо.

Досконале, ґрунтовне володіння українською літературною мовою в повсякденно-діловій діяльності є обов'язком кожного спеціаліста. Адже науково-технічний прогрес, зокрема комп'ютеризація усіх галузей науки й техніки, перебудова соціально-економічної й політичної систем в Україні насичують мову сучасними поняттями, термінами, зумовлюють динаміку творення нових власне українських слів із запозичення іншомовних, здебільшого англійських, які є необхідними для вивчення. Разом із зростанням рівня фахових знань представників різних професій підвищуються й вимоги до їхньої мови. Високу культуру мовлення фахівця визначає досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності. Важливе значення для удосконалення культури мовлення має систематичне й цілеспрямоване практикування в мовленні — спілкування рідною мовою із співробітниками, колегами, знайомими, приятелями, оскільки вміння і навички виробляються лише в процесі мовленнєвої діяльності. Культура мовлення — невід'ємна складова загальної культури особистості. Володіння культурою мовлення — важлива умова професійного успіху та фахового зростання.

У сучасному житті по-новому розглядаються питання функціонування мови. Основними критеріями професіональності є знання свого фаху, рівень володіння професійною термінологією. У зв'язку з поширенням використання української мови на підприємствах та в установах помітно збагачується словник професійної термінології новою науково-технічною, соціально-політичною лексикою. У наш час швидким стає процес появи нових професій і відповідно професійних мов. Зважаючи на те, що в світі з'являється понад 120 тис. нових термінів, то цілком зрозумілою стає вимога про постійне вивчення мови, без якої не можна вважати себе спеціалістом у будь-якій сфері діяльності, не те що вже вправним керівником. Мова стає не лише засобом спілкування у побуті, у сфері духовної культури, а й основним компонентом професійної підготовки.

Не даремно В. Радчук писав: «Слово — візитна картка віку, професії, соціального стану людини» [2], адже володіння рідною мовою, вміння спілкуватися, домагатися успіху в процесі комунікації є тими характеристиками особистості, які багато в чому визначають досягнення людини практично у всіх сферах життя, сприяють її соціальній адаптації до мінливих умов сучасного світу.

Культура мови є однією зі складових професійної підготовки. Молоді фахівці повинні володіти досконало усіма видами мовленнєвої діяльності, вміти кваліфі-

ковано вести бесіду, загалом, відчувати себе цілком упевнено як у побутовій, так і в діловій сферах спілкування. У професійному мовленні треба дотримуватися загальноприйнятих мовних норм, стандартів, певних взірців, адже унормованість — головна ознака літературної мови

Слово, мова — показники загальної культури людини, її інтелекту, мовної культури. Мовна культура шліфується і вдосконалюється у процесі спілкування, зокрема під час виконання професійних обов'язків. Вона виявляється у володінні професійною мовою, вмінні висловлюватися правильно, точно, логічно, майстерно послуговуватися комунікативно виправданими мовними засобами залежно від мети і ситуації спілкування. Для успіху у професійній діяльності сучасного фахівця необхідно досконало володіти навичками культури мовлення. Це підтверджує і відомий вислів Сократа: «Заговори, щоб я тебе побачив», який свідчить про те, що високий рівень культури усного, зокрема професійного, мовлення є яскравим свідченням високої загальної культури людини, а також і знаряддям досягнення успіху в професійній діяльності фахівця [3].

Справжнім фахівцем управлінської сфери вважається людина, яка досконало володіє відомостями з певної галузі, необхідними знаннями в цій галузі, до тонкощів опанувала як усне, так і писемне професійне мовлення. Правильне сприйняття та своєчасне засвоєння інформації, фахової термінології, як української, так й іноземної потребують чимало професій, як і в економічній, так і в науковій галузі, серед яких професія інженера, економіста, фінансиста, аудитора, менеджера та ін.

Мова й професія — немов два партнери, які не можуть існувати один без одного, бо обидва покликані обслуговувати потреби суспільства, окремих його груп й кожної людини. Мова з багатьма її функціями забезпечує належний рівень грамотності носіїв певної професії, формує їх уміння спілкуватися у всіх сферах комунікації — у ділових відносинах, у науці, в освіті, культурі, економіці тощо. Знати мову професії — це означає дотримуватись граматичних, лексичних, стилістичних норм професійного спілкування, якого люди вчаться впродовж усього життя.

Фахівцем з великої літери можна вважати ту людину, яка не лише володіє високою кваліфікацією, а і є духовно багатою, творчою особистістю. Знання мови професії підвищує ефективність праці, продуктивність виробництва, допомагає краще орієнтуватися в ділових відносинах [5, с. 7—8].

Мова є важливим знаряддям для здобуття успіху у професійній сфері, оскільки важливою є мовленнєва взаємодія професіонала з іншим професіоналом та клієнтами організації в ході здійснення фахової діяльності. Культура професійного мовлення багато в чому визначає її ефективність, а також репутацію організації в цілому і окремого спеціаліста. Професійна культура включає володіння спеціальними вміннями і навичками професійної діяльності, культуру поведінки, емоційну культуру, загальну культуру мови і культуру професійного спілкування [2].

Висновки. Отже, мова найтіснішим чином пов'язана із здобуттям успіху у професійній діяльності, передовсім у діяльності управлінців, керівників, які завжди мають відповідати взірцевості. Мова стає не лише засобом спілкування у побуті, у сфері духовної культури, а й основним компонентом професійної підготовки. В інформаційному суспільстві керівник має вміти швидко сприймати будь-яку

форму мовлення, схоплювати необхідну інформацію, вести діалоги, оформляти документи, пов'язані з управлінською діяльністю. Знання мови фаху підвищує продуктивність та ефективність роботи, наповнює результатом і змістом життя й діяльність конкретної особи, формує її загальний імідж як керівника, допомагає у спілкуванні з колегами, керівниками та клієнтами. Професійне мовлення є одним із інструментів професійної діяльності, тож, висока культура усного й писемного професійного мовлення, добре знання державної мови, ділового мовленнєвого етикету — запорука успіху управлінця у своїй професійній діяльності зокрема, та в громадській активності в цілому.

Література

1. Бралатан В.П. Професійна етика : [навчальний посібник] / Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В., Здирко Н.Г. — К: “Центр учбової літератури”, 2011. — 252 с.
2. Волкова В.В. Формування навичок ділової комунікації в процесі мовної підготовки менеджерів : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Pedagogica/58011.doc.htm
3. Голуб І. Б., Розенталь Д. Е. Секрети вимоги до мовлення : [навчальний посібник] / І.Б. Голуб, Д.Е. Розенталь. — М., 1993. — 216 с.
4. Ділова українська мова: [навчальний посібник] / О.Д.Горбул, Л.І.Галузинська, Т.І. Ситнік, С.А.Яременко; за редакцією О.Д.Горбула. — 4-те вид., випр. — К.:Т-во “Знання”, 2004. — 222 с.
5. Лисак Л. К. Українська мова за професійним спрямуванням : [курс лекцій] / Л. К. Лисак. — Краматорськ : ДДМА, 2009. — 100 с.
6. Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : [навчальний посібник] / В. О. Михайлюк. — К. : Професіонал, 2005. — 496 с.
7. Шонц О. П. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник] / О. П. Шонц. — К. : 2010. — 56 с.

Ю.С. ПЕТРЕНКО,

студентка Київського національного лінгвістичного університету

ГІПЕРБОЛА ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТВОРАХ І В МОВІ, ЗАГАЛОМ

Щодня ми спілкуємось з багатьма людьми, ми виражаємо свої думки. Але кожна мова по-своєму особлива. І однакові думки на різних мовах будуть звучати по-різному. Але одне залишається схожим : це ті стилістичні прийоми, які ми використовуємо.

Художні твори є одним з важливих аспектів вивчення будь-якої мови. Що ж робить ці твори такими цікавими і привабливими? Чому в університетах і школах вони є обов'язковими для прочитання? І які ж стилістичні прийоми автори використовують для написання своїх творів.

Актуальність мого дослідження полягає в переосмисленні гіперболи як важливого стилістичного прийому вираження думок і почуттів.

Гіпербола як явище в літературі дала свій початок ще в період міфології і сьогодні стала досить розповсюдженою. Не замислюючись, ми використовуємо її майже щодня, говорячи з перебільшенням. Наприклад: «я тобі це тисячу разів казав». Один з дослідників Полікарпова В. І у своїй роботі «Гіпербола в сучасній німецькій мові» казала, що гіпербола є не лише вираження гумору, але й несе в собі виховний процес. А деякі письменники використовують її як процес вираження власного «Я», або ж вираження реально крізь призму нереального.

Німецькі твори написані на різну тематику. Я взяла до прикладу таких відомих письменників як Еріх Кестнер та Ернест Гофман. Більшість їхніх творів — це казки, написані для дітей.

Провівши дослідження, було встановлено, що гіпербола стала одним з найосновніших прийомів, який вони використовували. Еріх Кестнер у своїх творах зображав світ з погляду дитини. А нам усім відомо, що діти бачать цей світ більш яскраво, ніж дорослі. У казці «Еміль і детективи» з маленьким хлопчиком стала пригода, яка принесла йому великі наслідки. Вирішуючи цю проблему, в його житті ставалося багато ситуацій, але він бачив їх настільки гіперболічно, що це викликає сміх і радість у читачів.

Гофман у своїх творах змальовував два світи: реальний і фантастичний. В цьому він також використовував такий стилістичний прийом як гіперболу, щоб показати контраст між ними. Не облишив увагою він і своїх героїв. Усім нам відома повість «Крихітка Цахес», де автор змальовує головного героя максимально гіперболічно, щоб виразити усі найгірші якості. Це дає змогу читачеві більше проїнятися цим образом і побачити цей контраст між звичайною і «бридкою» людиною. До того ж герої спілкуються між собою достатньо гіперболічно. Це не дає читачеві засумувати і, більше з тим, допомагає більше відчувати внутрішній світ кожного з них.

Проаналізувавши твори письменників, було зроблено висновки, що гіпербола стала дуже популярним прийомом для вираження гумористичного ефекту. Більше того, можна було встановити, що є стилістичні, фонетичні і лексичні вираження гіперболи. Наприклад, речення з гіперболою виворюються більш інтонаційно і наголошено. А ось щодо стилістики, то гіпербола є важливим прийомом в художній літературі і в розмовній лексиці.

Оскільки моя тема пов'язана з німецькомовними творами, розгляну епохи саме німецькомовних країн.

Наприклад, в період «Бурі і Натиску», гіпербола стала вираженням живих почуттів і пристрасного захоплення, ентузіазму і бадьорості. „*Sie hat eine Melodie, die sie auf dem Klaviere spielt, mit der Kraft eines Engels*“ (Johann Wolfgang von Goethe, die Leiden des Jungen Werther 1774)

А ось в період романтизму вона стала вираженням релігійного культу: «*Wie Gesang lauteten die süßen Worte. Im Sprechen erhöhte sich der Ausdruck des dunkelblauen Auges, und jeder leuchtende Blitz goss einen Glutstrom in mein Inneres*»

Слід зазначити, що в німецькомовних творах можна побачити два види гіперболи: «*Übertreibung*» і „*Untertreibung*“. За допомогою перебільшення автор

може зображати напруженість почуттів або бурхливість емоцій. А за допомогою зменшення можна виразити стриманість, простоту або негативні емоції. З такої точки погляду можна проаналізувати ому, як досить таку насичену і наповнену, треба ліж досліджувати це.

Можна продовжувати ще і ще говорити про гіперболу, наводячи купу прикладів. Але головною думкою буде те, що гіпербола — є важливим стилістичним прийомом. Завдяки ній, ми можемо виражати більш емоційно свої думки. Література стає більш забарвленою і цікавою. І до того ж цікаво досліджувати її крізь призму різних мов. Так як сталі гіперболічні фрази і словосполуки в різних мовах звучать по різному і мають різні значення.

Література

1. Поликарпова Е. В. Гипербола в современном языке (лексикологический аспект)/ Поликарпова Е.В. — Москва: УДК, 1990 — 80 с.
2. Erich Kästner. Emil und die Detektive. / Kästner Erich — Zurich: Altrium Verlag AG, 1948. — 365 S.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

УДК 334.02:0.69 (045)

Д.В. КОСТЕНЧУК,

студентка обліково-фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Г.В. ДАЦЕНКО,

доцент кафедри обліку та оподаткування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В МУЗЕЯХ

Анотація. У статті проведено аналіз сучасного стану фінансового контролю культурних цінностей в музеях, визначено основні засади та елементи контролю. Досліджено основні суб'єкти та напрями контролю, які впливають на культурні цінності, зокрема Вінницької області. Визначено основні умови щодо ефективного функціонування системи контролю за культурними цінностями в музеях.

Ключові слова: контроль, державний фінансовий контроль в закладах культури, методи фінансового контролю в закладах культури.

Постановка проблеми. Ставлення до культурних цінностей, передача їх майбутнім поколінням, ефективне використання в суспільному житті сприяє самоідентифікації нації, має соціально-значиму функцію підтримки стабільності та сталого суспільного розвитку, є показником рівня розвитку держави, духовної зрілості її громадян.

Проблеми формування, а також раціонального й ефективного використання бюджетних коштів завжди були актуальними для всіх установ та організацій бюджетної сфери. Запровадження системи заходів щодо суворої економії бюджетних коштів передбачає розробку адекватної системи ефективного контролю за видатками з бюджету на утримання культурних цінностей.

У музеях та інших установах, що мають культурні цінності, докладаються значні зусилля для забезпечення належного контролю, охорони та зберігання ру-

хомої матеріальної культурної спадщини. Існуючі державні системи мають багато спільних властивостей, які викликані загальними закономірностями їх формування, розвитку, обліку, контролю, охорони та зберігання. Нові зміни в галузі культури вимагають забезпечення інформацією про пам'ятки, створення комп'ютерної інформаційної системи, електронних копій, представлення їх у системах глобальних комп'ютерних комунікацій, що змушує традиційні заклади переходити до нових форм. Із огляду на вище викладене, особливої уваги потребують питання контролю з боку держави за цільовим витрачанням коштів на охорону і збереження культурних цінностей.

У залежності від економічної системи виділяють макро- і мікрорівень фінансового контролю. У разі, якщо об'єктом фінансового контролю є фінанси держави, то такий фінансовий контроль вважається контролем на макрорівні. Суб'єктами даного контролю є як державні органи, так і юридичні та фізичні особи. Фінансовим контролем на мікрорівні може вважатися контроль, об'єктом якого виступають фінанси юридичної особи. У залежності від рівня фінансового контролю визначаються його завдання, види, суб'єкти, об'єкти, методи та форми здійснення контролю.

Предметом державного фінансового контролю музейних установ є господарські процеси, явища, факти діяльності та їх результати, що визначають рівень використання фінансових ресурсів держави, а також активи, капітал та зобов'язання бюджетних установ, які характеризують

фінансовий стан установи.

Метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів державного фінансового контролю культурних цінностей в музеях.

Стан дослідження. Окремі аспекти державного фінансового контролю закладів культури знайшли своє відображення у роботах багатьох вітчизняних учених, таких, як: Дікань Л. В., Жирна Ж. А., Немченко В. В., Слободяник Ю. Б., Скорба О. А. та ін. Однак у працях науковців на сьогоднішній час повністю не розкрито проблеми й особливості державного контролю фінансово-господарської діяльності культурних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий контроль є одним з функціональних елементів управлінської діяльності в сфері фінансів. Оскільки фінанси і насамперед бюджет пов'язані з вартісним розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту, вони мають властивість кількісно (через фінансові ресурси і грошові фонди) відображати відтворювальний процес в цілому і окремі його фази, регулювати пропорції, які складаються в процесі формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення.

Культурні цінності підлягають таким видам контролю: державному, муніципальному, господарському і громадському. У рамках статті розглянуто державний фінансовий контроль, суб'єктами якого є юридичні особи, що від імені держави здійснюють згідно із законодавчо встановленими повноваженнями контроль діяльності закладів культури [7, с. 12].

Базовими музейними установами виступають відповідно музеї, які є науково-дослідними та культурно-освітніми закладами, створеними для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій.

У Вінниці є наступні музеї: Військово-історичний музей Повітряних сил Збройних сил України, Вінницький краєзнавчий музей, Вінницький літературно-меморіальний музей М. М. Коцюбинського, Вінницький обласний художній музей, Музей «Мій край Поділля», Музей гончарного мистецтва О.Г. Луцишина, Національний музей-садиба М. І. Пирогова, Салон мистецтв Вінницького обласного художнього музею.

Методичними рекомендаціями з проведення державного фінансового контролю фінансової та господарської діяльності бюджетних установ до поточних аудиторських процедур фінансово-господарського аудиту відносяться: моніторинг, камеральна перевірка, обстеження. Варто наголосити на необхідності використання таких методів, як поточний моніторинг, виїзну перевірку, камеральну перевірку, попереднє візування ревізором документів щодо операцій.

На підготовчому етапі контролю ревізор формує уявлення про особливості діяльності установи, стан систем внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку і на основі загального ознайомлення із документацією визначає можливі ризикові операції. Саме на них ревізор звертає максимальну увагу. Однак, аудиторськими процедурами слід охопити всі види операцій. Різниця полягає лише в тому, що обсяг аудиторських процедур для тих операцій, які не належать до кола ризикових, може бути досить незначним.

Наступний етап аудиту фінансово-господарської діяльності музейної установи — дослідження річної фінансової звітності. Даний етап є заключним і містить такі складові:

- 1) визначення ступеня достовірності річної фінансової звітності, оцінки стану врахування пропозицій, які надавалися керівництву бюджетної установи протягом попереднього року;
- 2) складання проекту акту ревізії з висновками і пропозиціями;
- 3) обговорення з керівництвом бюджетної установи виявлених порушень;
- 4) внесення пропозицій і зауважень керівництва бюджетної установи, щодо яких досягнуто згоди, та задокументувати розбіжності;
- 5) надання керівництву бюджетної установи підписаний акт ревізії;
- 6) забезпечення реалізації результатів державного фінансового контролю.

Протягом всього періоду проведення державного фінансового контролю в музейній установі здійснюється поточний контроль, який дозволяє вчасно виявити проблемні ситуації та запобігти порушенням. Починаючи з підготовчого етапу контролю, коли здійснюється дослідження загальних характеристик діяльності установи, особливостей облікової системи, оцінка надійності системи внутрішнього контролю, виявлення можливих ризиків, і продовжуючи процес аудиту проведенням поточних аудиторських процедур, готується системне підґрунтя для оцінки річної звітності музейної установи [3, с. 152].

Ревізору слід впевнитись, що звітність відповідає вищезазначеним принципам. Як відомо, основні прийоми, що застосовують для безпосередньої перевірки

фінансової звітності бюджетної установи — це формальна, арифметична, зустрічна перевірка. Під час здійснення формальної перевірки ревизор оцінює наявність необхідних реквізитів на формах звітності, правильність оформлення. Арифметична перевірка передбачає перерахунок узгодженості показників різних форм звітності між собою, а також даних форм звітності із книгою «Журнал-Головна» та даними меморіальних ордерів. При цьому важливим є прослідковування окремих операцій, починаючи із первинних документів, закінчуючи звітністю.

За результатами державного фінансового контролю здійснюється підготовка відповідного акту ревізії.

Методи фінансового контролю — це конкретні способи і прийоми його здійснення. До методів, які використовуються в закладах культури відносять: перевірки, обстеження, аналіз і ревізії. Сутність кожного із перелічених методів фінансового контролю згруповані та представлені нижче у рис. 1.

Діяльність музейних установ як суб'єкта зберігання культурних цінностей є окремим напрямком державного фінансового контролю, який, у свою чергу, належить до сфери фінансового контролю. Якщо при детальному вивченні наукових основ державного фінансового контролю можна зустріти багато опублікованих напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, то дослідження теоретичних основ контролю культурних цінностей музейних установ зустрічаються лише в контексті контролю за переміщенням культурних цінностей в цілому. А цей напрям є одним із основних, зважаючи на реалізацію державної політики у сферах охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. Тому поряд із визначенням теоретичних основ державного фінансового контролю, будемо конкретизувати їх для контролю культурних цінностей музейних установ.

Синтетичний та аналітичний облік культурних цінностей в музеях ведеться на рахунках 10, 11, 13, 40. За кредитом субрахунків рахунку 10 і дебетом субрахунків 401 «Фонд у необоротних активах за їх видами», 131 «Знос основних засобів» здійснюється запис сум вибуття основних засобів.

Для інших необоротних матеріальних активів, що не ввійшли до рахунку 10 і за якими застосовується спрощений або інший специфічний порядок обліку, призначений рахунок 11 «Інші необоротні матеріальні активи», що поділяється на субрахунки: 111 «Музейні цінності, експонати зоопарків, виставок», 112 «Бібліотечні фонди», 113 «Малоцінні необоротні матеріальні активи», 114 «Білизна, постільні речі, одяг та взуття», 115 «Тимчасові нетитульні споруди», 116 «Природні ресурси», 117 «Інвентарна тара», 118 «Матеріали довготривалого використання для наукових цілей».

На субрахунку 111 «Музейні цінності, експонати зоопарків, виставок» обліковуються:

1) музейні цінності (незалежно від вартості), крім предметів мистецтва та природознавства, старовини і народного побуту та експонатів наукового, історичного і технічного значення, які обліковуються у порядку, встановленому для обліку цих цінностей у державних музеях;

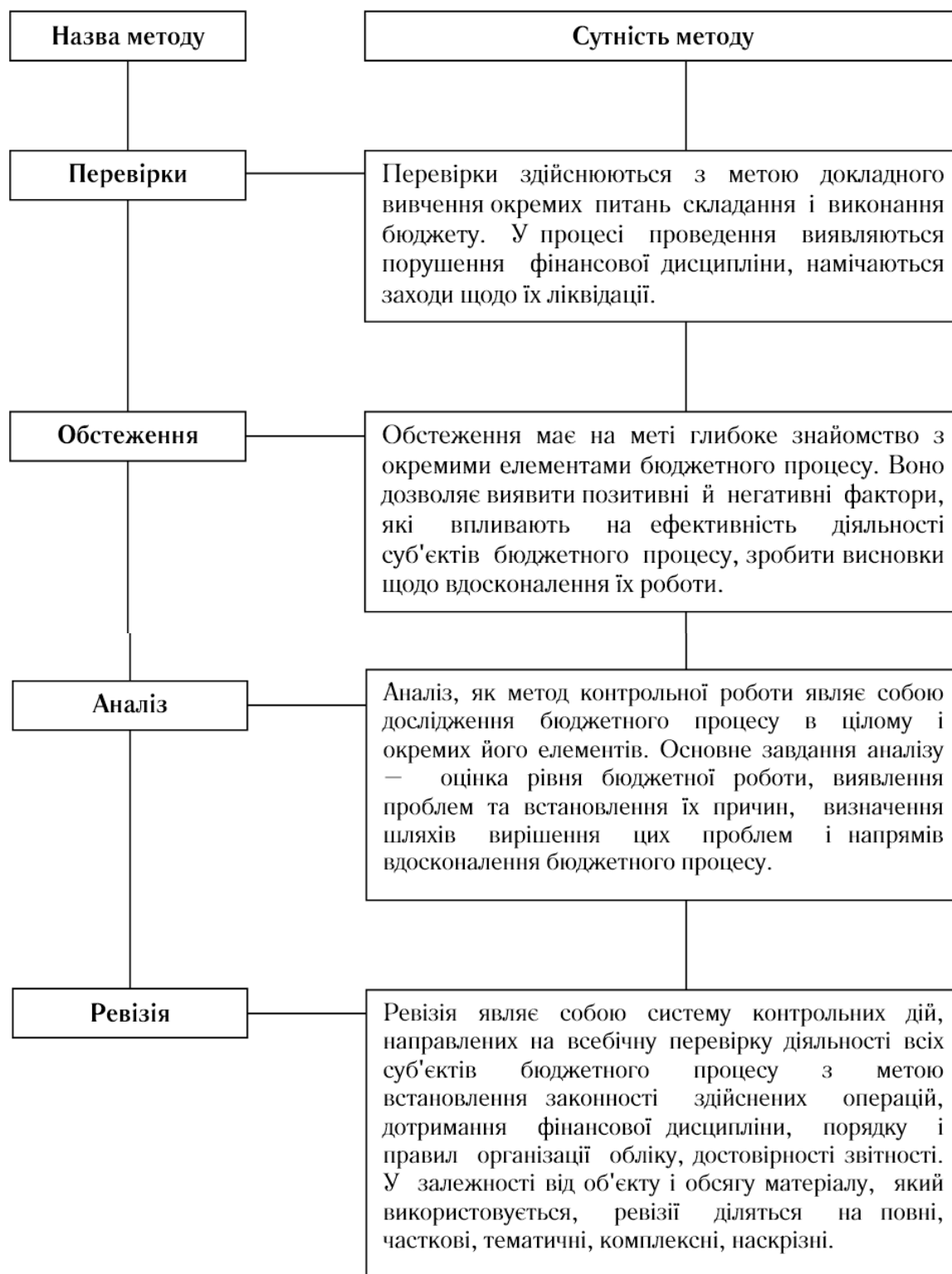

Рис. 1. Класифікація методів фінансового контролю в закладах культури [5, с. 57]

2) експонати тваринного світу в зоопарках та інших аналогічних установах незалежно від їх вартості.

На субрахунку 112 «Бібліотечні фонди» обліковуються бібліотечні фонди, незалежно від вартості окремих примірників книг. До бібліотечного фонду належать: наукова, художня і навчальна література, спеціальні види літератури та інші видання.

На субрахунку 113 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» обліковуються малоцінні та необоротні предмети, термін експлуатації яких перевищує один рік [2].

Міністерство культури України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. Міністерство культури України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері міжнародних відносин, релігії та захисту прав національних меншин.

Що стосується перевірки діяльності безпосередньо МКУ, то зовнішній державний контроль може здійснювати Державна фінансова інспекція України. Рівні взаємозв'язків зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю для установ музейної справи наведено на рис. 2.

Рис. 2. Рівні взаємозв'язків зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю для установ музейної справи [3, с. 153]

Більш детально питання зовнішнього та внутрішнього державного контролю за охороною культурної спадщини будуть розглянуті в наступному пункті даного розділу.

Як свідчить практика, громадський фінансовий контроль проводиться такими суб'єктами як громадяни або їх об'єднаннями. Існування такого виду контролю надає можливість проводити контроль за процесом формування, а також виконання бюджету.

Здійснення громадського фінансового контролю проводиться на засадах безоплатності та добровільності групами спеціалістів, що можуть бути утворені як при парламентських комітетах Верховної ради України, комісіях Рад народних депутатів, так і інших бюджетних установах.

Важливу роль у фінансовому контролі відіграє аудиторський контроль, який здійснюють незалежні аудиторські фірми за договорами з підприємствами і підприємцями [1].

Мета контролю господарської діяльності музейних установ дещо звужується і може бути сформульована як забезпечення законності, результативності, ефективності формування і використання бюджетних коштів для якісного виконання музейною установою зокрема, і бюджетною сферою в цілому, тих функцій, які покладені на неї державою [5, с. 55].

Із огляду на визначені завдання системи державного фінансового контролю музейних установ доцільно визначити порядок оцінки цієї системи при проведенні контролю.

I етап включає в себе вивчення особливостей функціонування музею, здійснюється попередня оцінка ризику за кожним суттєвим сальдо рахунка чи класу операцій.

II етапом музейних установ є здійснення контрольних процедур із метою підтвердження достовірності фінансової звітності.

Завданням ревізора на даному етапі є підтвердження законності проведених операцій, достовірності їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності, а в разі виявлення недоліків або порушень — надання керівництву музею рекомендацій щодо їх усунення та ведення моніторингу стану обліку бюджетної установи [4, с. 176].

Особливо негативний вплив на фінансовий стан сфери має невиконання бюджету. Реально виділені обсяги фінансування та планові призначення можуть суттєво відрізнятись. Це призводить до виникнення кредиторської заборгованості за отримані товари та послуги. Якщо фінансування захищених статей, серед яких заробітна плата з нарахування та комунальні послуги, здійснюється у повному обсязі, то за іншими статтями досить часто відбувається недофінансування. Особливо це помітно в останні місяці року. Це спричиняє заборгованості за послуги оренди, охорони, зв'язку, тобто до ситуації, коли ставиться під загрозу функціонування закладів. Наприклад, музейні заклади, де знаходяться цінні експонати, ні в якому разі не можна залишати без охорони. Деяким закладам все ж таки вдається уникнути критичної ситуації завдяки власним доходам. Але не всі з них мають можливість їх отримувати. Крім того, було б логічним, якби доходи, отримані додатково до бюджетного фінансування, спрямовувалися на розвиток установ та й в цілому сфери культури. Фактично ж на даний час склалася ситуація, коли організації позбавленні можливості розвитку та вдосконалення. Якщо поточні ремонти ще подекуди й проводяться, то про капітальні розмова йде досить рідко [6, с. 81].

Найочевиднішим джерелом поліпшення фінансового стану закладів культури виступає збільшення бюджетного фінансування. Але, на жаль, на даний час навряд можна сподіватися суттєвого збільшення видатків бюджету. Якщо воно і відбувається, то в основному за рахунок підвищення заробітної плати працівників та цін на товари та послуги. Реальне ж зростання видатків, спрямоване на розвиток, становить досить незначну частину.

Зарубіжний досвід стосовно визначення органу, який уповноважений здійснювати функції контролю із збереження та охорони культурних цінностей (культурної спадщини країни), представлений в табл. 1, де продемонстровано майже однозначні підходи європейських країн до делегування означених функцій контролю МКУ: що в деяких країнах це має більш спеціалізовану назву — Міністерство охорони культурної спадщини (Канада). Наприклад, в Норвегії питаннями збереження та охорони культурної спадщини опікується Міністерство охорони зовнішнього середовища. У країнах з федеральним устроєм (США, Німеччина), де місцеві органи самоуправління мають більше повноважень, функції контролю за

збереженням та охороною культурної спадщини поділяються між місцевими органами самоуправління та центральним органом, в особі Міністерства внутрішніх справ [3, с. 153].

Таблиця 1

Центральні органи, що уповноважені здійснювати функції контролю із збереження та охорони культурних цінностей [4, с. 179]

Назва країни	Назва органу, що опікується				
	Міністерство культури	Міністерство охорони культурної спадщини	Міністерство охорони зовнішнього середовища	Міністерство внутрішніх справ	Незалежна недержавна організація
Велика Британія					+
Італія	+				
Канада		+			
Польща	+				
Португалія	+				
США				+	+
Франція	+				
Німеччина				+	

Враховуючи вище викладене, наділення Міністерства культури в Україні функціями контролю за збереженням та охороною культурної спадщини відповідає європейським традиціям, проте це не виключає можливості скористатись досвідом північної Америки, зокрема США та Канади, щодо формування незалежної недержавної організації.

Висновки. Таким чином, контроль ефективності діяльності музейної установи охоплює не лише окремі фінансові операції, а й усі сфери функціонування такої бюджетної установи. З урахуванням особливостей діяльності щодо контролю за збереженням та охороною культурних цінностей запропоновано організаційну модель аудиту ефективності виконання бюджетних програм для музейних установ (складається в процесі планування і передбачає визначення об'єкта, мети, завдань, суб'єктів та методів аудиту, що загалом призначена для аналізу бюджетних програм), розширити за рахунок включення питань ефективності управління залученими ресурсами від спонсорських організацій та меценатів (інвестиційні програми).

Література

1. Бюджетний кодекс України: прийнятий ВРУ від 08.07.2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ. Мінфін України. Наказ План. Положення від 26.06.2013 р. № 611 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Коваленко О.В. Державний фінансовий контроль за охороною культурної спадщини / О.В. Коваленко // Науковий вісник Херсонського державного університету / Серія «Економічні науки». Херсон: ХДУ, 2015. - № 12, частина 3. – С. 151–154.

4. Коваленко О.В. Сучасний стан обліку та контролю культурних цінностей в бюджетних установах (музеях) / О.В. Коваленко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна». - Київ: КНУ ім. Т.Шевченка, 2015. — Вип. XIII. — С. 169–180.
5. Коваленко О.В. Теоретичні аспекти поняття «Культурні цінності» в контексті їх обліку та контролю / О.В. Коваленко // Науково-практичне видання «Незалежний аудитор» — 2013. — №5 (III) — С. 55–58.
6. Левицька С.О. Облік та контроль діяльності неприбуткових організацій: монографія / С.О.Левицька. — Рівне: НУВГП, 2013. — 347с.
7. Мамишев А.В. Методологія дослідження системи внутрішнього фінансового контролю // Матеріали науково-практичної конференції «Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ: проблеми та шляхи запровадження». К.: Піраміда, 2010. — 144 с.
8. Про охорону культурної спадщини [Електронний ресурс] : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
9. Стандарти з аудиту державних фінансів [Електронний ресурс] / Рахункова палата України. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>

УДК 316.6

О.В. КУБРАК,

старший викладач кафедри філософії Сумського національного аграрного університету

ВПЛИВ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТ РЕСУРСІВ НА СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Стаття присвячена актуальній темі — суїциду серед підлітків та вплив ЗМІ та Інтернет ресурсів на прийняття молодими людьми трагічних рішень. За останній рік взаємозв'язок між ними набув особливої актуальності: питання так званих «груп смерті» в мережі Інтернет, їх вплив на долі молодих людей має неабияке життєве значення, навіть якщо роль цих соціальних кластерів перебільшена.

Ключові слова: суїцидальна поведінка, «групи смерті», поведінка демонстративна, афектна та істинна, егоїстичні суїцидальні дії, «синдром Вертера».

Постановка проблеми. Зигмунд Фрейд свого часу ввів поняття «інстинкт смерті» - інакше він не міг пояснити багато з того, на що здатна людина. Прагнення до саморуйнування, очевидно, закладене в неї від природи - якщо все живе навколо щосили бореться за існування, то окремі людські індивіди, навпаки, вкладають надзвичайну енергію в те, щоб повністю зіпсувати собі життя, а іноді і розлучитися з ним. Воістину людина - дивне створіння: тільки вона здатна на самознищення, лише їй притаманний загадковий потяг до смерті - жодній іншій живій істоті це не властиво.

Стан дослідження. Серйозну увагу до проблеми самогубства неповнолітніх почали виявляти на межі ХІХ—ХХ століть, зосереджуючись на її психопатологічних, психологічних, моральних, педагогічних аспектах. Видатний російський фізіолог, лікар, психолог В. Бехтерев, ґрунтуючись на дослідженнях, стверджував, що більшість дитячих самогубств пов'язані не з психічними захворюваннями, а з не-

доліками морального виховання. Відомий український психіатр І. Сікорський пов'язував суїциди дітей з морально-етичними чинниками.

Річний коефіцієнт смертності в світі — 14, 5 на 100 000 людей. У підлітків та молоді у віці від 15 до 19 років серед причин смерті суїциди займають третє місце. За останні 45 років показники рівня самогубств по всьому світу збільшилися на 60%. В даний час суїцид входить до числа трьох основних причин смертності осіб чоловічої і жіночої статі у віковій групі від 15 до 44 років. Дані цифри не включають в себе суїцидальні спроби, кількість яких, ймовірно, в 10-20 разів вище, ніж завершених випадків самогубств.

Виклад основного матеріалу. Декілька місяців пройшло з моменту затримання і арешту в РФ адміністратора однієї з так званих «груп смерті» в Інтернеті Філіпа Будейкіна, більш відомого як «Філіп Лис». Зараз творець смертельної «розваги» перебуває під слідством. Розслідування в самому розпалі, проте слідчим доводиться нелегко - фальшиві «групи для суїцидників» розмножилися, як гриби, і часом переслідують шахрайські і здирницькі мети. З моменту затримання Філіпа Лиса в інтернеті з'явилися хмари наслідувачів одіозному адміністратору, у тому числі і в Україні. Натовпи підлітків кинулися створювати закриті співтовариства. Псевдоромантичний ореол виявився настільки привабливим, що пересилив страх перед кримінальним переслідуванням.

Адміністраторами групи смерті "синій кит" в Україні виявилися двоє студентів четвертого курсу, які навчаються в Києві в медуніверситеті. Студентам було цікаво, як працює свідомість підлітків, які опинились у скрутному становищі. Але оскільки «в справі» немає потерпілої сторони, відповідно, немає можливості пред'явити їм жодну статтю кримінального кодексу. За інформацією правоохоронців, 13 тисяч дітей в Україні у віці від 12 до 16 років зареєструвалися в соціальних групах «Синій кит», «Море китів», «Тихий дім», «Розбуди мене о 4:20», які спонукають учасників до самогубства.

Показники самогубств традиційно вважалися максимально високими серед чоловічого населення старшого віку, проте за останній час частота випадків суїциду серед молодих людей збільшилася настільки, що в третині розвинених країн вони складають найбільш високу групу ризику. Одна з найгостріших проблем сучасного суспільства - проблема суїцидальної поведінки серед підлітків і молоді.

Характеризуючи вікові особливості девіантної поведінки особистості, слід зазначити, що вона не є визначальною для дошкільного віку через відсутність у дітей сталих моральних переконань. Та саме у цей період закладаються перші уявлення про добро і зло, моральні норми загалом, набувається перший досвід спілкування із соціумом, особливості якого визначають специфіку самосприйняття, ставлення дитини до себе, до моральних норм.

Особливістю дитячого віку є відсутність страху смерті через несформовані усвідомлення. На думку більшості дослідників, концепція смерті у дитини наближається до концепції смерті дорослого лише до 11—14 років. Крім того, для цього віку характерна невідповідність цілей і засобів суїцидальної поведінки. Через незрілість і відсутність життєвого досвіду навіть незначна конфліктна ситуація здається дитині безвихідною, а тому стає надзвичайно суїцидонебезпечною. Вели-

ке значення у цьому віці має обтяжений сімейний анамнез. Втрата довіри у стосунках із батьками — один із сильних стимуляторів суїцидального синдрому у дітей та підлітків. Але ще хворобливіше вони сприймають навіть не конфлікти з батьками, а їхню холодну байдужість.

У підлітковому віці мотиви суїцидальних дій найчастіше є егоїстичними. Суїцидальна поведінка підлітків часто пояснюється тим, що молоді люди, не маючи достатнього життєвого досвіду, не можуть правильно визначити мету свого життя та шляхи її досягнення. Із загальних причин суїцидів серед підлітків можна назвати такі: втрата улюбленої людини, стан перевтоми, уражене відчуття власної гідності, руйнування захисних механізмів особи в результаті вживання алкоголю, психотропних засобів і наркотиків, ототожнення себе з людиною, що вчинила самогубство, всілякі форми страху, гніву й смутку з різних приводів. Звісно, кожний випадок суїциду — індивідуальний, але деякі загальні тенденції, властиві саме підлітковим і дитячим суїцидам, усе-таки існують. І, треба сказати, вони значною мірою відрізняються від причин, із яких добровільно йдуть із життя дорослі люди. Будь-яка дитина діє відповідно до своїх бажань за принципом «тут і зараз», не враховуючи при цьому можливих наслідків своїх вчинків. Спроможність витримати, перетерпіти, затримати реакцію, подумати, перш ніж зробити, розвивається з віком.

Науковці виокремлюють три типи суїцидальної поведінки: демонстративна, афектна та істинна. Демонстративна суїцидальна поведінка простежується, коли підліток має на меті вплинути на оточуючих, щоб позбавитися неприємностей, викликати жалість, співчуття, просто привернути до себе увагу. Справжньою причиною найчастіше виявляється вражене самолюбство, втрата цінної для підлітка уваги, страх упасти в очах оточуючих, особливо однолітків. Іншою причиною демонстративного суїциду може стати необхідність виплутатися із серйозної ситуації, до якої потрапив підліток, уникнути покарання, викликати співчуття. У деяких дітей суїцидальні наміри можуть мати характер суїцидального шантажу. Іншою причиною демонстративного суїциду у деяких підлітків стають ревності до об'єкта свого захоплення (закоханості). Афектна суїцидальна поведінка: іноді суїцидальні демонстрації можуть бути наслідком реакції на гострі афектні ситуації. Такі «афекти» у підлітка найчастіше викликані ударами по самолюбству, приниженням в очах оточуючих, втратою надій. Істинна суїцидальна поведінка: результат обдуманого рішення піти з життя. Можливі численні спалахи суїцидальних думок без здійснення певних спроб. Вони зазвичай можуть з'являтися, коли життя завдає ударів по «слабких місцях», особливо якщо водночас виникають уявлення про власну неповноцінність, і в критичних ситуаціях можуть мати справді суїцидальний характер. Суїцидальні дії здійснюються під впливом ланцюга невдач, розчарувань, а останньою краплею може стати якийсь нікчемний привід.

Фахівцями давно обговорюється питання про вплив засобів масової інформації, наприклад статей у газетах або показів по телевізору про конкретні випадки суїцидів, на суїцидальну поведінку молодих людей. Вважається, що публікації в ЗМІ про суїциди можуть викликати копіювальні самогубства у відповідній віковій або соціальній групі, часто звані «ефектом зараження» або «синдромом Вертера»

(герой роману XVIII ст., написаного Йоганном Вольфгангом фон Гете). Всесвітня організація охорони здоров'я виступає за більш зважене висвітлення суїцидальних подій в засобах масової інформації. «Самогубство є одним з найтрагічніших шляхів уходу з життя. У більшості людей, що роздумують про самогубство, ставлення до нього є неоднозначним. Вони не впевнені в тому, що дійсно хочуть померти. Одним з багатьох факторів, які можуть підштовхнути уразливу людину до скоєння самогубства, нерідко виявляється широке висвітлення самогубств у ЗМІ. Особливості висвітлення в ЗМІ випадків самогубств можуть вплинути на осіб з суїцидальними нахилами». [5, с. 6].

Можливо, найбільш переконливим прикладом впливу засобів масової інформації на суїцид можна вважати факти, виявлені дослідниками А. Шмідтке і Х. Хефнером. Після того як по телебаченню показали самогубство 19-річного німецького студента на залізниці, протягом 70 днів після цього збільшилася кількість суїцидів, скоєних подібним чином серед підлітків. Основною аудиторією телевізійної програми були старші підлітки чоловічої статі. Правда, це не говорить про те, що всі ті, хто вчинив самогубство подібним чином, дивилися дану програму. В Росії все почалося зі школярки Ріни Паленковой в 2015 році. Народилася і жила вона в похмурому Уссурійську. Проблеми в школі, проблеми з неблагополучною матір'ю. З цим Ріна ще мирилася, але ось розриву з хлопцем вона пережити вже не змогла і наклала на себе руки. Загалом, типова історія підлітка. Єдине, що відрізняло цю історію від тисяч інших, - це те, що зі свого самогубства Ріна зробила масштабний фарс, провівши його в режимі онлайн за допомогою оперативної публікації в мережі селфі з поїздом, під який вона і поклала свою голову, написавши на свій сторінці «Ня. Бувай!». Такий епатаж просто не міг залишитися непоміченим, і смерть дівчини стала причиною наслідувань.

У 1987 р С. Платт провів дослідження після показу по телебаченню в Англії мильної опери під назвою «Eastenders», в якій була показана спроба самогубства жінки середніх років. Хоча було відзначено збільшення парасуїцидів серед жінок середніх років, загальний висновок свідчив, що вплив на суїциди засобів масової інформації не доведено. Ще один відомий випадок стосується книги Дерека Хамфрі «Остаточний результат»: після її публікації в Нью-Йорку підвищилася частота самогубств, здійснюваних за допомогою описаних у ній методів. Вихід книги «Suicide, mode d'emploi» («Самогубство, способи здійснення») у Франції також призвів до збільшення числа самогубств [5, с. 7].

Подібним «провокатором» в РФ стала книга "50 днів до мого самогубства" письменниці Стейс Крамер, а в житті 18-річної Анастасії Холової з Норільська, яка захопила багатьох, в основному юних читачів. У соцмережі ВКонтакте група, присвячена цьому виданню, налічує близько 70 тисяч передплатників.

Сюжет книги "50 днів до мого самогубства" розгортається навколо 16-річної Глорії МакФінн. Дівчина через численні проблеми вирішує покінчити з життям. Але сама собі дає відстрочку в 50 днів до самогубства, щоб визначитися, чи правильне рішення прийняла. Виразних закликів до самогубства в книзі немає, та й сама Глорія зрештою відмовляється від своєї ідеї. Але в реальному житті ця книга стала причиною самогубств декількох підлітків.

Репортажі в засобах масової інформації про суїцидальні пригоди повинні враховувати наступні аспекти: по-перше, будь-який показ суїцидальної поведінки повинен здійснюватися після консультації з експертом (психологом, психіатром); по-друге, детальну демонстрацію конкретних випадків суїциду, способів самогубства слід обмежити; по-третє, репортажі, статті, ток-шоу можуть мати і позитивний вплив на свідомість потенційних суїцидентів, що сприятиме профілактиці; по-четверте, будь-які згадки про суїцидальні випадки в ЗМІ повинні супроводжуватися інформацією про телефони гарячих ліній та інші можливості допомоги молодим людям з боку відповідних служб; по-п'яте, слід обмежувати використання тематичних ілюстрацій методів, мотивів, причин, якими керувалися суїциденти. Висвітлення в ЗМІ зайвих деталей, фактів, причин самогубства, публікація передсмертної записки може сформувати у підлітків, молоді та вразливих верств населення характерні образи і ефект наслідування. Норми і принципи Міжнародної федерації журналістів щодо висвітлення питань, що стосуються дітей, вимагають від журналіста прагнути до досягнення найвищого етичного та професійного рівня роботи щодо точності та конфіденційності, створюючи репортажі на теми, що стосуються дітей. «Якщо Ви сумніваєтеся, краще промовчіть», - свідчить пункт 10 «Норм Європейської комунікаційної мережі охорони здоров'я для професійних медичних кореспондентів» [2].

Соціальна мережа Facebook запустила алгоритм, призначений для виявлення користувачів, які знаходяться в зоні ризику і можуть вчинити

самогубство. Розроблені Facebook інструменти з елементами штучного інтелекту здатні виявляти ознаки схильності до суїциду в публікаціях користувачів, а також в коментарях, які залишають до них їхні друзі.

Нейромережа пройшла навчання на постах, які містять натяки на можливий суїцид. Наприклад, одним із сигналів для алгоритму можуть стати слова про біль і печалі, а іншим сигналом послужать питання коментаторів в дусі "У тебе все добре?" або "Я хвилююся за тебе".

Після того як висновки алгоритму про можливі проблеми користувача будуть підтверджені представниками спеціальної команди співробітників Facebook, компанія зв'яжеться з ним і запропонує способи отримання допомоги.

Висновок: Таким чином, аналіз проблеми показує, що, незважаючи на обмежену кількість досліджень про вплив сюжетів, репортажів, статей в ЗМІ та Інтернет виданнях з докладним освітленням тих чи інших суїцидальних подій, подібні дослідження є надзвичайно актуальними. Практично всі дослідники вважають імовірним такий вплив. В якості прикладів автори наводять фактичні дані про збільшення випадків самогубств після демонстрацій в ЗМІ тематичних сюжетів. Разом з тим вимагає додаткового опрацювання питання про обґрунтування достовірності зв'язку між освітлюваними фактами суїцидів у ЗМІ та їх впливом на суїцидальну поведінку. Крім імовірно негативного впливу просуїцидальних Інтернет-ресурсів на користувачів в деяких випадках вони є своєрідним терапевтичним ресурсом для людей, що відмовляються від психологічної та інших видів допомоги та віддають перевагу тільки спілкуванню на подібних сайтах.

Література

1. Кубрак О. В. Засоби масової інформації як показник і прогностичний фактор суїцидальної поведінки молоді // Збірник статей конференції «Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи» / Житомир, 14–15 травня 2015 р., с. 119–121.
2. Средства массовой информации и права ребенка. Справочник для журналистов, составленный самими журналистами. Женева, 2005.
3. Таевский Дм. «Группы смерти»: миф на фоне истерии. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://smartbabr.com/?doc=1259>
4. Дитячий суїцид - ганьба дорослим! [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://arhiv.orthodoxy.org.ua/ru/2008/09/12/19123.html>
5. McGee R., Williams S., Nada-Raja S. Low self-esteem and hopelessness in childhood and suicidal ideation in early adulthood // Journal of Abnormal Child Psychology. 2001. Vol. 29.

А.О. РОГАСHEBA,

студентка соціально-економічного факультету
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

САМОЗАЙНЯТІСТЬ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ

Важливим елементом розвитку ринкових відносин виступає самозайнятість населення. Її розвиток обумовлений дією як економічних, так і соціальних факторів.

Самозайнятість в Україні існувала завжди. Хоча в радянські часи така форма зайнятості була заборонена, натомість з розвитком ринкових відносин нетрадиційна зайнятість була визнаною. Більш того вона відіграє значну роль в адаптації населення до кризових економічних явищ. В умовах погіршення економічного стану завзятливі індивіди включаються в економічну діяльність, тим самим створюючи робочі місця за власні кошти.

Самозайнятість населення — специфічна форма економічної діяльності. Її суть полягає в тому, що людина сама знаходить для себе джерело доходів, яке забезпечує їй гідне існування в результаті економічної діяльності, що не суперечить законам країни. Самозайнятість реалізується через конкретні форми включення економічно активного населення в господарську діяльність. На сьогоднішній день — це одна з важливих форм пристосування до нових відносин для більшості працездатного населення та є свідченням його готовності брати на себе відповідальність за результати господарювання [1].

Згідно з визначенням, наведеним у доповіді Міжнародної організації праці, “самозайняті особи — це працівники, які працюють самостійно не за наймом, і підприємці (власники неакціонерних підприємств), котрі створюють робочі місця для себе та інших, у тому числі постійних і тимчасових службовців, неоплачуваних працівників сімейних підприємств і осіб, котрі проходять індивідуальне виробниче навчання на підприємстві” [2].

Діяльність держави орієнтовна на подолання безробіття через стимулювання самозайнятості населення, що в результаті призводить до створення додаткових робочих місць. За допомогою реалізації цільових програм, надається безоплатна індивідуальна та групова консультація з питань організації та провадження підприємницької діяльності осіб які мають бажання займатися підприємництвом. Також розглядаються та приймаються різні законопроекти стосовно соціального захисту осіб, які самостійно забезпечують себе роботою. Таким чином держава спонукає громадян до організації підприємницької діяльності.

Окрім активної державної політики у сфері зайнятості, причинами переходу населення до роботи в умовах самостійної зайнятості, є: втрата роботи в наслідок звільнення (скорочення штатів, банкрутство підприємств); пошук більш стабільного джерела належного за розміром доходу; пошук роботи, що забезпечує можливість самореалізації, задоволення потреб і амбіцій, а також посилює інтерес до підприємництва та інше [3].

Уявлення про масштаби індивідуального підприємництва та його питому вагу в загальній структурі зайнятих дає аналіз за статусом зайнятості, наданий на рис. 1 [4].

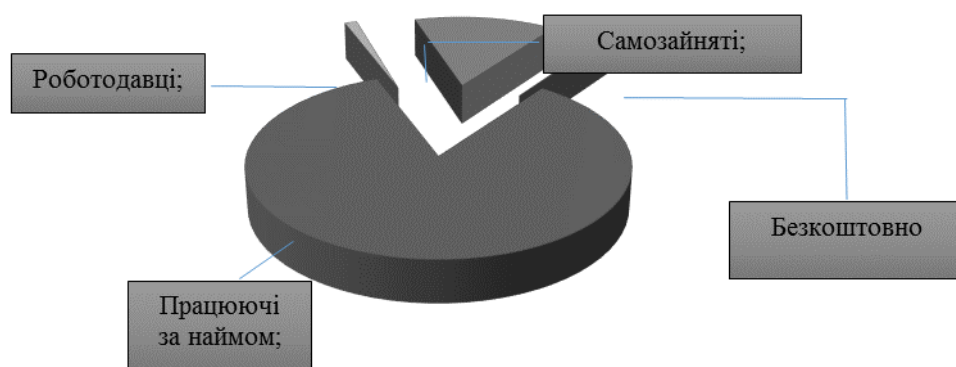

Рис. 1. Структура зайнятого населення за статусами зайнятості за 9 місяців 2016 року

Отже, згідно отриманих даних ми можемо побачити, що значну частку в структурі зайнятих займає населення яке працює за наймом (84,2%), самозайнятих осіб — 14,3%, роботодавців — 1,2% та 0,3% складають особи, які працюють безкоштовно в сімейному бізнесі.

Таблиця 1

Динаміка чисельності само зайнятого населення в Україні

	2008	2010	2012	2014*	2015	2016
Самозайняте населення у віці 15-70 років — всього, тис. осіб	3485,9	3534,8	3530,8	2585,1	2371	2337,7
<i>в тому числі:</i>						
Міські поселення	850,6	951,6	1020,8	907,4	825,6	786,2
Сільська місцевість	2635,3	2583,2	2510	1677,7	1545,4	1551,5

*Включаючи осіб, які працювали спільно з партнерами.

У той же час впродовж 2008-2016 рр. показники поширеності самозайнятості населення в Україні дещо зменшилися, що пояснюється спадом економічного стану та змінами в податковому законодавстві країни (табл.1) [6]. В порівнянні з іншими державами цей показник є найнижчим (Албанія — 58%, Сербія — 27,5%, Туреччина — 31,5%, Чорногорія 20%, Боснія та Герцеговина — 20% Косово — 29,1%) [7].

Таким чином, недооцінка самозайнятості як сталої форми зайнятості значною мірою погіршує ситуацію на державному ринку праці. Тому необхідною умовою є подальша підтримка мотиваційного механізму самозайнятості через: спрощення системи оподаткування для самозайнятих осіб; розвиток інфраструктури сприяння самозайнятості; розробку ефективних державних програм та інше. Виконання необхідних умов сприятиме зростанню кількості самозайнятого населення, позитивно впливатиме на соціально-економічний стан країни. Наголосимо, що самозайняті суб'єкти здатні сприяти ефективному функціонуванню реального сектора економіки та забезпечити гідний для людини рівень добробуту.

Література

1. Кудринська А. Соціологічна концептуалізація феномену самозайнятості населення / А. Кудринська // Український соціум. — 2008. — № 1. — С. 36–45.
2. Матеріали VII сесії Міжнародної організації праці 1990 р. : інформ. бюл. — Женева: МОП, 1990. — 214 с.
3. Безтелесна Л. І. Фінансові механізми сприяння розвитку самозайнятості / Л. І. Безтелесна, Л. В. Попчук // Академічний огляд. — 2009. — №7. — С. 37–41
4. Економічна активність населення за 9 місяців 2016 року [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Варга Н. Самозайнятість населення як форма соціально-економічної адаптації: регіональний аспект / Науковий вісник УжНУ Педагогіка. — 2011. — № 28. — С. 25–30.
6. Економічна активність населення [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Key figures on enlargement countries 2017 edition [Електронний ресурс] // Statistical office of the European Union. — Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>

О.З. ЯРОШКО,

кандидат політичних наук,

докторант Львівського національного університету імені Івана Франка

ТРИАДА «ЛЮДИНА – СУСПІЛЬСТВО – ДЕРЖАВА» В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації міжнародних відносин, роль у цих процесах держави, суспільства і людини відзначаються складністю, багатоаспектністю і різноманітністю, як і наукові пошуки у цій царині.

Мета цього дослідження — висвітлення особливостей і закономірностей взаємовідносин у триаді «людина — суспільство — держава» в інтеграційному напрямі економічних досліджень української міжнародної проблематики.

Джерельну базу цього дослідження складають автореферати дисертаційних праць економічного профілю (наукові спеціальності 08.00.01 — економічна теорія та історія економічної думки, 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини, 08.00.03 — економіка та управління національним господарством і 08.00.07 — демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика) за період 2009—2015 років, авторами яких є: Вассіліу Д., Волочко А.С., Головаш Б.Е., Гуслев А.П., Енверов Р.Р., Калмикова Н.М., Коваленко О.О., Корнев М.М., Марченко Т.В., Мовчан О.П., Нікітіна М.Г., Пойте І.О., Приходько І.В., Резніков В.В., Савицька С.О., Усенко О.О., Федяєва М.С., Хаустова В.Є. і Цапко-Піддубна О.І. [1-19]. Загалом, йдеться про дослідження таких складних і багатоаспектних феноменів як інтеграція України у світове господарство та її регіональна економічна інтеграції і її пріоритети [1, с. ; 2, с. 15-17; 3; 4, с. 15-17; 5, с. 13-17; 6, с. 14-17; 7; 8, с. 25-30; 9, с. 13-16; 10, с. 14-16; 11, с. 26-30; 12, с. 13-15; 13, с. 14-16; 14, с. 14-16; 15, с. 12-14; 16; 17, с. 14-15; 18, с. 25-27; 19, с. 14-17].

На особливостях і закономірностях висвітлення взаємин у триаді «людина — суспільство — держава» в інтеграційному напрямі економічних досліджень української міжнародної проблематики позначаються як особливості і закономірності становлення сучасної теорії і практики міжнародних економічних відносин, так і конкретні наукові проблеми, які вирішуються дослідниками. Автори цього економічного напрямку досліджень в цілому піднімають проблематику всіх цих трьох складових триади, проте наголоси ставлять, виходячи із конкретної проблематики [1, с. ; 2, с. 15-17; 3; 4, с. 15-17; 5, с. 13-17; 6, с. 14-17; 7; 8, с. 25-30; 9, с. 13-16; 10, с. 14-16; 11, с. 26-30; 12, с. 13-15; 13, с. 14-16; 14, с. 14-16; 15, с. 12-14; 16; 17, с. 14-15; 18, с. 25-27; 19, с. 14-17]. По-перше, йдеться про висвітлення взаємовідносин між усіма трьома елементами триади — людиною, суспільством і державою [1, с. ; 12, с. 13-15; 14, с. 14-16]. По-друге, автори зосереджують свої пошуки в основному на двох елементах триади — державі і суспільству, менше уваги приділяючи третьому — людині [2, с. 15-17; 4, с. 15-17; 5, с. 13-17; 6, с. 14-17; 9, с. 13-16; 10, с. 14-16; 11, с. 26-30; 13, с. 14-16; 15, с. 12-14; 16; 17, с. 14-15; 18, с. 25-27; 19, с. 14-17]. По-четверте, ключовим

елементом досліджень виступає один із елементів тріади — держава, відповідно, менше уваги приділяється двом іншим — суспільству і людині [3; 7; 8, с. 25-30].

Таким чином, на закономірностях і особливостях висвітлення взаємин у тріаді «людина — суспільство — держава» в інтеграційному напрямі економічних досліджень української міжнародної проблематики позначаються сучасний стан та розвиток науки і практики актуальних складних та багатоаспектних міжнародних економічних відносин, а також дослідницька проблематика представників цього напрямку наукових пошуків. Дослідники приділяють увагу всім трьом елементам тріади, однак, ключовими виступають чи то всі три — людина, суспільство і держава, чи то два — держава і суспільство, чи то один — держава.

Література

1. Вассіліу Д. Інтеграція східноєвропейських країн до європейського ринку праці (на прикладі України і Росії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Д. Вассіліу. — К. : [б. в.], 2010. — 20 с.
2. Волочко А. С. Регулювання ринку праці України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / А. С. Волочко. — Кіровоград : [б. в.], 2015. — 20 с.
3. Головаш Б. Е. Інвестиційний механізм інтеграції України в європейський простір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Б. Е. Головаш [Електронний ресурс]. — Тернопіль : [б. в.], 2010. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10kbeuep.zip [Дата перегляду — 1 квітня 2016 р.]
4. Гуслев А. П. Інтеграція туристичної індустрії України до глобального ринку туристичних послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / А. П. Гуслев. — Харків : [б. в.], 2015. — 21 с.
5. Енверов Р. Р. Розвиток українсько-турецьких економічних відносин в процесі регіональної інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Р. Р. Енверов. — Львів : [б. в.], 2014. — 21 с.
6. Калмикова Н. М. Розвиток європейського вектору геоекономічної стратегії України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н. М. Калмикова. — Донецьк : [б. в.], 2011. — 20 с.
7. Коваленко О. О. Регіонально-інтеграційні пріоритети країн в процесі глобалізації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. О. Коваленко [Електронний ресурс]. — Донецьк : [б. в.], 2009. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2009/09koopge.zip [Дата перегляду — 1 квітня 2016 р.]
8. Корнев М. М. Стратегія інтеграційного розвитку національної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / М. М. Корнев. — Донецьк : [б. в.], 2012. — 36 с.

9. Марченко Т. В. Міжнародні інноваційні програми як фактор інтеграції України до ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Т. В. Марченко. — Тернопіль : [б. в.], 2015. — 20 с.
10. Мовчан О. П. Активізація інноваційного розвитку сфери зв'язку та інформатизації України в контексті євроінтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О. П. Мовчан. — Чернігів : [б. в.], 2015. — 20 с.
11. Нікітіна М. Г. Чорноморський вектор гео економічної стратегії України в контексті розвитку глобальної регіоналізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / М. Г. Нікітіна. — Донецьк : [б. в.], 2012. — 42 с.
12. Пойте І. О. Формування та розвиток ринку послуг в умовах євроінтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І. О. Пойте. — К. : [б. в.], 2015. — 20 с.
13. Приходько І. В. Політико-економічні бар'єри на шляху інтеграції України до ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. В. Приходько. — Львів : [б. в.], 2015. — 20 с.
14. Резніков В. В. Організація та структурні складові механізму державного регулювання процесів міжнародної інтеграції України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В. В. Резніков. — Харків : [б. в.], 2012. — 19 с.
15. Савицька С. О. Транснаціоналізаційні фактори інтеграції України у світове господарство : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / С. О. Савицька. — К. : [б. в.], 2010. — 18 с.
16. Усенко О. О. Стратегія регіональної торговельно-економічної інтеграції України та ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. О. Усенко [Електронний ресурс]. — К. : [б. в.], 2010. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10uoouie.zip [Дата перегляду — 1 квітня 2016 р.]
17. Федяєва М. С. Розвиток регуляторної політики держави в контексті євроінтеграційних процесів у національній економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / М. С. Федяєва. — Запоріжжя : [б. в.], 2015. — 20 с.
18. Хаустова В. Є. Промислова політика України в умовах інтеграції та глобалізації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В. Є. Хаустова. — К. : [б. в.], 2015. — 40 с.
19. Цапко-Піддубна О. І. Механізми досягнення енергоефективної економіки країн Центральної та Східної Європи в умовах європейської інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. І. Цапко-Піддубна. — Львів : [б. в.], 2015. — 20 с.

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Л.Я. РЕВУЦЬКА,

старший викладач кафедри технології і організації ресторанного господарства
Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці

В.Є. ВОРОЖБИТ,

студентка Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. Стаття присвячена актуальності проблеми управління персоналом готелю та підвищення якості обслуговування споживачів.

На сьогодні особливого значення набувають питання практичного застосування сучасних форм управління персоналом готелю, що дозволяють підвищити його соціально-економічну ефективність.

Усі всесвітньо відомі готельні ланцюги знайомі своїми високими стандартами обслуговування, адже їх персонал володіє всіма професійними навиками та вміннями щодо якісного задоволення потреб клієнтів. Проте не завжди працівники приходять на підприємство з набутими бездоганними якостями, котрі б дозволяли їм вільно спілкуватися з гостями та допомагати їм у вирішенні всіх важливих питань. В будь-якому випадку персонал проходить певну підготовку на підприємстві.

Успіхи ведучих світових готелів у забезпеченні високої якості послуг, їхнього швидкого відновлення, зниженні витрат на надання послуг та інтеграції зусиль персоналу пов'язані з тим, що в них створені високоефективні системи управління персоналом. Велике значення для ефективної кадрової політики має аналіз характеристик ринку робочої сили. Внутрішні особливості готелю такі, як: поставлені цілі розвитку, тенденції його управлінського стилю, конкретний характер розв'язуваних ним задач, специфіка робочих колективів та ін. також повинні враховуватися при забезпеченні ефективності кадрової політики. Ці загальні тенденції повинні враховуватися в практиці управління персоналом готелю.

Дослідженню проблем управління персоналом готельного господарства та підвищення якості обслуговування споживачів приділяли увагу такі вчені: Кондуєва Т.О., Тетерюк О.Л., Іванова Л.О., Ладиченко К., Роглев Х. Й. та ін. Даніми вченими доволі широко розкривається поняття готельного господарства та

механізм управління персоналом, але в сучасній літературі недостатньо приділено уваги щодо якості надаваних послуг та їх організації.

Відмітимо, що формування системи управління персоналом передбачає, насамперед, побудову «дерева цілей», причому цілей працівників і цілей адміністрації, забезпечення їхньої найменшої суперечливості, виявлення ролі і місця управління персоналом у забезпеченні головних цілей готелю.

Ефективність управління персоналом, найбільш повна реалізація поставлених цілей багато в чому залежать від вибору варіантів побудови самої системи управління персоналом готелю, пізнання механізму її функціонування, вибору оптимальних технологій і методів роботи з людьми.

Функції управління персоналом тісно пов'язані між собою й утворюють у сукупності певну систему роботи з персоналом, де зміни, що відбуваються в складі кожної з функцій, викликають необхідність коригування всіх інших поєднаних функціональних завдань і обов'язків. Так, наприклад, широке поширення у світовій практиці контрактної форми наймання персоналу привело до помітної зміни функціональних обов'язків.

За таких умов наймання підвищується значення функціональних обов'язків, розширюється коло обов'язків у рамках функцій наймання, працевлаштування, матеріальної винагороди.

У теорії управління персоналом звичайно виділяють вісім основних функцій: планування потреб, добір, наймання, розвиток, орієнтація, просування по службі, оцінка і винагорода.

Щоб ефективно управляти персоналом готелю, необхідно знати механізм функціонування досліджуваного процесу, усю систему факторів, що викликають його зміну, а також засоби впливу на ці фактори. Отже, можна говорити про певний механізм функціонування системи управління персоналом готелю і про використання різних інструментів впливу на працівника, тобто про певну технологію роботи з кадрами [1, с. 265].

Слід відмітити, що добре навчений персонал завжди знає як діяти в тій чи іншій ситуації. Такий працівник ніколи не буде витрачати зайвий час на те, щоб запитати дозволу чи поради у менеджера як вчинити в конкретному випадку при обслуговуванні, тоді як на нього чекає турист.

Щоб досягти найвищої мети ділової активності у сфері гостинності — задоволення потреб клієнта та їх повторного звернення, необхідно здійснити дуже складний процес організації надання послуг.

Для того, щоб на належному рівні здійснити процес надання послуг, не можливо обійтися без наявності ресурсів, розробки технологічних процесів, їх випробуванням, контролем, прийомом, оцінкою і процесом обслуговування.

Процес надання послуг можна і необхідно контролювати на державному, місцевому і на рівні підприємства. Необхідно забезпечити дотримання технічних умов на послуги, вимог до її надання, роботу персоналу шляхом різних методів (візуального, аналітичного, медичного, інструментального, соціологічного контролю) [2, с. 46].

Під рівнем комфорту в готелі слід розуміти комплексний критерій, що складається з декількох вимог:

- стану номерного фонду: площа номерів, частка однокімнатних і багатокімнатних номерів, наявності комунальних зручностей і т. ін.;
- наявності комунальних зручностей і т. ін.;
- технічного оснащення готелю: стану меблів, інвентарю, предметів санітарно-гігієнічного призначення і т. ін.;
- наявності і стану підприємств харчування: ресторанів, кафе, барів;
- стану самого будинку готелю, під'їзних колій, стану навколишньої території готелю;
- інформаційного забезпечення: телефон, телевізор, супутниковий зв'язок, Інтернет і т. ін.;
- можливості надання додаткових послуг: басейн, сауна, спортзал, конференцзал, прокат автомобілів, послуги хімчистки, масажний кабінет та ін.;
- кваліфікації персоналу і ряду інших вимог [3, с. 63].

З метою здійснення належного контролю за наданням послуг мають обов'язково проводитися вимірювання, випробування, оцінка однієї чи декількох характеристик послуги і порівняння отриманих результатів із встановленими вимогами [4].

Зазначимо, що управління персоналом здійснюється за допомогою різних прийомів, сучасних методів роботи з кадрами для розкриття потенційних можливостей людини, створення обстановки, що сприяє максимальній віддачі виконавця в процесі трудової діяльності. Основними завданнями, що стоять перед менеджерами готелю управління кадрами, є:

- розробка принципів роботи з кадрами готелю;
- удосконалення методів роботи з кадрами;
- організація діяльності служби з управління персоналу у готелі.

Головними принципами роботи з кадрами є: індивідуалізація, демократизація, інформатизація, системність, підбір працівників з урахуванням їхньої психологічної сумісності, урахування побажань працівників при виборі форм і методів їхньої перепідготовки і підвищення кваліфікації.

Вкладення в людські ресурси і кадрову роботу стають для готелю довгостроковим фактором конкурентоздатності. Управління кадрами становить сукупність організаційних заходів, спрямованих на оптимальне формування колективу і повне використання здібностей у виробничому процесі.

Для пошуку кандидатів у готелях використовується:

- просування по службі всередині готелю;
- переведення з відділу у відділ;
- за рекомендаціями працівників;

У більшості готелях досить висока оцінка і стимулювання персоналу. Врахування заслуг, подяка за виконану роботу; мотиваторами служать не лише різні премії, пам'ятні подарунки. Характер винагороди праці залежить від її кількості та якості, а також від задоволення побажань та надій самих працівників. Один з найбільш високих мотивів у готелі є просування по службі. Також керів-

ництву готелю потрібно постійно удосконалювати системи стимулів, які повною мірою забезпечують інтереси працівників готелю.

Керівництво готелю повинно піклуватися про підвищення компетентності тих, ким вони керують. Майже кожен працівник готелю має значний потенціал для особистого і професійного зростання. Завдяки піклуванню керівництва робота з персоналом дозволяє готелю одержати такі результати як:

- зростання зацікавленості і віддачі працівника;
- більш високі результати роботи;
- поява кандидатів на висування;
- постійне підвищення стандартів;
- створення сприятливого середовища для особистого зростання;
- уміння консультиватись;
- здатність діставати уроки з досвіду роботи.

Керівництво готелю в якомусь сенсі є за сумісництвом і викладачем, що постійно розвиває персонал готелю.

Утримати хороших працівників керівництву готелів необхідно за допомогою різних факторів, окрім зарплати і матеріальних благ до них відносяться: можливість просування по службі; цікава робота; підвищення відповідальності працівника; хороші умови роботи; почуття усвідомлення себе частиною цілого; висока оцінка необхідності виконуваної працівником роботи; безпека роботи; хороші програми навчання; персоналізована лояльність готелю до працівника; хороший колектив; географічне місце розташування; зручне місце роботи; допомога у вирішенні особистих проблем [5, с. 45—46].

Ефективне управління персоналом готелю відображається в якості послуг, які надаються клієнтові. Система визначення рівня якості готельних послуг в Україні ґрунтується на стандарті ДСТУ-ISO 9002 з урахуванням вимог ДСТУ-ISO 9004-2, що зареєстровані в Мініюсті України 15.04.1999 р., та інших нормативних документах. [6, с. 133].

Використання сучасних комп'ютерних засобів для контролю дає значний соціально-економічний ефект: знижується кількість невиконаних завдань, кількість запізнень щодо термінів виконання, зростає виконавська й трудова дисципліна в колективі, зростає якість надаваних гостю послуг. Також для покращення та удосконалення готельних послуг постійно вивчається ринок туристичних та готельних послуг конкурентів, споживачів. Ефективними рішеннями для покращення якості обслуговування в готелях є пришвидшення роботи рум-сервісу, покращення роботи Інтернету, надавання додаткових ліжок для дітей, відведення номерів для тих, хто не палить і для людей з обмеженими фізичними можливостями та багато іншого. Також постійно проводиться навчання персоналу щодо підвищення рівня та якості обслуговування.

Система управління якістю готельних послуг повинна гарантувати клієнтові задоволення його запитів під час обслуговування в готелі, на усіх його етапах і у всіх ланках. Зазначимо, що велику роль в процесі обслуговування туристів в готелях забезпечує стан культури даного закладу. Висока культура обслугову-

вання спонукає службовців в своїх діях орієнтуватися на клієнта і є першим кроком до розвитку підприємства, що орієнтується на запити клієнта [8].

Не менш важливо, що для того щоб ефективно працювати, персонал повинен регулярно одержувати інформацію про свою компанію: історію готелю, поточний стан справ, місію підприємства тощо [9, с. 349]. Іноді менеджери не здогадуються, що добре проінформований персонал може грати важливу роль в залученні прибутків. Не якісно проінформований персонал готелю може розчарувати клієнта щодо наданих послуг. Наприклад, дізнавшись з реклами про вечірній захід, що буде відбуватися в готелі, турист може поцікавитися про нього у персоналу готелю, але яким виявиться розчарований клієнт та як незручно буде почувати себе службовець, який взагалі вперше чує про захід.

Подібного роду інформацію потрібно надавати усьому персоналу в готелі, аби потім не виявилось розчарування і зі сторони менеджерів, які намагаються створити новий вид послуги, аби зберегти постійного клієнта та привернути увагу нового.

Для того, щоб клієнт був задоволений в наданні якісних послуг (сукупність характеристик послуги стосовно її здатності задовольняти встановлені й передбачені потреби) необхідно створити чіткі стандарти поведінки, що спираються на культуру і моральні вимоги до персоналу це й сприятиме підвищенню якості обслуговування [10, с. 47].

Отже, персонал являється невід'ємною частиною в обслуговуванні, адже саме персонал складає частину тієї послуги, яку надає. Безпосередня взаємодія його зі споживачем в процесі обслуговування дає зрозуміти персоналу, що саме чекає гість.

Вимагаючи від персоналу якісного обслуговування споживачів, що не підтримується самими менеджерами, адміністраторами готелю, чекати роботи, яка орієнтується на клієнта не можна. Тому обслуговування необхідно постійно підтримувати на належному рівні. Недоліки в обслуговуванні повинні своєчасно усуватися, щоб у клієнтів не виникло негативного сприйняття. Періодичні перевірки якості роботи персоналу повинні проводитися з метою виявлення областей обслуговування, де воно ще не відповідає стандартам.

Ми вважаємо, що вагомим показником якості обслуговування, джерелом отримання прибутків, дієвим способом підвищення конкурентоспроможності готельного господарства є асортимент додаткових послуг. Дослідження засвідчило, що перелік додаткових послуг українських готелів та інших місць для тимчасового проживання значно скромніший, ніж у більшості готелів Європи, які пропонують своїм клієнтам понад 80 найменувань додаткових послуг.

В Україні тільки незначна половина (52,6%) підприємств готельного господарства мали у своєму складі такі об'єкти сервісу як ресторани, кафе та бари, 41% — сауни та пральні, лише 23% — автостоянки [2].

Зараз дуже важливо сконцентрувати свою увагу на виробленні стратегічних компонентів, що становлять основу стійкості конкурентних переваг. Такий підхід передбачає створення готельних продуктів з відмінною якістю, новизною та іміджем.

Усі зазначені складові мають велике значення для досягнення поставленої мети, але їхня реалізація можлива лише за адекватного сприйняття готельних продуктів цільовими споживачами.

Тому, чим більша зацікавленість споживача різноманітними характеристиками готельного продукту і чим менше можливостей буде в конкурентів швидко та з невеликими витратами скопіювати дії цього підприємства готельного господарства щодо диференціації своїх ринкових пропозицій, тим привабливішою для нього буде ця стратегія. У кінцевому підсумку конкурентну перевагу одержують ті підприємства готельного господарства, які всебічно враховують особливості споживчого сприйняття послуг і всебічно використовують маркетингові технології впливу на цей процес.

Література

1. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту [Текст]: підруч. для студ. вузів / Х. Й. Роглев. — К.: Кондор, 2009. — 408 с.
2. Шматько, Л. П. Туризм и гостиничное хозяйство : учеб. пособие / Л. П. Шматько. — М. : МарТ, 2007. — 352 с.
3. Саак А. Э. Менеджмент в индустрии гостеприимства (гостиницы и рестораны): учеб. пособие / А. Э. Саак, М. В. Якименко. — СПб.: Питер, 2007. — 432 с.
4. Тетерюк О.Л. Підвищення ефективності надання послуг у туристському комплексі. Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp33-35.pdf>
5. Індустрія гостинності у країнах Європи / Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції 4-6 грудня 2009 р. — Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. — 176 с.
6. Дубодєлова А.В. Система управління якістю готельних послуг: методологічні аспекти / А.В.Дубодєлова // Економіка. — 2008. — №11. — С. 130—135.
7. Кондуєва Т.О. Зарубіжний досвід процесу обслуговування в готелях. Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp20-22.pdf>
8. Скобкин С. С. Практика сервиса в индустрии гостеприимства и туризма: учеб. пособие / С. С. Скобкин. — М. : Магистр, 2007. — 493 с.
9. Ладиченко К. Управління відносинами готельних підприємств зі споживачами: проблеми та перспективи розвитку / К. Ладиченко // Маркетинг в Україні. — 2007. — №3. — С. 45—48.
10. Тимохина Т. Л. Организация приема и обслуживания туристов: учеб. пособие / Т. Л. Тимохина. — М.: ИНФРА-М, 2008. — 352 с.

А.В. ФУРМАН,

аспірант Академії муніципального управління, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Під час стрімкого розвитку та трансформації інформаційних процесів, формування світового інформаційного простору, швидкого зростання світового інформаційного ринку, розробки та запровадження інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг, відбувається суттєвий вплив цих процесів на суспільне життя, державотворення, а також на національні правові

системи. Тому дослідження проблем правового регулювання суспільних інформаційних відносин, пов'язаних із формуванням національного інформаційного простору, забезпеченням інформаційної безпеки та підвищення значення міжнародних правових механізмів захисту національних інтересів в інформаційній сфері є досить актуальним.

Правова основа системи управління інформаційними ресурсами складається з: Конституції України, чинних законодавчих актів та ратифікованих нашою державою міжнародних договорів та угод. Також нормативно-правова база, що спрямована на регулювання окремих напрямів державної політики у сфері управління інформаційними ресурсами України, характеризується відсутністю системного підходу та повноти правового регулювання інформаційною сферою, а відтак засвідчує його низьку якість. Враховуючи це, діяльність органів державної влади, на яких згідно із чинним законодавством покладено повноваження щодо реалізації державної політики в інформаційній сфері, потребує постійного вдосконалення через внесення численних змін у законодавство [1].

До законів, спрямованих на регулювання інформаційної сфери, відносяться такі закони: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про інформаційні агентства», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про науково-технічну інформацію». До інформаційної сфери відносяться також закони «Про пресу та інші засоби масової інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про посилення захисту майна редакцій засобів масової інформації, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження, творчих спілок», «Про мораторій на відчуження від редакцій державних та комунальних засобів масової інформації приміщень та майна», «Про телебачення і радіомовлення». Як вбачається, загалом близько 16 законів регулюють засади інформаційної сфери. Також, варто звернути увагу, що інформаційні норми у значній кількості містяться в інших законах та опосередковано регулюють питання надання, отримання, розкриття, охорони інформації тощо. У зв'язку з цим науковці обґрунтовують доцільність та своєчасність проведення упорядкування інформаційного законодавства, його систематизації, зокрема, шляхом прийняття Інформаційного кодексу [1, 3].

Потрібно звернути увагу і на недоліки даних механізмів, а саме : треба наголосити на недосконалості правових важелів державного регулювання ЗМІ в умовах збільшення питомої частки ЗМІ недержавних форм власності з метою забезпечення соціальної спрямованості в їх інформаційній діяльності. До того ж чинним законодавством не визначений механізм реалізації програм та проектів інформатизації в рамках Національної програми інформатизації.

Значну увагу держава має приділити правовій визначеності діяльності інтернет-ЗМІ, зокрема їх адміністративно-правовому статусу, а також визначенні правових засад державного регулювання в цій галузі.

Складовою удосконалення державного управління інформаційною сферою, що обов'язково потребуватиме правового нормотворчого закріплення, є чітке визначення на законодавчому рівні інформаційної сфери та її структурних елементів, оптимізація нині існуючої системи органів державного управління в інформаційній сфері, визначення їх адміністративно-правового статусу, розмежування функцій та розробки механізмів якісної взаємодії між ними [2, 5].

Покращення координації діяльності державних органів влади повинна одночасно здійснюватися на всіх рівнях управління інформаційними відносинами, включаючи стратегічний, галузевий, міжгалузевий, місцевий та локальний рівні. Також, слід зауважити, що залишається актуальною потреба в упорядкуванні та розмежуванні повноважень інших органів державної влади у сфері інформаційної політики з метою уникнення їх дублювання.

Отже, удосконалення механізмів державного управління інформаційною сферою шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правової бази стане передумовою вирішення низки проблем на шляху загального розвитку вітчизняної інформаційної сфери. Зокрема, це сприятиме визначенню механізмів державного регулювання відносин у сфері забезпечення реалізації права кожного на доступ до інформації, зміцненню правових, наукових, матеріально-технічних, фінансових та організаційних основ інформаційної діяльності, забезпеченню постійного оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів, налагодженню та закріпленню міжнародного співробітництва в галузі інформації і гарантуванню інформаційного суверенітету України.

Подальші ж кроки щодо формування довгострокової державної стратегії розвитку інформаційної сфери та підвищення ефективності виконання державно-управлінських рішень знижуватимуть інформаційну залежність України та забезпечуватимуть захист стратегічних національних інтересів на міжнародному рівні.

Література

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. В. Арістова; ред.: О. М. Бандурка; Ун-т внутр. справ. — Х., 2000. — 368 с.
2. Бурило Ю. П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адм. право і процес; фін. право; інформ. право» / Ю. П. Бурило; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». — К., 2008. — 18 с.
3. Новікова Н. А. Інформаційний простір як основа інформаційної функції сучасної держави / Н. А. Новікова // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — С. 368.
4. Окінавіська хартія глобального інформаційного суспільства: Хартія, Міжнародний документ від 22.07.2000 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_163
5. Соловйов В. М. Поняття і сутність правового регулювання державного управління України / В. М. Соловйов // Університетські наукові записки. — 2007. — № 3 (23). — С. 27–33.

А.В. ФУРМАН,

аспірант Академії муніципального управління, м. Київ

СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ВІДКРИТОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

На сьогодні досить актуальним є комплексне дослідження розвитку та становлення суспільного (громадського) мовлення в Україні як важливого складового механізму відкритої державної інформаційної політики.

Основою продуктивної системи суспільного мовлення в Україні могла б стати ідея створення та підтримки національної ідентичності, що передумовлює включення у внутрішній світ громадян національних цінностей, загальнонаціональної історичної культури а пам'яті.

Так як, суспільне телерадіомовлення повинно відповідати загальним інтересам та смакам громадян, спрямовувати особливу увагу розвитку національної ідентичності та відповідати загальній меті консолідації суспільства, також це могло б сприяти вирішення проблеми збереження та відновлення національної самобутності державної інформаційної політики [1].

Для розвитку демократичних процесів, суспільне мовлення для України є надважливим, та має низку важливих завдань:

- Гарантування конституційних прав громадян на отримання повної та об'єктивної інформації.
- Вироблення дієвих механізмів інформаційної безпеки як складових елементів національної безпеки.
- Запровадження реального та змістовного діалогу між владою та інститутами громадянського суспільства.
- Збереження Національної радіокомпанії України як окремої реорганізованої інституції в системі суспільного мовлення.
- Створення цивілізованих правил гри на ринку інформаційних послуг.
- Розуміння концепції суспільного мовника як інструменту забезпечення універсальних інформаційних потреб.
- Пріоритетність ціннісно—орієнтаційного характеру програмної політики суспільного мовлення.

Для досягнення мети здійснюються такі заходи :

- оптимізація державного управління інформаційною сферою в контексті європейських демократичних стандартів,
- недопущення концентрації та монополізму національних суб'єктів інформаційного простору,
- створення громадського (суспільного) мовлення як невід'ємної складової існування громадянського суспільства,
- реалізація програми реформування засобів масової інформації та створення відповідної законодавчої бази з урахуванням дотримання прав та соціальних гарантій працівників інформаційної сфери,

- створення законодавчої бази в частині встановлення відповідальності за намагання здійснення протизаконного контролю,
- встановлення цензури у ЗМІ,
- сприяння впровадженню у діяльність засобів масової інформації принципів системи саморегуляції та прозорості редакційної політики;
- забезпечення ефективного захисту інтелектуальної власності та авторських прав [1].

Метою суспільного мовлення є розвиток національної мови, культури, традицій, що дозволить підвищити загальний рівень обізнаності населення, так зрозуміти європейську та українську культуру.

Такі телерадіоканали мають стати орієнтиром для всіх членів суспільства, чинниками соціального єднання та інтеграції кожної людини окремо, співтовариств та груп.

Щоб уникнути культурної, релігійної, статевої, соціальної та расової дискримінації громадські ЗМК вибудовують високі етичні стандарти і громадянські цінності, почуття індивідуальної відповідальності в суспільстві [1].

Експерти вважають, що головні цінності українського суспільного мовлення це об'єктивність у його інформаційній політиці та об'єднання суспільства [5].

Основна умова існування суспільного мовлення — його неупередженість та незалежність, тоді воно стане одним з найважливіших інструментів демократії.

Отже, один з головних пріоритетів державної інформаційної політики є запровадження та всебічна державна підтримка розвитку та становлення суспільного мовлення в Україні, як важливої складової демократичних процесів та інститутів громадянського суспільства, чинника соціального єднання та інтеграції кожної окремої людини, груп і співтовариств. Уникаючи культурної, релігійної, статевої, соціальної та расової дискримінації громадські засоби масової комунікації мають побудувати високі етичні стандарти і громадські цінності, почуття індивідуальної відповідальності в українському суспільстві.

Література

1. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення / за ред. Шевченка Т. С., Сушко О. А.
2. Закон України “Про телебачення та радіомовлення” від 21 грудня 1993 р. // Там само. — С. 95.
3. Закон України “Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України” від 18 липня 1997 р. // Там само. — С. 288.
4. Свобода висловлювань в Україні — 2003. Огляд повідомлень про конфлікти в інформаційній сфері України у 2003 році : у 2 т. — Т. 1. / Харківська правозахисна група ;[О. Б. Агеев]. — Х. : Фоліо, 2004. — 312 с.
5. Бецко Г. Роль громадського мовлення у демократичних суспільствах / Г. Бецко. — Режим доступу : <http://mediareform.com.ua/>

Д.І. БОДЯГІНА,

студентка економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ З ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Актуальність теми насамперед полягає у тому, що першочерговим етапом, який дозволить активізувати наукові дослідження проблем взаємодії працівників оперативних і слідчих підрозділів з операторами мобільного зв'язку та сприятиме більш ефективному вирішенню питань практичної діяльності підрозділів правоохоронних органів, має стати визначення переліку відомостей про абонента, які знаходяться у користуванні операторів мобільного зв'язку та можуть бути отримані у ході проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій.

Останнім часом важливим джерелом отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також причетних до його вчинення, для працівників внутрішніх справ стають відомості, що надаються операторами мобільного зв'язку.

Звертаючи погляди на нові, нехарактерні для України процесуальні дії — негласні слідчі (розшукові) дії, автори оминають стороною питання, які більш характерні саме для цивільного законодавства, хоча відіграють вирішальну роль у кримінальному процесі. Одним із таких питань є проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

Шляхом проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (каналів зв'язку) слідчий (оперативний працівник) має можливість отримати нову інформацію про злочин та інші обставини, які мають доказове значення, а також вирішити інші важливі завдання, які виникають в межах розслідування.

У результаті традиційного контролю змісту телефонних розмов може бути зафіксовано не лише зміст інформації, яка передається каналами зв'язку, але й її емоційне забарвлення, фонові та інша інформація, що супроводжує мову, яка також має криміналістичне значення.

Проблематика отримання інформації з засобів комунікацій вивчається з часів появи відповідних технологій зв'язку та активного їх використання у злочинних цілях. У роботах учених і дослідників, зокрема Н. М. Ахтирської, В. В. Бірюкова,

О. Г. Волеводза, І. О. Воронова, С. В. Єськова, А. В. Іщенко, І. П. Красюка, В. А. Литвинова, М. Ю. Литвинова, Л. М. Лобойка, Б. Є. Лук'янчикова, Є. Д. Лук'янчикова, В. П. Меживого, Т. В. Михальчук, М. П. Нестеренка, Ю. Ю. Орлова, М. І. Пашковського, А. С. Сизоненка, Д. Б. Сергєєвої, М. І. Смирнова, Д. В. Сулацького, І. Ф. Хараберюша, М. Є. Шумила та ін., розглядалися питання створення правових передумов для законного отримання інформації з телекомунікаційних мереж при документуванні протиправних дій з метою її використання у кримінальному провадженні.

Кожна їхня праця збагатила науковий літературний фонд у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. Між тим розробка нових методик і підходів до вирішення актуальних проблем теорії та практики протидії злочинності триває.

Треба насамперед зазначити, що видами зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є контроль змісту телефонних розмов (іншої інформації чи сигналів), що передаються телефонним каналом зв'язку, а також зняття інформації з каналів зв'язку мережі Інтернет та інших мереж передачі даних, що контролюються

Об'єктом зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, як фрагмент реальної дійсності, на вивчення якого спрямована діяльність суб'єкта, є приватне спілкування у вигляді передання каналами зв'язку інформації від однієї особи до іншої, зміст якої має значення для досудового розслідування.

Відповідно до ч. 4 ст. 39 Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV «Про телекомунікації» оператори телекомунікацій зобов'язані за власні кошти встановлювати на своїх телекомунікаційних мережах технічні засоби, необхідні для здійснення уповноваженими органами оперативно-розшукових заходів, і забезпечувати функціонування цих технічних засобів, а також у межах своїх повноважень сприяти проведенню оперативно-розшукових заходів та недопущенню розголошення організаційних і тактичних прийомів їх проведення та забезпечувати захист зазначених технічних засобів від несанкціонованого доступу [2].

За допомогою ідентифікуючих службових сигналів компанії-провайдери мобільного зв'язку можуть надати працівникам органів внутрішніх справ важливу інформацію.

Найчастіше, під час розслідування кримінальних правопорушень викликають інтерес такі дані, що зберігаються в операторів:

- факт отримання послуг, їхня тривалість, зміст, маршрути передавання тощо;

- за відомим номером абонента встановлення IMEI коду терміналу (мобільного телефону, інших пристроїв), або IMEI кодів всіх терміналів, якими користувався цей абонент у зазначений період часу;

- за відомим IMEI кодом терміналу встановлення номера абонента або всіх номерів абонентів, які користувалися цим терміналом у зазначений період часу;

- вибірка вхідних/вихідних дзвінків, SMS, MMS та інших повідомлень конкретного абонента у зазначений період часу;

— встановлення місця перебування (в межах соти) конкретного терміналу з прив'язкою до часу, категорії самих станцій, порядок естафетної передачі, режиму роумінгу та ін.;

— встановлення номерів ваучерів поповнення балансу абонента з метою встановлення місця придбання;

— вибірка всіх активних терміналів, які знаходилися в певному квадраті місцевості у певний час;

— встановлення номера абонента користувача Інтернету за допомогою мобільного терміналу за протоколом gprs/edge/cdma в разі, якщо відома його IP адреса і час виходу в Інтернет під нею;

— постановка на облік певного номера абонента або IMEI номера терміналу з подальшим повідомленням замовника у разі появи абонентів або терміналів у мережі (таймер відсутності);

— характеристика та індекс закритих груп користувачів.

Крім цього, в мережах Інтернет у провайдерів зберігаються такі дані, які становлять інтерес для слідства:

— хостинг — розміщення інформації на сервері, що постійно знаходиться у мережі;

— адреса електронної пошти (e-mail) — сховище, де зберігаються копії відправлених листів (поштова скринька);

— спам — інформація, отримана без бажання або всупереч бажанням власника електронної пошти;

— UIN — універсальний ідентифікаційний номер у парі з паролем конкретної особи для ICQ — служби миттєвого обміну повідомленнями в мережі Інтернет;

— сайт — website (місце у мережі Інтернет, сукупність електронних документів (файлів) особи (фізичної або юридичної) у мережі, що об'єднані під одними ім'ям або IP-адресою;

— доменне ім'я — імена різних рівнів напрямків (наприклад, ua.svoboda.org.);

— IP-адреса — мережева адреса вузла у мережі (позначається числами, наприклад, 192.186.5.112);

— Skype — програмне забезпечення з закритим кодом, що забезпечує цифровий голосовий та відео-зв'язок (зберігаються облікові записи користувачів і резервні копії списків їх контактів).

Слід зазначити, що це невичерпна статична інформація, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій.

Відповідно до ст. 263 КПК України містить процесуальні норми, які визначають правовий порядок зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. У ч. 1 аналізованої статті зазначається, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу) є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, що використовую-

ють засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження, що у свою чергу цілком кореспондується із нормою, викладеною у п. 3 ч. 4 ст. 258 КПК України, яка вказує на те, що втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидом втручання в приватне спілкування є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж [1].

П. 1.11.5. Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 констатує, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду) [3].

Разом із цим Є. Д. Скулишем стверджується, що за результатами зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж може бути зафіксована інформація, що вказує на ознаки кримінального правопорушення в діях підозрюваного, обвинуваченого, а також відомості про протиправну діяльність окремих осіб, що контактували із цими особами через канали телекомунікаційної мережі у проміжок проведення негласної слідчої (розшукової) дії [1, с. 657].

Таким чином, чинне законодавство України фактично вказує на істотну прогалину, що, з одного боку, створює умови вседозволеності органам та посадовим особам, які наділені правом на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а з іншого — створює перешкоди для законного отримання доказів у кримінальному провадженні шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Адже одним із провідних питань у підготовці та проведенні цієї негласної слідчої (розшукової) дії є встановлення особи, спілкування якої буде підлягати контролю.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т.; Т. 1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В.Портнова. — Харків: Право, 2012. — 768 с.
2. Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV, зі змінами N 1664-VIII (1664-19) від 06.10.2016.
3. Наказ «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5

ПРОБЛЕМА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

В розвинутих країнах світу центральні банки відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, у зв'язку з чим їм довірено виконання виняткових завдань та функцій. Не є виключенням у цьому питанні Національний банк України (далі - НБУ), на якого покладено Конституцією України виконання завдання загальнодержавного значення - забезпечення стабільності грошової одиниці України. Жодна інша, державна або приватна установа, нездатна підтримувати функціонування суспільно важливих економічних систем, водночас, захищаючи їх від потенційних ризиків та дестабілізуючих факторів впливу. Проте задля швидкого та якісного реагування на об'єктивні процеси порушення економічної рівноваги, вкрай важливим є чітка та повна регламентація діяльності НБУ як центрального банку та особливого органу державного управління.

Організаційно-правові основи діяльності НБУ визначаються Законом України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. Маючи статус юридичної особи НБУ, як і будь-яка інша організація, має здійснювати свою діяльність уособлюючи той чи інший вид організаційно-правової форми юридичної особи, від визначення якої залежить побудова як внутрішніх, так і зовнішніх взаємовідносин. Однак законодавством України це питання ще з самих часів започаткування діяльності НБУ залишається й досі не врегульованим.

У науковому полі вже давно точаться дискусії щодо двох основних шляхів вирішення цієї законодавчої прогалини. Перший шлях, ініціатором якої є Латковська Т.А., полягає у тому, щоб запровадити нову організаційно-правову форму для позначення статусу НБУ - публічну юридичну особу [1; с. 220]. Однак існування достатньої кількості вже закріплених законодавством організаційно-правових форм спростовують обґрунтованість та доречність цієї позиції. До того ж, виникає питання яким чином будуть розмежовуватися новостворювана «публічна юридична особа» та передбачена ст. 81 Цивільного кодексу України «юридична особа публічного права».

Другий шлях опосередковує можливість позначення статусу НБУ вже існуючими формами діяльності, серед яких відзначаються такі види як «установа» та «акціонерне товариство». Так, прибічником закріплення за НБУ такої організаційно-правової форми як «установа» є Лещенко О.В. Свою позицію науковець обґрунтовує тим, що засновником центрального банку є держава, якій належать майно і статутний капітал, і мета діяльності банку полягає у забезпеченні стабільності національної валюти України [2].

Водночас, закріплення організаційно-правової форми центрального банку у вигляді акціонерного товариства є поширеним явищем у практиці європейських країн. Зокрема, в США та Італії центральні банки є акціонерними товариствами, в яких власниками статутного капіталу є банки та інші фінансові установи. В та-

ких країнах як Франція та Німеччина статутний капітал центральних банків формується виключно за участю держави. Між тим, в Японії в державній власності знаходиться тільки частка статутного капіталу центрального банку.

Законодавством України передбачена можливість створювати юридичних осіб публічного права в організаційно-правових формах, що характерні для юридичних осіб приватного права. До прикладу, державні акціонерні холдингові компанії, які створюються у формі акціонерних товариств, 100% акцій яких належать державі. Мета заснування таких юридичних осіб полягає у забезпеченні ефективного управління корпоративними правами держави в певній сфері економіки. Такі організації перебувають в умовах інституційної та організаційної залежності від органів, якими вони створені, акції (частки, паї) або інше майно статутних капіталів державних холдингових компаній, знаходиться у власності держави, а за організаціями закріплюються на праві господарського відання. До того ж, задля підтримання належного функціонування холдингової компанії необхідна частка у формі майна, коштів та нематеріальних активів не має бути більшою за 20 % від розміру її статутного капіталу [3].

Таким чином, в Україні передбачено існування двох потенційних організаційно-правових форм діяльності, якими може бути позначено правовий статус НБУ. Обрання організаційно-правової форми у вигляді «установи» або «акціонерного товариства» буде залежати перш за все від особливостей визначення державою основних завдань та функцій центрального банку. Якщо держава надає перевагу центральному банку як органу державного регулювання, то вибір має бути зроблено на користь запровадження такої форми діяльності центрального банку як «установа». Якщо ж держава вбачає в діяльності центрального банку перш за все банківську установу та суб'єкта господарювання, то в такому випадку доречніше законодавчо закріпити форму діяльності центрального банку у вигляді «акціонерного товариства». І в першому, і в другому випадках діяльність центрального банку буде керуватися та брати за пріоритети публічні, а не приватні інтереси, та відповідно здійснюватися задля реалізації конкретно визначеного напрямку економічної політики держави.

Література

1. Латковська Т. А. Фінансово-правові питання формування центральних та державних банків в Україні, країнах центральноєвропейської та англосаксонської систем права : моногр. / Т. А. Латковська; Одес. нац. юрид. акад. — О. : Юрид. л-ра, 2007. — 280 с.
2. Лещенко О. В. Національний банк України як суб'єкт фінансово-правового регулювання грошового обігу в Україні [Текст] : автореф. дис... к.ю.н., спец.: 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. В. Лещенко. — Одеса : Нац. ун-т "Одеська юридична ак.", 2014. — 20 с.
3. Закон України "Про холдингові компанії в Україні" від 15.03.2006 № 3528-IV. — Редакція від 01.01.2016 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2006. — № 34. — ст. 291.

УДК 597.8

М.О. ВИЖДОВА,

магістр Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

**ПРИРОДНІ ПОПУЛЯЦІЇ ЗЕЛЕНИХ ЖАБ
ГІБРИДОГЕННОГО КОМПЛЕКСУ *PELOPHYLAX ESCULENTUS*
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Анотація. Стаття присвячена огляду середньоєвропейських зелених жаб (*Pelophylax esculentus* complex). Описано основні методи морфологічного дослідження даного комплексу в польових умовах на території Черкаської області, а також надана оцінка результативності морфометричних індексів.

Ключові слова: індекс F/T, зелені жаби, морфологічна мінливість, морфометричні ознаки.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сьогодення є дослідження закономірностей змін біосистем у часі. Відносно нещодавно сучасній біології стали відомі незвичайні біосистеми, що виникають у гібридогенних комплексах видів, зокрема у групі зелених жаб, *Pelophylax esculentus* complex. Закономірності динаміки таких біосистем лишаються майже невивченими. Дослідження цих питань має значення не лише для особливостей популяційних систем *Pelophylax esculentus* complex, але і для розвитку нашого розуміння загальних властивостей інших біосистем. Дослідження біорізноманіття зелених жаб, особливостей їх зв'язків з біогеоценозами і складу їх популяційних систем становить значний інтерес, як з точки зору дослідження даної групи тварин, так і з точки зору біології в цілому популяційної екології, теорії еволюції та охорони природи. Спільне проживання на одній території різних форм *Pelophylax esculentus* complex надає можливість для їх порівняльного вивчення [1, с. 3].

Стан дослідження. Основна частина аналізу зелених жаб проводилась, головним чином, за рахунок морфологічних методів дослідження, розподіл на таксони чи окремі види проводився також за зовнішніми ознаками: спочатку за загальними особливостями зовнішнього вигляду, пізніше — за морфометричними ознаками.

Почавши з середини 40-х років XX ст. чимало праць із вивчення безхвостих амфібій присвячені проблемі діагностики таксонів та мінливості їхніх представників. При цьому, враховуючи ту обставину, що найбільша частина інформації з цієї групи зберігалася у наукових установах у вигляді фіксованих екземплярів

(музеї, інститути), батрахологи часто вдавалися до використання даних морфологічних показників. Питання, що виникали при цьому, зазвичай були пов'язані з тим, які з зовнішньоморфологічних ознак можуть бути узяті як для діагностики, так і для розв'язання проблем систематики безхвостих амфібій [2, с. 150].

На сьогодні відомо, що гібридогенний комплекс середньоевропейських зелених жаб, *Pelophylax esculentus* complex, складається зі ставкової жаби, *Pelophylax lessonae* (Camerano, 1882), озерної жаби *Pelophylax ridibundus* (Pallas, 1771) та їхніх гібридів. Для цих гібридів застосовується назва, яка є подібною до видової — *Pelophylax esculentus* (Linnaeus, 1758).

Проблема польових досліджень комплексу зелених жаб пов'язана з їх точним видовим визначенням. Прийнято вважати, що між видами наявні морфологічні відмінності [3, с. 208].

Виклад основного матеріалу. Матеріал відбирався в польових умовах протягом 2014 — 2016 рр. Збір матеріалу здійснювали на трьох контрольних точках на території Черкаської області. Контрольна точка 1 — річка Дніпро в межах міста Черкаси. За результатами морфологічної оцінки об'єктів дослідження було встановлено присутність на річці Дніпро трьох форм зелених жаб: двох батьківських видів озерної *P. ridibundus* і ставкової *P. lessonae* жаб, а також гібридів *P. esculentus* - *ridibundus*. Найбільш численним видом для даного регіону виявилась жаба озерна (38%), на другому місці за чисельністю були особини ставкової жаби (33%) та 20 особин — гібридів, що становлять 29% від загальної кількості. Контрольна точка 2 — водойма в заплаві річки Рось. Збір проводився в межах с. Хутор-Хмільне (Канівський район). У водоймі річки Рось, за результатами морфологічної оцінки об'єктів дослідження, було встановлено присутність трьох форм зелених жаб: двох батьківських видів озерної *P. ridibundus* (29%) і ставкової *P. lessonae* (23%) жаб, а також гібридів *P. esculentus* — *ridibundus*. При цьому, найбільше у даному місці було озерних жаб (48 особин), і ставкових (21 особина); найменша кількість особин була відмічена для їстівної жаби (3 особини). Контрольна точка 3 — водойма в заплаві річки Вільшанка біля с. Лозівок (Черкаський район). За результатами морфологічної оцінки у водоймі річки Вільшанка було встановлено присутність 36 представників, з них 32 представника - озерні жаби, а 4 види склали їстівні.

Узагальнені дані щодо трапляння видів зелених жаб у різних водоймах Черкаської області наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Видове співвідношення зелених жаб на різних водоймах Черкаської області (%)

Вид	річка Дніпро	заплава річки Рось	заплава річки Вільшанка	Середнє значення
<i>P. ridibundus</i>	38	55	89	60,1
<i>P. lessonae</i>	33	40	-	36,5
<i>P. esculentus</i>	29	5	11	15

Для видової ідентифікації жаб було застосовано індекс F/T, або визначення характеру задньогомілкових зчленувань, що найчастіше використовують при визначенні виду в польових умовах. Дуже важливим при визначенні видової належності тої чи іншої особини зелених жаб є співвідношення довжини стегна (F) та гомілки (T).

За результатами даних, наведених у таблиці 1.2, в озерної жаби індекс F/T є меншим від одиниці (в середньому 0,92) це пояснюється тим, що в даного виду стегно коротше від гомілки, а в ставкової — задньогомілкові зчленування заходять одне за одне, тобто індекс F/T більший від одиниці (в середньому показник становив 1,2). Їстівна ж жаба характеризується проміжними даними, тобто F/T = 1, і задньогомілкові зчленування торкаються одне одного. Значення даного індексу для трьох форм зелених жаб достовірно різняться при $p < 0.05$.

Таблиця 1.2

Значення індексу F/T зелених жаб у водоймах Черкаської області

Індекс	Вид	Результат
F/T	<i>Pelophylax ridibundus</i>	$0,92 \pm 0,003$
F/T	<i>Pelophylax lessonae</i>	$1,2 \pm 0,02$
F/T	<i>Pelophylax esculentus</i>	$1,01 \pm 0,01$

Результат аналізу морфометричних даних показав, що фонове забарвлення у озерної жаби *Pelophylax ridibundus* достатньо варіативне і в межах Черкаської області зустрічаються жаби із забарвленням від світло-зеленого до темно-коричневого. Виходячи із результатів дослідження, у популяціях даного виду домінують жаби із зеленим та зелено-коричневим забарвленням тіла (табл. 1.3). Серед зелено-коричневих жаб більше половини коричневих особин із зеленою мордою. Ставкові жаби *Pelophylax lessonae* частіше всього забарвленні в яскраво-зелений колір і тільки 18% особин мають зелено-коричнєве забарвлення (із них більшість зелені особини з коричневою спиною і кінцівками). Гібриди *Pelophylax esculentus* характеризуються проміжним забарвленням, хоча і більш схожим на загальний фон забарвлення ставкової жаби. По даній ознаці у представників даного комплексу повного домінування не спостерігається. Наявна тільки тенденція до неповного домінування зеленого фону над коричневим.

Таблиця 1.3

Частота варіантів забарвлення фону тіла у різних видів комплексу зелених жаб, %

Форма	Фонове забарвлення тіла		
	Зелене	Зелено-коричнєве	Коричнєве
PR	$43,7 \pm 1,7$	$47,1 \pm 1,6$	$9,2 \pm 3,7$
PL	$82,1 \pm 3,2$	$17,9 \pm 7,6$	-
PE	$67 \pm 1,8$	$23 \pm 3,3$	$11 \pm 5,2$

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що по числу плям та їх положенню на передніх кінцівках всі три форми зелених жаб відрізняються один від одного ($p < 0.05$). На передній кінцівці у більшості особин ставкової жаби зазвичай буває 2 – 3, на стегні і на гомілці – 2, на задніх кінцівках – 8 основних плям. У озерної жаби на передніх лапах, стегні та гомілці частіше всього зустрічаються 3 плями, а на задніх кінцівках зазвичай нараховується 10 смуг. Характер розташування числа плям у гібридів займає проміжне положення між ставковою та озерною жабами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Середнє число плям на кінцівках у озерних, ставкових і їстівних жаб

Розміщення плям	<i>Pelophylax ridibundus</i>	<i>Pelophylax lessonae</i>	<i>Pelophylax esculentus</i>
На передній лапі	$3.25 \pm 0,06$	$3 \pm 0,08$	$1.5 \pm 0,09$
На стегні	$3,2 \pm 0,04$	$2,6 \pm 0,07$	$2,1 \pm 0,05$
На гомілці	$2,9 \pm 0,05$	$2,3 \pm 0,02$	$2,2 \pm 0,04$
На задній лапі	$10,5 \pm 0,1$	$9,8 \pm 0,15$	$7,9 \pm 0,1$

Фенотипічний показник забарвлення горла і черева також можна використовувати під час визначення виду. Та ці дані не завжди є достовірними. У *Pelophylax ridibundus* черево і горло мають темне забарвлення, мармурове, а для *Pelophylax lessonae* і *Pelophylax esculentus* характерним є відсутність забарвлення на горлі й череві. Проте неможливо стверджувати, що існує певна залежність між забарвленням горла та черева і належністю до певного виду. Темне та світле забарвлення трапляються і в жаби озерної, і в жаби ставкової (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Таблиця кількісного співвідношення темного й світлого забарвлення горла і черева, особин жаби озерної, ставкової та їстівної

Назва виду	Темне черево, % (n)	Світле черево, % (n)	Темне горло, % (n)	Світле горло, % (n)
PR	33,3(29)	33,3(29)	34,5(30)	29,9(26)
PL	4,5(2)	18,2(8)	4,5(2)	18,2(8)
PE	12,5(3)	12,5(3)	16,7(4)	8,3(2)

Забарвлення горла і черева пов'язане з біотопом, у якому проживає жаба. Водойми, що розташовані на річці Рось були більш відкритими, без вираженого рослинного покриву. У зелених жаб з водойми на річці Рось переважає світле забарвлення горла і черева. Місце існування жаб з річки Вільшанки характеризуються антропогенним навантаженням та заростями кацишу, рогозу і очерету. У зв'язку з цим для жаб даного біотопу характерне темне (мармурове) забарвлення горла та черева.

Висновки. На основі морфологічної ідентифікації було встановлено різноманітність видового складу гібридогенного комплексу *Pelophylax esculentus* на трьох контрольних точках: в межах річки Дніпра присутні всі три види, що зустрічались приблизно в рівних співвідношеннях: відповідно *P. ridibundus*— 38%, *P. lessonae*— 33%, *P. esculentus* — 29%; на річці Рось домінантним видом виступала жаба озерна (55%), а субдомінантним - ставкова (40%), доля їстівних становила — 5%; на річці Вільшанка найбільш численним видом виявилась жаба озерна (89%), а відсоток їстівних становив — 11 %.

Аналіз окремо взятих морфометричних показників довів неможливість їх застосування для видової ідентифікації групи зелених жаб у польових умовах. У той же час можливе встановлення видової приналежності за сукупністю всіх морфометричних показників.

Встановлено, що серед усіх індексів найбільш важливим для визначення виду зелених жаб є характер стику гомілкових зчленувань (індекс F/T), який дав чіткий видовий розподіл гібридогенного комплексу.

Виявлено залежність морфологічних ознак від біотопу, в якому проживає жаба. Зокрема, особини, що мали пігментоване тіло, мешкали у водоймах, що перебували під значним антропогенним тиском, а вздовж водойм наявні зарості очерету, рогозу та комишу. Види, що відрізнялися відсутністю пігментації, населяли чисті водойми без вираженого рослинного покриву.

Література

1. Кравченко М.О. Екологічна стійкість популяційних систем гібридогенного комплексу зелених жаб (*Pelophylax esculentus* complex) / М.О.Кравченко. — Автореф. дис. канд. біол. наук. — Дніпропетр. нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2013. — 20 с.
2. Писанець, Є. Й. Земноводні України / Є. М. Писанець. — К.: Видавництво Раєвського, 2007. — 192 с.
3. Шабанов Д. А. Изучение популяционных систем зеленых лягушек (*Rana esculenta* complex) в Харьковской области: истории, современное сосотояние и перспективы / Д. А. Шабанов, А. И. Зиненко // Вестник зоологии. — 2006. — Вып. 3, №729. — С. 208–220.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Є.В. ВАРУХА,

студентка географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О.П. ГАВРИЛЕНКО,

кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії та геоєкології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗМІНА КЛІМАТУ ЯК ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Зміна клімату — явище природне. Натомість *довготривала й різка зміна клімату*, про яку ми говоримо сьогодні, — явище, викликане не стільки природними факторами, скільки діяльністю людини.

Ґрунтуючись на аналізі тисяч наукових публікацій, Міжурядова група експертів зі зміни клімату дійшла висновку, що потепління кліматичної системи Землі є однозначним, і що діяльність людини дуже ймовірно є причиною цього потепління. Підраховано, що протягом останніх 25 років, середня глобальна температура поверхні на планеті збільшилася приблизно на $0,74^{\circ}\text{C}$ [6, 7].

Основною причиною зміни клімату є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Найбільш важливим антропогенним парниковим газом є вуглекислий газ. Його концентрація в атмосфері підвищилася більше ніж на 20%, починаючи з 1958 року, коли розпочалися систематичні атмосферні вимірювання, та приблизно на 40% — з 1750 року. Основними причинами збільшення концентрації вуглекислого газу є спалювання викопного палива (вугілля, нафти, газу), зміни в землекористуванні та вирубка лісів [3].

Варто, однак, зазначити, що у процесі дискусій навколо проблематики зміни клімату частина вченої спільноти виступила із запереченнями щодо наявності процесу незворотної зміни клімату, її причин або сили прогнозованих наслідків. Основними аргументами є відсутність достатньої доказової бази для висновків про стійку і незворотну глобальну зміну клімату, відсутність доказів того, що антропогенні чинники значно підсилюють зміну клімату, або що зміна клімату є саме негативним явищем.

Але справа тут не лише в більшості думок, а в наявності переконливих емпіричних свідчень на основі досліджень еволюції кліматичних факторів упродовж супердовгострокового періоду. Так, дані вчених, які наводяться на сайті Націо-

нального космічного агентства США (НАСА), дають незаперечні докази того, що викиди в атмосферу двоокису вуглецю, як основного компонента механізму глобального потепління, абсолютно аномально відхиляються з середини 1900-х років від кривої тисячолітніх циклічних коливань рівня вуглецю в атмосфері упродовж останніх 650 тис. років [4, 8].

Наслідком підвищення глобальної температури буде зміна циркуляції вітрів і перерозподіл опадів. Це, своєю чергою, призведе до збільшення вологості в одних регіонах і посух в інших. Значно зросте ерозія ґрунту, почастишають паводки, збільшиться кількість надмірно зволжених земель, зросте захворюваність сільськогосподарських культур. Розмноження та міграція комах і гризунів призведе до знищення врожаїв і масового розповсюдження інфекційних хвороб. Глобальне потепління є причиною таких стихійних явищ як сильні повені, урагани та цунамі.

Особливо істотним вплив глобального потепління буде у прибережних зонах, де живуть сотні мільйонів людей. Деякі території просто зникнуть. Основним фактором, що відповідає за підймання рівня моря, є теплове розширення морської води в результаті її нагрівання. Також збільшення глобальної температури призводить до танення полярного льоду, що може спричинити підвищення рівня Світового океану [5].

Але підвищення температури лише частково свідчить про те, що відбувається. Зміна клімату призводить до порушень природних сезонних тенденцій і підвищення частоти та інтенсивності певних екстремальних погодних явищ, таких як хвилі тепла, посухи та рясні дощі.

Значна зміна клімату відчутно впливає на різні аспекти існування людства та довкілля. Так, протягом останніх десятиліть в Європі спостерігалися кліматично зумовлені явища зміни у видовому складі, співвідношенні та ареалах проживання тварин, комах, птахів і рослин. Екстремальні температурні показники, зафіксовані в першій декаді 2000-х років, призвели до негативного впливу на здоров'я людей, збільшили кількість госпіталізацій і смертельних випадків. Так, за оцінками вчених, кількість смертельних випадків внаслідок рекордних температур влітку 2003р. тільки в Європі перевищила 70 000 осіб [1].

У контексті зміни клімату все більш реальною стає проблема виникнення масової міжнародної міграції — т. зв. кліматичних біженців. Так, за однією з версій причин загострення суспільного конфлікту в Сирії, який призвів до громадянської війни і масової міграції громадян, є довготривала сильна посуха в сільськогосподарських регіонах країни [2].

Загалом, зміна клімату має свої особливості. Вона є глобальною як за причинами, так і наслідками; довготривала та розвивається з часом; існує значна невизначеність щодо потенційних масштабів, характеру й тривалості наслідків, а також витрат, які будуть необхідні для боротьби зі зміною клімату; регіональні зміни клімату можуть значно відрізнятись від глобальних середніх величин; наслідки зміни клімату матимуть значний ефект на глобальну економіку.

Питання вже не в тому, чи зміна клімату спричинена людиною, а як їй протидіяти. У грудні 2015 року уряди 195 держав світу, після складних і напружених

переговорів на Конференції ООН з питань клімату в Парижі, одностайно прийняли Паризьку угоду, яка передбачає оперативне та значне скорочення викидів парникових газів. Вона зобов'язує країни докласти масштабних зусиль, щоб відреагувати на загрозу зміни клімату на основі їх спільної, але диференційованої відповідальності. Дія Паризької угоди почнеться з 2020 року. Вона замінить Кіотський протокол, за роки дії якого так і не було вироблено механізмів його виконання, не дивлячись на санкції щодо його порушників, які виявились малоефективними і часто ігноруються.

Висновок. Зміна клімату стосується кожного, зачіпає практично всі соціально-економічні галузі — від сільського господарства до туризму, від створення нових інфраструктур до питань охорони здоров'я, безпеки населення. Зміна клімату є однією з найбільш значних проблем у сфері охорони довкілля. Прогнози щодо майбутніх змін клімату і пов'язаних з цим наслідків наочно ілюструють необхідність активізації зусиль, спрямованих на пом'якшення наслідків зміни клімату й адаптації до них.

Література

1. Death toll exceeded 70,000 in Europe during the summer of 2003. *Comptes Rendus Biologies*, Volume 331, Issue 2, Pages 171-178. Jean-Marie Robine, Siu Lan K. Cheung, Sophie Le Roy, Herman Van Oyen, Clare Griffiths, Jean-Pierre Michel, François Richard Herrmann;
2. Doris Carrion. Syrian Refugees in Jordan Confronting Difficult Truths. Chatham House. September 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150921SyrianRefugeesCarrion.pdf;
3. IPCC. Climate Change 2014/ Fifth Assessment Report [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ipcc.ch/report/ar5/>;
4. NASA. Global Climate Change. Visual Signs of the Planet [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://climate.nasa.gov/>;
5. Посудін Ю. І. Причини, наслідки та перспективи зростання середньої температури повітря у світі, в Україні та Києві / Ю. І. Посудін // Енергетика і автоматика. — 2014. — № 3. — С. 124—133.;
6. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір / С.Л. Орленко, Я.А. Жаліло, І.В. Трофимова [та ін.]. — К.: НІСД, 2010. — 48 с.;
7. Удод Н. М. Глобальні кліматичні зміни: вплив на міжнародну торгівлю та засоби регулювання / Н. М. Удод // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2015. — № 3. — С. 105—113.;
8. Україна і політика протидії зміні клімату: економічний аспект / Аналітична доповідь; за загальною редакцією В.Р. Сіденка та О.О. Веклич. — Київ: Заповіт, 2016. — 208 с.

П.П. ПУХТАЄВИЧ,

кандидат біологічних наук, м.н.с. відділу симбіотичної азотфіксації
Інституту фізіології рослин і генетики НАН України

УТВОРЕННЯ І ЕВОЛЮЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ ГІБРИДНИХ КОМПЛЕКСІВ РИБ

Гібридизаційні процеси у риб досить поширені і їх частота є набагато більшою, ніж в інших представників хребетних тварин [4].

Першим, хто наголосив на наявності досить масової природної гібридизації у риб, був відомий еволюціоніст і іхтіолог Л.С. Берг у 1916 році. Однак більш детально масштаби цього явища описав в 1955 р. Hubbs, який навів десятки випадків гібридизації риб у природі і визначив певні закономірності. Перший монографічний огляд по цьому питанню був зроблений у 1972 році [25].

Завдяки застосуванню методів генетичного маркування, явище природної гібридизації було встановлене ще в багатьох групах кісткових риб [18]. Найчастіше гібридизація відбувається в родинах прісноводних риб: лососевих, коропових, пецилієвих, щукових, а також прісноводних родів окуневих. Згодом було чітко доведено, що гібридизація у риб часто призводить до поліплоїдизації геному [1]. Причому значна кількість алоплоїдних представників виявлена в коропових [21].

Процес утворення природних гібридів може виникати внаслідок випадкової або інтрогресивної гібридизації. Ці форми гібридизації виділив ще Е. Майр [2]. Інтрогресивна гібридизація відбувається в гібридних зонах — змішаних поселеннях представників різних видів у місцях інтерградації ареалів. Вона часто зустрічається у риб. За своєю суттю — це процес включення окремих генів, груп генів чи хромосом одного виду в геном іншого за рахунок беккросування в гібридних зонах. Огляд даних з цього питання, отриманих на основі біохімічного генного маркування, був зроблений в 1991 році [27]. Наукова праця включала огляд 14 випадків цього явища у різних груп риб. У подальшому до цих досліджень додалися дані з мінливості первинної структури ДНК [15]. Найбільшу увагу викликали дослідження цінних промислових риб, якими є лососеві (*Salmonidae*) та осетрові (*Acipenseridae*). Досить часто інтрогресивна гібридизація виникає внаслідок переселення видів за межі свого природного існування [15]. При цьому менш масовий вид як би генетично розчиняється в іншому.

Випадкова гібридизація, яка виникає між симпатричними і навіть симбіотичними видами, які через низку причин (зміна термінів нересту, порушення зовнішнього запліднення, недостатньо міцна етологічна ізоляція) можуть час від часу, як виключення, гібридизувати. Наймасовіші випадки трапляються у прісноводних водоймах, зокрема, в родині коропових; досить поширеною є утворення гібридів від схрещування представників різних родів: між пліткою *Rutilus rutilus*, краснопіркою *Scardinius erythrophthalmus*, з одного боку, та лящем *Abramis brama* з іншого [8]; а також кампостомаю *Campostoma anomalum* і чорноносим риніхтом *Rhinichthys atratulus* [14].

Дуже актуальним є вивчення гібридизації, наслідком якої є виникнення змішаних диплоїдно-поліплоїдних комплексів риб. При цьому виникає низка різноплоїдних форм (біотипів), які, як правило, є самками. Причиною поліплоїдії є відсутність нормального проходження мейозу, який замінюється амейозом (мітотичними поділами). При цьому у таких комплексах вдається відстежити еволюційні процеси, які у видів, що розмножуються амфіміктично, розтягуються на тисячі поколінь. Більш того, поліплоїдія є важливим фактором видоутворення. Причому, ймовіріше за все, поліплоїдизація геному у риб відбувалася кілька разів в ході еволюції різних груп. Генетичні і епігенетичні взаємодії між генами у поліплоїдних риб вплинули на хід молекулярної еволюції, що призвело до вражаючого генного різноманіття поліплоїдів [19].

Слід додати, що у риб також існує і спонтанна поліплоїдія. Це явище було відзначено в декількох філогенетично далеких групах риб [26], однак воно не має еволюційного сенсу.

Вплив поліплоїдії на стійкість агамних форм давно є предметом дискусії. Наявність додаткових генів може підвищити ймовірність отримати корисні алелі [24], маскувати ефекти шкідливих мутацій [17] або стати причиною сексуальної мімікрії у гіногенетичних асексуалів [7]. Крім того, глибокі наслідки поліплоїдії були зареєстровані в багатьох організмів, що мають як позитивні, так і негативні сторони [23].

Існує два механізми виникнення поліплоїдії. Перший — це автополіплоїдія. Це випадковий спонтанний процес. Вона може виникати внаслідок різноманітних розладів гаметогенезу: передмейотичним подвоєнням хромосомного набору, придушенням першого або другого поділу мейозу [9], нерозходженням мітотичних хромосом під час ембріонального розвитку; редукцією другого поділу мейозу через постовуляторні зміни [3] та порушення процесу запліднення гамет, наприклад, поліспермії [16].

Як вважається, спонтанні тетраплоїди були знайдені, наприклад, у в'юнових (*Cobitis biwaensis*, *Misgurnus anguillicaudatus*) [6], у сріблястого карася [11] і також у Піренейського гольяна [5]. Деякі дослідники вважають, що саме цей механізм зумовлює створення поліплоїдних таксонів різних рівнів (видів, родів, родин). Однак це більш ніж сумнівно, адже у цьому випадку неясні причини стабілізації утворення бівалентів під час профазы-1 мейозу.

Другий спосіб — це алополіплоїдія, при якій в утворенні гібридів беруть участь представники двох або кількох різних видів одного або різних родів [12]. Іноді поліплоїдія може виникати внаслідок схрещування між генетично віддаленими представниками одного виду. У такий спосіб, наприклад, виник гексаплоїдний *Barbus* spp., або тетраплоїдний *Misgurnus anguillicaudatus* [13]. Алополіплоїдія у риб чітко доведена на багатьох групах, зокрема, мова може йти про представників ряду короноподібних *Carassius*, *Cobitis*, *Barbus* [10].

Слід зазначити, що алотриплоїдні самки можуть виробляти яйця різних розмірів і плоїдності одночасно, як, наприклад, це відбувається у далеосхідного в'юна *Misgurnus anguillicaudatus* [20]. Фертильність самців у таких комплексах відрізняється залежно від батьківських видів: самці сріблястого карася фертиль-

ні, або здатні до активації яйцеклітини рухливими анеуплоїдними сперматозоїдами [11]. Самці диплоїдно-триплоїдного гібридного комплексу гольяна піренейського виробляють диплоїдні і триплоїдні спермії [5]. Диплоїдно-триплоїдні мозаїчні самці гольця продукують активні диплоїдні спермії з однаковим генотипом, тоді як триплоїдні самці були знайдені в цілому стерильні, виробляючи в кращому разі кілька гаплоїдних сперміїв [22].

Значення гібридизації, а тому і поліплоїдії, до якої вона призводить, досить велике в еволюційному плані. Перш за все, поліплоїди є досить сильними конкурентами диплоїдним представникам і досить часто є причиною витіснення останніх з їхнього ареалу поширення. Прикладом може бути зменшення за останні десятиліття кількості золотого карася в водоймах Європи через витіснення його триплоїдними гібридами. Гібридизація є чинником утворення нових видів в природі. Гетерозиготність гібридів по більшості алельних пар підвищує їхню життєстійкість, а генна дуплікація є захистом від мутаційних процесів, оскільки кожен ген має свою копію, яка являється хорошим предметом для еволюційного експерименту. І звичайно, що безстатеве відтворення робить поліплоїдні гібриди здатними розмножуватися навіть за відсутності статевих партнерів.

Література

1. Васильев В. П. Эволюционная кариология рыб / В. П. Васильев. — М.: Наука. — 1985. — 299 с.
2. Майр Э. Зоологический вид и эволюция / Э. Майр. — М.: Мир, 1968. — 597 с.
3. Aegerter S. Effects of post-ovulatory oocyte ageing and temperature on egg quality and on the occurrence of triploid fry in rainbow trout, *Oncorhynchus mykiss* / S. Aegerter, B. Jalabert // Aquaculture. — 231. — 2004. — P. 59–71.
4. Allendorf F. W. Conservation and genetics of salmonid fishes / F. W. Allendorf, R. S. Waples (in: J. C. Avise and J. L. Hamrick, eds.) // Conservation genetics: Case histories from nature. — Chapman and Hall, New York, 1996. — P. 238–280.
5. Alves M. J. Production of fertile unreduced sperm by hybrid males of the *Rutilus alburnoides* complex (Teleostei, Cyprinidae): an alternative route to genome tetraploidization in unisexuals / M. J. Alves, M. M. Coelho, M. I. Prospero, M. J. Collares-Pereira // Genetics. — 1999. — Vol. 151. — P. 277–283.
6. Arai K. Genetic improvement of aquaculture finfish species by chromosome manipulation techniques in Japan / K. Arai // Aquaculture. — 2001. — Vol. 197. — P. 205–228.
7. Beukeboom L W. Evolutionary genetics and ecology of sperm-dependent parthenogenesis / L W Beukeboom, R C Vrijenhoek // J. Evol. Biol. — 1998. — V. 11. — P. 755–782.
8. Brassington R. Electrophoretic identification of roach (*Rutilus rutilus* L.), and rudd (*Scardinius erythrophthalmus* L.), bream (*Abramis brama* L.) and their natural hybrids / R. Brassington, A. Ferguson // J. Fish Biol. — 1976. — V. 9. — P. 471–477.
9. Cherfas N. B. Evidence for the heritable nature of spontaneous diploidization in common carp *Cyprinus carpio* L. eggs / N. B. Cherfas, B. Gomelsky, N. Ben-Dom, G. Hulata // Aquac. Res. — 1995. — Vol. 26. — P. 289–292.
10. Ferris S. D. Genetic variability in species with extensive gene duplication: The tetraploid catostomid fishes / S. D. Ferris, G. S. Whitt // American Naturalist. — 1980. — V. 115. — P. 650–666.
11. Flajšhans M. Characteristics of sperm of polyploid Prussian carp *Carassius gibelio* / M. Flajšhans, M. Rodina, K. Halačka et al. // J. Fish Biol. — 2008. — V. 73. Is. 1 — P. 323–328.

12. Gallardo M. H. Discovery of tetraploidy in a mammal / M. H. Gallardo, J. W. Bickham, R. L. Honeycutt et al. // Nature. — 1999. — V. 401. — P. 341.
13. Golubtsov A. S. Karyological study of some cyprinid species from Ethiopia. The ploidy differences between large and small *Barbus* of Africa / A. S. Golubtsov, E.Yu. Krysanov // Journal of Fish Biology. — 1993. — V. 42. — P. 445–455.
14. Goodfellow W. L. An intergenetic hybrid, *Campostoma anolmalum* x *Rhinichthys atratulus*, from the Youghiogheny River drainage, West Virginia / W. L. Goodfellow, R. P. Morgan, J. R. Stauffer, C. H. Hocutt // Biochem. Syst. Ecol. — 1986. — V. 14 (2). — P. 233–238.
15. Gregg R. E. Introgressive hybridization of tilapias in Zimbabwe / R. E. Gregg, J. H. Howard, F. Snhonhiwa // J. Fish Biol. — 1998. — V. 52, Is 1. — P. 1–10.
16. Grunina A. S. Induced androgenesis in fish: production of viable androgenetic diploid hybrids / A. S. Grunina, A. V. Recoubatsky, O. V. Emelyanova, A. A. Neyfakh // Aquaculture. — 1995. — V. 137. — P. 149.
17. Kondrashov A. S. Evolutionary genetics of life cycles / A. S. Kondrashov // Annu Rev Ecol Syst. — 1997. — V. 28. — P. 391–435.
18. Lagler K. F. Ichthyology / K. F. Lagler, J. E. Bardach, R. R Miller et al. — New York, 1977. — 545 pp.
19. Le Comber S. C. Polyploidy in fishes: patterns and processes / S. C. Le Comber, C. Smith // Biological Journal of the Linnean Society. — 2004. — V 82. — P. 431–442.
20. Momotani S. Genetic analyses of the progeny of triploid gynogens induced from unreduced eggs of triploid (diploid female x tetraploid male) loach / S. Momotani, K. Morishima, Q. Zhang, K. Arai // Aquaculture. — 2002. — Vol. 204. — P. 311–322.
21. Nelson J. S. Fishes of the world / J. S. Nelson. — New York, 1994. — 3rd edn. — 600 pp.
22. Oshima K. Reproductive capacity of triploid loaches obtained from Hokkaido Island / K. Oshima, K. Morishima, E. Yamaha, K. Arai // Jpn. Ichthyol. Res. — 2005. — V. 52. — P. 1–8.
23. Otto S. P. Polyploid incidence and evolution / S. P. Otto, J. Whitton // Annu Rev Genet. — 2000. — Vol. 34. — P. 401–437.
24. Paquin C. E. Frequency of fixation of adaptive mutations is higher in evolving diploid than haploid yeast populations / C. E. Paquin, J. Adams // Nature. — 1993. — Vol. 302. — P. 495–500.
25. Schwartz F. I. World literature to fish hybrids with an analysis by family, species, and hybrid / F. I. Schwartz // Gulf Coast Res. Lab. — 1972. — V. 3, Is. 1. — 328 p.
26. Thorgaard G. H. Adult triploids in a rainbow trout family / G. H. Thorgaard, G. A. E. Gall // Genetics. — 1979. — Vol. 93. — P. 961–973.
27. Verspoor E. Introgressive hybridization in fishes: the biochemical evidence / E. Verspoor, J. Hammart // J. of Fish Biol. — 1991 — V.39, Is. sa. — P. 309–334.

УДК 681.323

О.М. БАЛИЦЬКИЙ,

студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ЗАМІНА ORACLE НА POSTGRESQL І МОЖЛИВОСТІ РОБОТИ З СЕКЦІОНУВАННЯМ ВСЕРЕДИНИ DLP-СИСТЕМИ

Вступ. В цій статті я хотів би торкнутися дуже важливої для DLP-рішень теми - вибір СУБД для зберігання даних. Так історично склалося, що більшість українських DLP використовують для цих цілей Oracle Database. На замовників це накладає певні фінансові обмеження: вартість ліцензій Oracle закладається у вартість DLP-системи. Це створює певний фільтр, який скорочує аудиторію користувачів продукту: СУБД Oracle можуть дозволити собі не всі - як в технічному, так і в фінансовому плані.

Тепер, коли імпортозаміщення крокує по країні, держсектор (і не тільки) формує попит на DLP, що підтримують вільні СУБД. Це дуже відчутний імпульс, але, метнувшись в сторону вільних СУБД, важливо зберегти зручність, продуктивність і функціональні можливості продукту. У цій статті мова піде про те, як вирішувати це завдання, реалізуючи підтримку PostgreSQL та розробляючи схему секціонування в Solar Dozor.

Oracle vs PostgreSQL

Система Solar Dozor в якості основної системи зберігання даних використовує реляційну СУБД. Критерії вибору СУБД до недавнього часу були досить простими: обсяг і можливість розділити архів на оперативний і «до запитання».

Що стосується обсягів БД існували певні обмеження, виведені емпірично: він не повинен був перевищувати 3-4 ТБ (це близько 5 млн перехоплених повідомлень). Вище цих значень спостерігалася значна деградація роботи системи: навантаження на ІО через необхідність регулярно запускати запити на видалення старих даних, вакуїнг, зниження швидкості виконання запитів (на великих вибірках фактично проводилося повне сканування таблиць). Тому якщо оцінка необхідного обсягу виходила за ці цифри, для зберігання даних завжди використовувалася СУБД Oracle.

Другий критерій - можливість розділити архів на оперативний і «до запитання» - можна прочитати як необхідність реалізувати секціонування на СУБД.

Аж до 2016 року DLP-система Solar Dozor підтримувала секціонування виключно на СУБД Oracle.

Зрозуміло, що бюджети замовників обмежені, і іноді вони просто не можуть дозволити собі купівлю ліцензій Oracle. Тому в деяких проектах з об'ємом зберігання в 10-15 Тб використовують PostgreSQL.

Як реалізувати секціонування на PostgreSQL

Архітектура і можливості системи Solar Dozor дозволяють підключати до неї будь-яку кількість баз даних як Oracle, так і PostgreSQL. При цьому для кожної бази можна вказати, чи можна проводити по ній пошук або архівувати в неї повідомлення. Тому спочатку потрібно створити кілька інстансів СУБД PostgreSQL на одному або різних серверах і по черзі записувати в них дані з періодом в 1 місяць. Після закінчення терміну зберігання найстаріша база перестворюється - і так далі по колу. Але це рішення досить дороге з точки зору підтримки і підходить тільки дуже вузькому колу замовників.

Наступна реалізація секціонування даних теж побудована на ідеї «одна секція - одна БД», але тепер всі БД створюються в рамках одного інстанса PostgreSQL. Для всіх операцій роботи з секціями були написані відповідні утиліти, і така схема цілком непогано працювала у кількох замовників. Спираючись на неї, деякі навіть перейшли з Oracle.

Однак у цій реалізації все ж існував ряд проблем, пов'язаних з особливостями роботи ряду сервісів в Solar Dozor. При великій кількості секцій необхідно було тримати одночасно більше 1000 з'єднань на інстанс. Крім того, було не дуже зручно проводити оновлення схеми даних при виході нових релізів.

У підсумку було вирішено використовувати секціонування, яке пропонує PostgreSQL. Тобто для всіх таблиць, в яких присутній ключ, що посилається на дату укладання повідомлення, створюються наслідувані таблички з обмеженням по цьому ключу. Укладання даних в потрібний набір таблиць проводиться по триггеру, який створюється окремо під кожну секцію. Така схема дає нам весь необхідний функціонал: при запитах піднімаються з диска тільки ті секції даних, на період яких йде запит; якщо необхідно вивести секцію з обігу, таблиці виводяться з наслідування базової, після чого робиться їх дамп. Для всіх таких секцій написані утиліти для управління: переклад в оффлайн / онлайн, додавання, видалення, дамп і т.д.

Ця реалізація стала реальною заміною Oracle, дозволяючи тримати десятки терабайт даних в оперативному доступі і ще десятки - в архіві на більш повільних системах зберігання. Всім новим замовникам варто робити секціонування на PostgreSQL. Якщо вже існуючий замовник з секціонуванням на Oracle хоче перейти на PostgreSQL, йому краще записувати нові дані в PostgreSQL, а старі залишити в Oracle до моменту їх старіння.

Писати спеціальні процедури переміщення даних з Oracle на PostgreSQL визнано недоцільним, тому що і сама їх розробка, і безпосередньо роботи по переміщенню обходяться дуже дорого, особливо якщо у замовника є відключені дані будь-яких старих версій продукту. Та й запитів таких дуже мало.

Чого вдалося досягти за допомогою секціонування БД в DLP-системі

Підвищення продуктивності

У DLP-системі зберігаються всі перехоплені повідомлення. Для завдань DLP важливо знати, коли інформація передавалася і була перехоплена. Таким чином, всі перехоплені повідомлення мають чітку прив'язку до лінії часу. Тому можна використати RANGE-секціонування за датою перехоплення, точніше, за датою надходження повідомлення на обробку в DLP-систему як найбільш наближеного до моменту перехоплення. Отже, при використанні секціонування дані розбиваються на шматки за часовими періодами. Зазвичай використовується період часу в один тиждень.

Які переваги може дати така розбивка даних? Найчастіше запити в рамках DLP-системи робляться в плані дуже обмежених, невеликих періодів часу. Таким чином, якщо зберігати дані протягом 3-6 місяців і запитувати інформацію за 1-2-4 тижні, це суттєво збільшує швидкість роботи рішення вже за рахунок того, що з дискової системи читається менше даних. Зрозуміло, що як на секціонованій, так і на несекціонованій схемі паралельно будується значна кількість різноманітних індексів, які дозволяють не проводити повне сканування таблиць і читати менший обсяг даних з диска. Але тут багато чого залишається на розсуд оптимізатора БД, чи треба робити повне сканування або краще використовувати індекс. Якщо ж використовується секціонування, завжди попадає в досить чіткий шматок даних, що займає обмежений обсяг на диску.

Зниження навантаження на адміністраторів

Швидкість виконання запитів є тільки одним з переваг використання секціонування. Ще один плюс - це можливість в разі спростити управління терміном зберігання даних. Якщо секціонування немає, доводиться щодня або щотижня робити запит на видалення старих даних, інакше при досягненні певних обсягів БД починаються проблеми з її продуктивністю і обслуговуванням. Секціонування дозволяє звести видалення старих даних до більш простої операції видалення конкретної секції. У Oracle для цього досить видалити з дискової системи два табличних простори секції та їх файли даних. У PostgreSQL необхідно видалити бази даних, створені під цю секцію.

У найближчому релізі Solar Dozor секціонування на PostgreSQL буде реалізовано стандартним методом з використанням inherit-таблиць. Таким чином, в новій версії видалення секції буде зводитися до видалення таблиць, що відповідають за цю секцію.

Скорочення витрат на зберігання даних

Великою перевагою секціонування даних в DLP є можливість розділити архів даних на оперативний і так званий «архів до запитання». У чому суть цього поділу?

Для більшості замовників важливо мати в прямому / оперативному доступі перехоплені дані за останні 3-6-12 місяців. Все, що старше цього періоду, деякі взагалі готові видалити. Однак багато хто хоче зберегти ці дані, щоб мати можливість проводити розслідування, спираючись на повний обсяг перехоплених повідомлень. Це може бути продиктовано як внутрішніми стандартами безпеки компанії, так і вимогою відповідності ряду стандартів. Великі терміни зберігання

вимагають від дискової системи обсягів в десятки терабайт. До того ж, для оперативного архіву зазвичай проектується SAS 10k диски, і набирати ними ці десятки терабайт досить дорого. У секціонованій схемі дані, які виходять за період оперативної доступності, можна легко відключити від пошукової машини і розмістити на більш повільних і дешевих системах зберігання. Ряд замовників купує під зберігання offline-архіву SATA-диски, інші використовують стрічкові бібліотеки, що особливо актуально при необхідності зберігати 200-300 терабайт даних, які знадобляться всього кілька разів за весь час зберігання. Реалізовано це в такий спосіб:

Oracle:

Табличні простори застарілої секції переводяться в offline, після чого файли даних цієї секції переносяться на підготовлене для них сховище. Коли виникає необхідність у пошуку за період, що відноситься до відключеної секції, файли даних переносяться назад, секція підключається, і можна проводити по ній будь-які запити. Після цього секція відключається і забирається назад.

PostgreSQL:

Застаріла секція переводиться в offline, далі робиться дамп (pg_dump) таблиць (або бази даних), що відповідають за дану секцію, і видаляються ці таблиці з БД. Дамп зберігається в підготовленому offline-сховищі. Далі, за аналогією з Oracle, при потребі цих даних проводиться відновлення видалених таблиць з дампа (pg_restore). Секції переводяться в online, після чого можна робити по ним пошук. Після закінчення розслідування секція переводиться в offline, таблиці видаляються - місце звільняється.

Щоб здійснювати всі ці операції відключення / підключення, не треба бути кваліфікованим адміністратором СУБД Oracle або PostgreSQL. Для цього є спеціалізовані утиліти, які дозволяють дивитися стан секцій, підключати, відключати, видаляти їх і т.д. У випадку з Oracle частина операцій з відключення / підключення секцій і перенесення секцій в інший каталог доступні безпосередньо з веб-інтерфейсу. Автоматизація створення і відключення секцій всередині СУБД знімає питання трудовитрат на обслуговування. Залишаються тільки операції по копіюванню відключених секцій на підготовлені сховища, але вони не вимагають спеціальної кваліфікації адміністраторів.

Підсумки. В результаті, завдяки секціонуванню в СУБД Solar Dozog, досягнуто підвищення продуктивності продукту і швидкості пошуку. Архів став простішим в управлінні - перехоплені дані легко вивантажувати, звільняючи дискові ресурси, і при необхідності завантажувати назад. Все це робиться в автоматичному режимі, тому наймати окремого кваліфікованого фахівця для управління СУБД не потрібно. Нарешті, замовник може зберігати у себе дані за який завгодно період часу і при цьому не сильно витратитися на систему зберігання.

Література

1. Leo S. Hsu, Regina O. Obe, PostgreSQL: Up and Running // O'Reilly — 2012.
2. Джаред Стілл, Pro Oracle SQ // Apress — 2010.

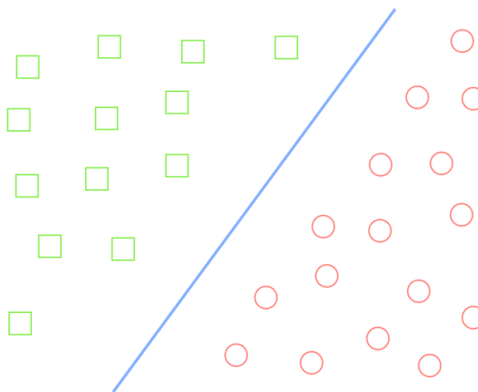
О.М. БАЛІЦЬКИЙ,студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»**МАШИННЕ НАВЧАННЯ І ГЕОМЕТРІЯ. РОЗДІЛЯЮЧІ ГІПЕРПЛОЩИНИ,
ГЕОМЕТРИЧНИЙ СЕНС ЛІНІЙНОЇ КОМБІНАЦІЇ**

Вступ. У багатьох алгоритмах машинного навчання, в тому числі в нейронних мережах, нам постійно доводиться мати справу зі зваженою сумою або, інакше, лінійної комбінацією компонент вхідного вектора. А в чому сенс отриманого скалярного значення?

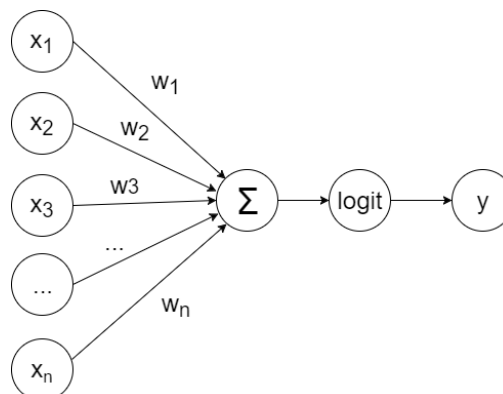
Ця стаття відповідає на це питання прикладами, формулами, а також безліччю ілюстрацій і коду на Python.

Модельний приклад

Щоб теорія не відривалася від реальних кейсів, візьмемо в якості прикладу завдання бінарної класифікації. Є датасет: m зразків, кожен зразок - p -вимірна точка. Для кожного зразка ми знаємо до якого класу він належить (зелений або червоний). Також відомо, що датасет є лінійно нероздільним, тобто існує p -вимірна гіперплощина така, що зелені точки лежать по одну сторону від неї, а червоні - по іншу.

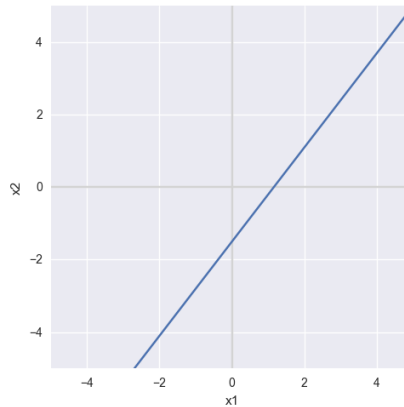

До вирішення завдання пошуку такої гіперплощини можна підходити різними способами, наприклад за допомогою логістичної регресії (logistic regression), методу опорних векторів з лінійним ядром (linear SVM) або взяти найпростішу нейромережу:

Від прямої лінії до гіперплощини

Розглянемо детальну математику для прямої. Для загального випадку гіперплощини в n -вимірному просторі буде все рівно те ж саме, з поправкою на кількість компонент у векторах.

Пряма лінія на площині задається трьома числами - (w_1, w_2, b) :

$$w_1x_1 + w_2x_2 + b = 0$$

або:

$$\sum_i w_i x_i + b = 0$$

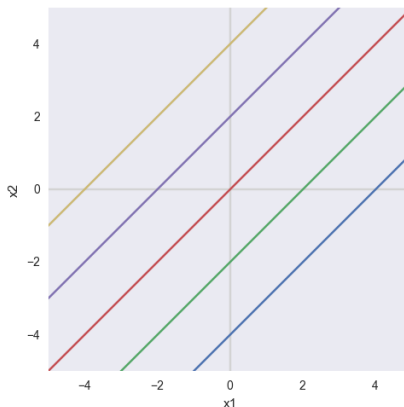
або:

$$w^T x + b = 0$$

Перші два коефіцієнти w_1, w_2 задають все сімейство прямих ліній, що проходять через точку $(0, 0)$. Співвідношення між w_1 і w_2 визначає кут нахилу прямої до осей.

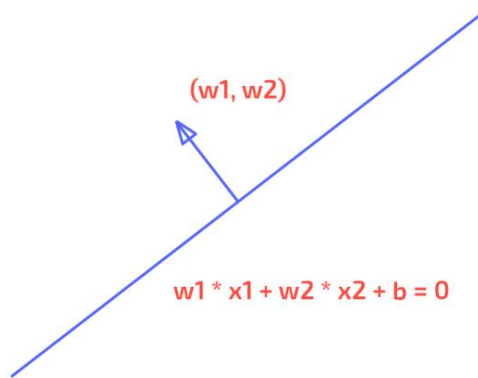
Якщо $w_1 = w_2$, отримуємо лінію, що йде під кутом 45 градусів ($\pi/4$) до осей x_1 і x_2 і ділить перший / третій квадранти навпіл.

Ненульовий коефіцієнт b дозволяє лінії не проходити через нуль. При цьому нахил до осей x_1 і x_2 не змінюється. Тобто b задає сімейство паралельних ліній:

Геометричний сенс вектора (w_1, w_2) - це нормаль до прямої $w_1x_1 + w_2x_2 + b = 0$:

(Якщо не враховувати зміщення b , то $w^T x$ - це не більше ніж скалярний добуток двох векторів. Рівність нулю рівносильно їх ортогональності. Отже, x - сімейство векторів, ортогональних (w_1, w_2) .)

Зрозуміло, що таких нормалей нескінченно багато, як і трійок (w_1, w_2, b) , що задають пряму. Якщо всі три числа помножити на ненульовий коефіцієнт k - пряма залишиться тією ж.

У загальному випадку n -вимірного простору, $(w_1, \dots, w_n, b)$ задає n -вимірну гіперплощину.

$$w_1x_1 + w_2x_2 + \dots + w_nx_n + b = 0$$

або:

$$\sum_{i=1}^n w_i x_i + b = 0$$

або:

$$w^T x + b = 0$$

Геометричний сенс лінійної комбінації

Якщо точка $x (x_0, \dots, x_n)$ лежить на гіперплощині, то

$$w^T x + b = 0$$

А що відбувається з цією сумою, якщо точка не лежить на площині?

Гіперплощина ділить гіперпростір на два гіперпідпростори. Так ось точки, що знаходяться в одному з цих підпросторів (умовно кажучи «вище» гіперплощини), і точки, що знаходяться в іншому з цих підпросторів (умовно кажучи «нижче» гіперплощини), будуть в цій сумі давати різний знак:

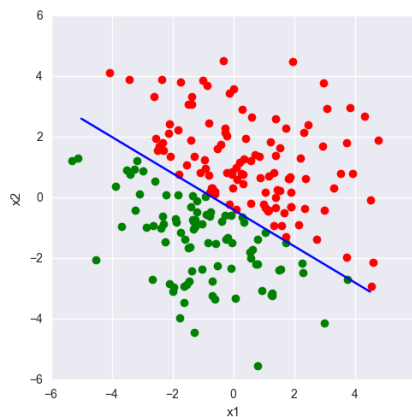
$w^T x + b > 0$ - точка лежить «вище» гіперплощини

$w^T x + b < 0$ - точка лежить «нижче» гіперплощини

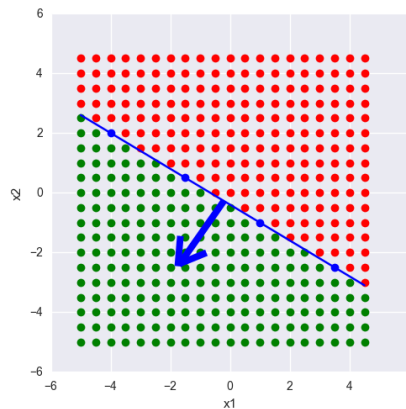
Це дуже важливе спостереження, тому його потрібно перевірити ще раз простим кодом на Python:

```
import seaborn
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
def line(x1, x2):
    return -3 * x1 - 5 * x2 - 2
def line_x1(x1):
    return (-3 * x1 - 2) / 5
np.random.seed(0)
x1x2 = np.random.randn(200, 2) * 2
for x1, x2 in x1x2:
    value = line(x1, x2)
    if (value == 0):
```

```
plt.plot(x1, x2, 'ro', color='blue')
elif (value > 0):
plt.plot(x1, x2, 'ro', color='green')
elif (value < 0):
plt.plot(x1, x2, 'ro', color='red')
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
x1_range = np.arange(-5.0, 5.0, 0.5)
plt.plot(x1_range, line_x1(x1_range), color='blue')
plt.xlabel('x1')
plt.ylabel('x2')
plt.show()
```


Потрібно розуміти, що «вище» і «нижче» тут - поняття умовні. Це спеціально відображено в прикладі - зелені точки виявляються візуально нижче. З геометричної точки зору напрям «вище» для даної конкретної лінії визначається вектором нормалі. Куди дивиться нормаль, там і верх:

Знак лінійної комбінації дозволяє віднести точку до верхнього або нижнього підпростору.

А значення? Значення (по модулю) визначає віддаленість точки від площини:

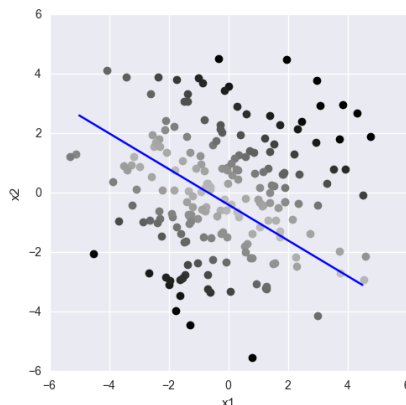
$$\text{dist}(x) = \frac{|w^T x + b|}{||w||}$$

Тобто чим далі від площини знаходиться точка, тим більше буде значення лінійної комбінації для неї. Якщо зафіксувати значення лінійної комбінації, отримаємо точки, що лежать на прямій, що паралельна вихідній.

Знову ж, спостереження важливе, тому ще треба перевірити:

Код приклада на Python

```
import seaborn
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
def line(x1, x2):
    return -3 * x1 - 5 * x2 - 2
def line_x1(x1):
    return (-3 * x1 - 2) / 5
np.random.seed(0)
x1x2 = np.random.randn(200, 2) * 2
for x1, x2 in x1x2:
    value = line(x1, x2)
    color = str(max(0, 0.75 - np.abs(value) / 30))
    plt.plot(x1, x2, 'ro', color=color)
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
x1_range = np.arange(-5.0, 5.0, 0.5)
plt.plot(x1_range, line_x1(x1_range), color='blue')
plt.xlabel('x1')
plt.ylabel('x2')
plt.show()
```


Все зходиться.

Висновки.

- Лінійна комбінація дозволяє розділити n -вимірний простір гіперплощиною.
- Точки по різні боки гіперплощини матимуть різний знак лінійної комбінації $w^T x + b$.
- Чим точка далі знаходиться від гіперплощини, тим більше буде абсолютне значення лінійної комбінації.

З точки зору бінарної класифікації останнє твердження можна переформулювати наступним чином. Чим віддаленіше точка від гіперплощини, що є кордоном рішень (decision boundary), тим впевненішим можна бути в тому, що наш зразок (sample) визначається цією точкою потрапляє в той чи інший клас.

Близько і далеко: як це?

Близько і далеко - поняття суто суб'єктивні. А при класифікації відповідати потрібно чітко - або деталь годиться для будівництва ракети для польоту на Марс, або це брак. Або людина клікне по рекламі, або ні. Можливо відповісти з долею впевненості - дати можливість позитивного (true) результату.

Для цього до лінійної комбінації можна застосувати функцію активації (в термінології нейромереж).

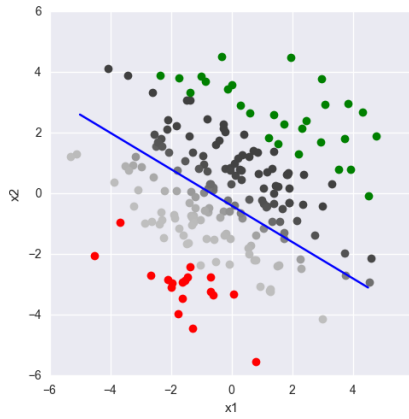
Якщо застосувати логістичну функцію (графік дивись нижче):

$$\text{logistic}(x) = \frac{1}{1 + e^{-x}}$$

отримуємо на виході ймовірності і таку картинку:

Код прикладу на Python

```
import seaborn
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
def logit(x):
    return 1 / (1 + np.exp(-x))
def line(x1, x2):
    return 3 * x1 + 5 * x2 + 2
def line_x1(x1):
    return (-3 * x1 - 2) / 5
np.random.seed(0)
xy = np.random.randn(200, 2) * 2
for x1, x2 in xy:
    value = logit(line(x1, x2) / 2)
    if (value < 0.001):
        color = 'red'
    elif (value > 0.999):
        color = 'green'
    else:
        color = str(0.75 - value * 0.5)
plt.plot(x1, x2, 'ro', color=color)
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
x1_range = np.arange(-5.0, 5.0, 0.5)
plt.plot(x1_range, line_x1(x1_range), color='blue')
plt.xlabel('x1')
plt.ylabel('x2')
plt.show()
```


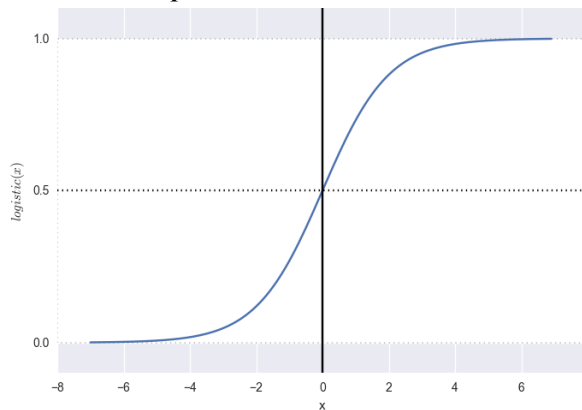
Червоні - точно ні (false, точно брак, точно не клікне). Зелені - точно так (true, точно підходить, точно клікне). Все, що в певному діапазоні близькості від гіперплощини (межа рішень) отримує деяку ймовірність. На самій прямій ймовірність рівно 0.5.

P.S. «Точно» тут визначається як менше 0.001 або більше 0.999. Сама логістична функція прямує до нуля на мінус нескінченності і до одиниці на плюс нескінченності, але ніколи цих значень не приймає.

Зверніть увагу, що даний приклад лише демонструє яким чином можна стиснути (squashing) відстань зі знаком в інтервал ймовірностей (0,1). У практичних завданнях для пошуку оптимального відображення використовується калібрування ймовірностей. Наприклад, в алгоритмі шкалювання по Платт (Platt scaling) логістична функція параметризується:

$$\hat{f}(x) = \frac{1}{1 + e^{Ax+B}}$$

і потім коефіцієнти A і B підбираються машинним навчанням.

В якому ми просторі?

Здавалося б зрозуміло - ми в просторі даних X (data space), в якому лежать зразки x. І шукаємо оптимальний розподіл площиною, яка визначається вектором w.

$$w^T x + b > 0 \text{ для зелених точок}$$

$$w^T x + b < 0 \text{ для червоних точок}$$

Але в цьому завданні бінарної класифікації зразки зафіксовані, а ваги змінюються. Відповідно ми можемо все переграсти, перейшовши в простір ваг W (weight space):

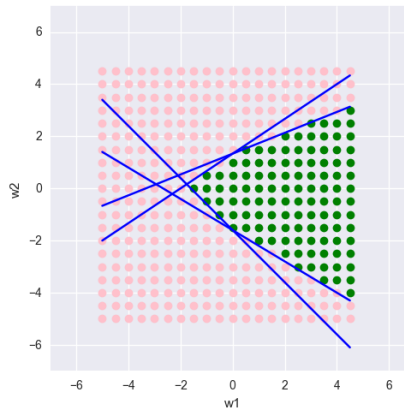
$$x^T w + b$$

Зразки з тренувального набору $x_1 \dots x_m$ в цьому випадку задають m гіперплощин і наше завдання в тому, щоб знайти таку точку w , яка б лежала з потрібного боку від кожної площини. Якщо вихідний датасет є лінійно-роздільним, то така точка знайдеться.

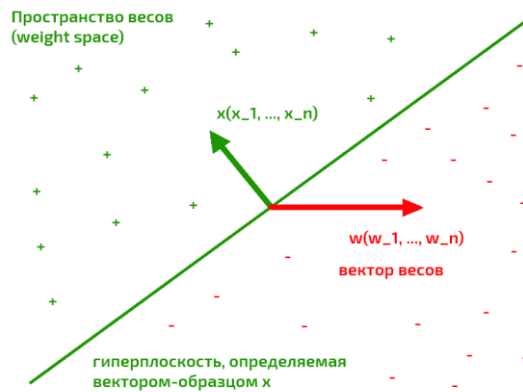
Код приклада на Python

```
import seaborn
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
def line1(w1, w2):
    return -3 * w1 - 5 * w2 - 8
def line1_w1(w1):
    return (-3 * w1 - 8) / 5
def line2(w1, w2):
    return 2 * w1 - 3 * w2 + 4
def line2_w1(w1):
    return (2 * w1 + 4) / 3
def line3(w1, w2):
    return 1.2 * w1 - 3 * w2 + 4
def line3_w1(w1):
    return (1.2 * w1 + 4) / 3
def line4(w1, w2):
    return -5 * w1 - 5 * w2 - 8
def line4_w1(w1):
    return (-5 * w1 - 8) / 5
w1_range = np.arange(-5.0, 5.0, 0.5)
w2_range = np.arange(-5.0, 5.0, 0.5)
for w1 in w1_range:
    for w2 in w2_range:
        value1 = line1(w1, w2)
        value2 = line2(w1, w2)
        value3 = line3(w1, w2)
        value4 = line4(w1, w2)
        if (value1 < 0 and value2 > 0 and value3 > 0 and value4 < 0):
            color = 'green'
        else:
            color = 'pink'
    plt.plot(w1, w2, 'ro', color=color)
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
plt.plot(w1_range, line1_w1(w1_range), color='blue')
plt.plot(w1_range, line2_w1(w1_range), color='blue')
plt.plot(w1_range, line3_w1(w1_range), color='blue')
plt.plot(w1_range, line4_w1(w1_range), color='blue')
plt.axis([-7, 7, -7, 7])
```

```
plt.xlabel('w1')
plt.ylabel('w2')
plt.show()
```


При навчанні моделі зручніше міркувати в просторі ваг, тому що оновлюються ваги, а вектора-зразки з тренувального набору задають нормалі до гіперплощини. Наприклад:

Припустимо, що зразку x відповідає зелений клас, відповідний нерівності:
 $x^T w + b > 0$

Оскільки на ілюстрації вектор w дивиться проти нормалі x , то значення лінійної комбінації буде негативним - отже ми маємо помилку класифікації.

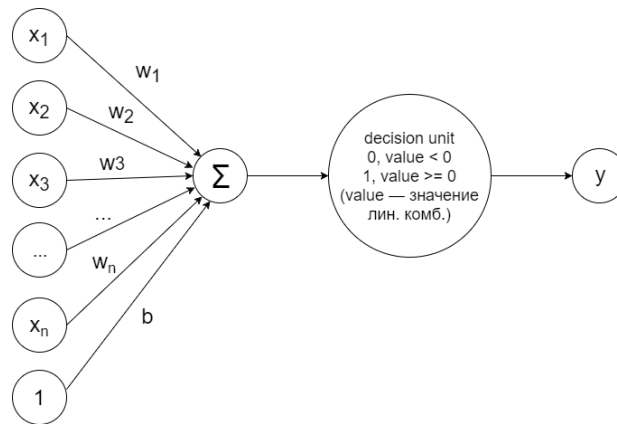
Відповідно необхідно оновити вектор w в сторону, що вказується нормаллю:

$$w_{\text{new}} = w_{\text{old}} + \lambda x, \text{ де } \lambda > 0$$

з деякою «швидкістю» λ . Тим самим на наступному кроці передбачення буде або вірним, або менш невірним, тому що доданок λx , співнаправлений з нормаллю, «доверне» вектор ваг в зелену область.

Практика. Навчаємо перцептрон

Для вирішення завдання бінарної класифікації в разі лінійної роздільності зразків можна навчити найпростіший перцептрон, влаштований за такою схемою:

Ця конструкція реалізує той принцип, який був описаний вище. Обчислюється лінійна комбінація:

$$\sum_{i=1}^n w_i x_i + b = 0$$

За значенням якої “приймач рішень” (decision unit) приймає рішення віднести зразок до одного з двох класів за наступним принципом:

$w^T x + b \geq 0$ клас +1 (зелені крапки)

$w^T x + b < 0$ клас -1 (червоні точки)

Спочатку ваги ініціалізуються випадковим чином, а на кожному кроці навчання для кожного зразка проробляється наступний алгоритм:

Обчислюється передбачення (predicted label). Якщо воно не збігається з реальним класом, то ваги оновлюються за наступним принципом:

$$w_{\text{new}} = w_{\text{old}} + y_n x_n$$

$$b_{\text{new}} = b_{\text{old}} + y_n$$

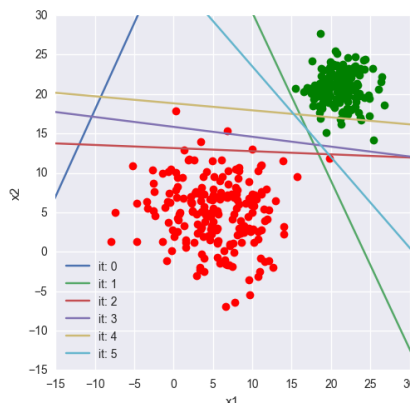
де y_n - реальний клас зразка x_n .

Коротко:

- довертаємо вектор-вагу в сторону вірного класу: по нормалі x_n в разі класу +1; проти нормалі x_n в разі класу -1. (Сама нормаль завжди дивиться в бік класу +1.)

- Оновлюємо зміщення за аналогічним принципом.

Ось що виходить:

Код на Python

```
import seaborn
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
np.random.seed(17)
```

```

x1x2_green = np.random.randn(200, 2) * 2 + 21
x1x2_red = np.random.randn(200, 2) * 4 + 5
x1x2 = np.concatenate((x1x2_green, x1x2_red))
labels = np.concatenate((np.ones(x1x2_green.shape[0]), -
np.ones(x1x2_red.shape[0])))
indices = np.array(range(x1x2.shape[0]))
np.random.shuffle(indices)
x1x2 = x1x2[indices]
labels = labels[indices]
w1_ = -1.1
w2_ = 0.5
b_ = -20
def lr_line(x1, x2):
    return w1_ * x1 + w2_ * x2 + b_
def decision_unit(value):
    return -1 if value < 0 else 1
lines = [[w1_, w2_, b_]]
for max_iter in range(100):
    mismatch_count = 0
    for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
        value = lr_line(x1, x2)
        true_label = int(labels[i])
        pred_label = decision_unit(value)
        if (true_label != pred_label):
            w1_ = w1_ + x1 * true_label
            w2_ = w2_ + x2 * true_label
            b_ = b_ + true_label
        mismatch_count = mismatch_count + 1
    if (mismatch_count > 0):
        lines.append([w1_, w2_, b_])
    else:
        break
for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
    pred_label = decision_unit(lr_line(x1, x2))
    if (pred_label < 0):
        plt.plot(x1, x2, 'ro', color='red')
    else:
        plt.plot(x1, x2, 'ro', color='green')
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
plt.xlabel('x1')
plt.ylabel('x2')
x1_range = np.arange(-30, 50, 0.1)
def f_lr_line(w1, w2, b):

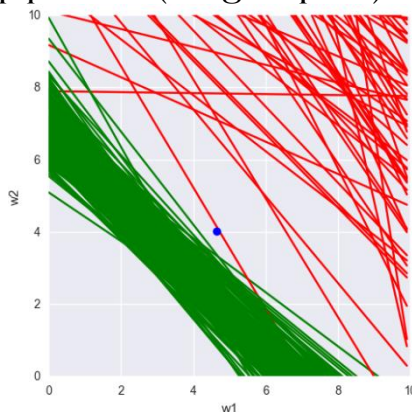
```

```

def lr_line(x1):
    return -(w1 * x1 + b) / w2
    return lr_line
it = 0
for coeff in lines:
    lr_line = f_lr_line(coeff[0], coeff[1], coeff[2])
    plt.plot(x1_range, lr_line(x1_range), label = 'it: ' + str(it))
    it = it + 1
plt.axis([-15, 30, -15, 30])
plt.legend(loc = 'lower left')
plt.show()

```

Заглянемо тепер в простір ваг W (weight space):

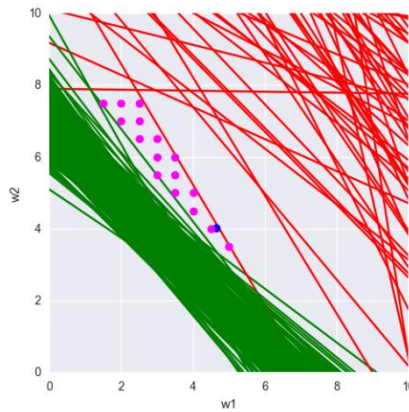
Код на Python

```

w1_range = np.arange(0, 10, 0.1)
for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
    if (labels[i] == 1):
        color = 'green'
    else:
        color = 'red'
    def line(w1):
        return -(x1 * w1 + b_) / x2
    plt.plot(w1_range, line(w1_range), color = color)
    plt.plot(w1_, w2_, 'ro', color='blue')
plt.axis([0, 10, 0, 10])
plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
plt.xlabel('w1')
plt.ylabel('w2')
plt.show()

```

Червоні і зелені лінії - це вихідні зразки, синя точка — підсумкова вага.
А які ще ваги дають вірну класифікацію?

Код на Python

```

w1_range = np.arange(0, 10, 0.5)
w2_range = np.arange(0, 10, 0.5)
for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
    def line(w1):
        return -(x1 * w1 + b_) / x2
    if (labels[i] == 1):
        color = 'green'
    else:
        color = 'red'
    plt.plot(x1_range, line(x1_range), color = color)
    plt.plot(w1_, w2_, 'ro', color='blue')
    def f(w1, w2, x1, x2):
        value = x1 * w1 + x2 * w2 + b_
        return -1 if value < 0 else 1
    good_weights = []
    for w1 in w1_range:
        for w2 in w2_range:
            in_range = True
            for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
                if (labels[i] != f(w1, w2, x1, x2)):
                    in_range = False
                    break
            if (in_range):
                good_weights.append([w1, w2, b_])
                plt.plot(w1, w2, 'ro', color = 'magenta')
    plt.axis([0, 10, 0, 10])
    plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
    plt.xlabel('w1')
    plt.ylabel('w2')
    plt.show()
    def lr_line(x1, x2):
        return w1_ * x1 + w2_ * x2 + b_
    def decision_unit(value):

```

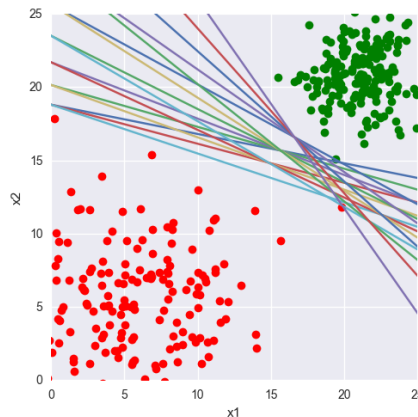
```

return -1 if value < 0 else 1
for i, (x1, x2) in enumerate(x1x2):
    pred_label = decision_unit(lr_line(x1, x2))
    if (pred_label < 0):
        plt.plot(x1, x2, 'ro', color='red')
    else:
        plt.plot(x1, x2, 'ro', color='green')
    x1_range = np.arange(-30, 50, 0.1)
    for (w1, w2, _b) in good_weights:
        def w_line(x1):
            return -(w1 * x1 + b_) / w2
        plt.plot(x1_range, w_line(x1_range))
    plt.axis([0, 25, 0, 25])
    plt.gca().set_aspect('equal', adjustable='box')
    plt.xlabel('x1')
    plt.ylabel('x2')
    plt.show()

```

Червоні і зелені лінії - це вихідні зразки, синя точка - підсумкова вага, фіолетові точки - інші можливі ваги.

І вивертаємо все навиворіт ще раз, переходячи знову в простір даних X (data space):

Ті ваги, які в просторі ваг на ілюстрації вище були відзначені фіолетовими крапками, тут, в просторі даних, стали лініями інших можливих меж рішення.

Висновки. Сподіваюся ця стаття дозволить краще зрозуміти і відчувати геометричний сенс лінійних комбінацій.

Література

1. С. Хайкин, Нейронные сети: Полный курс. // Вильямс — 2006.
2. Sebastian Raschka, Python Machine Learning // Paperback — 2015.

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ПРЕДМЕТНІЙ ОБЛАСТІ ТА ПОНЯТТЯ КОНТЕКСТНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Анотація. Для досягнення найкращих результатів у сфері будь-якої роботи необхідно сфокусуватися на правильному комбінуванні людей і технологій. Для управління процесом набуття знань та ефективного їх використання існують контекстно-залежні методи керування. Контекстом виступають накопичені знання, або частина загальної бази знань організації. Використання контексту дозволяє отримувати дані і знання, актуальні в даний момент і значущі для вирішення конкретного завдання. Завдяки властивості контексту звужується область баз даних або баз знань, формується область зі значущою в даний ситуації інформацією, а отже, задача, яку поставлено перед організацією вирішуються швидше та якісніше.

Ключові слова: дані, знання, контекст, база даних, база знань.

І. Вступ.

Володіння певними знаннями дає змогу розвиватися і досягати успіхів у тій чи іншій області будь-якої системи. На основі існуючих знань в процесі аналітичного мислення з'являються нові висновки, завдяки чому набуваються нові знання і так далі. Процес творення знань можна назвати безкінечним, і важливу роль у цьому процесі відведено накопиченню та передаванню здобутих знань.

При обміні інформацією між людьми, не всі дані передаються безпосередньо — вони можуть бути надані опосередковано. Такий, не безпосередній спосіб, може бути реалізований через:

- Середовище, у якому відбувається обмін інформацією. Це середовище може включати в себе час, місце і обставини обміну інформацією.
- Попередній досвід учасників. Деякі факти, що передаються при процесі обміну, можуть мати кардинально іншу інтерпретацію, у випадку, якщо один чи кілька людей мають певний специфічний досвід.
- Попередні етапи обміну інформацією. Приміром, використання займенників у мові майже повністю базується на цьому принципі.

Таким чином, можна зробити висновок, що значна частина інформації, що є частиною такого обміну, може бути правильно інтерпретована лише при аналізі певного набору факторів, що називається контекстом.

Контекстуальність (обумовленість контекстом) — це умова осмисленого вживання тієї чи іншої конкретної мовної одиниці, з урахуванням її мовного оточення і ситуації мовного спілкування [1].

У ширшому значенні контекст — середовище, в якому існує об'єкт (наприклад, «Бібліотека і книга в контексті часу»). З формальної точки зору контекст є певною системою відліку, простором імен.

Приміром, контекст широко використовується в Інтернеті — для того, щоб надати інформацію, специфічну саме для того, одного із мільйонів, користувачів, які отримують доступ до ресурсу. До факторів, що формують контекст, належать

місце знаходження користувача, попередні запити до цього чи інших ресурсів тощо.

Під контекстом розуміється область, в межах якої набувалися знання і, отже, в межах якої їх можна вважати достовірними. Використання контексту в області набуття знань обмежує область достовірності набутих знань і вказує, в який момент використання знань є найбільш коректним.

В області людино—машинної, програмної та комп'ютерної взаємодії контекст вважається властивістю, яка є властивою взаємодії. Контекст розглядається як накопичені знання, якими обмінювалися об'єкти, залучені у взаємодію. Взаємодія і контекст обмежують одне одного: контекст конкретної ситуації визначає поведінку об'єктів у цій ситуації; поведінка, в свою чергу, змінює контекст ситуації.

У розділі штучного інтелекту, пов'язаному з роботою із базами знань та онтологіями, контекстом вважається частина бази знань, яка бере участь у процесі логічного висновку, вирішенні деякого завдання. Використання контексту дозволяє отримувати дані і знання, актуальні в даний момент і значущі для вирішення конкретного завдання. Контекст звужує області баз даних або баз знань, формуючи області зі значущою в даний ситуації інформацією [2].

Узагальнене уявлення контексту на підставі вищенаведеного зводиться до того, що контекст описує ситуацію, на основі аналізу якої може бути отримана релевантна для поточного завдання інформація.

З формальної точки зору контекст являє собою певну систему відліку, простір імен. Простором імен називають деяку множину якимось чином взаємопов'язаних імен або термінів. Простір імен є важливою частиною контексту вживання імен, оскільки фактичне значення імені може змінюватися в залежності від того, в який простір імен воно входить [4].

Об'єктами контексту можуть виступати об'єкти предметної області, завдання, що надходять, методи, за допомогою яких контекст може керувати знаннями предметної області. Враховуючи розвиток інформаційних технологій та їх орієнтацію на користувача, елементи, які складають контекст, розширюються таким чином, що користувач, прикладна програма і навколишнє середовище також стають елементами контексту.

II. Види та властивості контексту.

Розподіл контексту на види залежить від того, відносно якого об'єкта, що використовує контекст, або відносно яких властивостей контексту він розглядається.

Відносно змін у контексті, що виникають в ході взаємодії, використовують контекст об'єктів, розглядають статичний і динамічний контексти.

Статичний контекст містить знання, які не змінюються в ході взаємодії об'єктів. Вони відповідають знанням про предметну область.

Динамічний контекст описує мінливу частину знань. Динамічний характер контексту проявляється під час його використання об'єктами контексту, наприклад, під час вирішення завдання.

Залежно від видів знань, якими володіють залучені в деяку ситуацію об'єкти, і знань, що використовуються у цій ситуації, виділяють три види контексту:

1) Зовнішній контекст або контекстуальні знання — частина контексту, що представляє інтерес в даній ситуації для даного користувача. Контекстуальні знання являють собою знання, що припускаються або накопичені знання, з якими об'єкти, що використовують контекст, стикалися в процесі вирішення даної або подібної задачі.

2) Зовнішні знання — частина контексту, яка не входить у контекстуальні знання. Зовнішній контекст не має відношення до конкретної розв'язуваної задачі, він являє собою знання, додатково відомі всім об'єктам, що використовують контекст.

3) Внутрішній або процедурний контекст — являє собою частину контекстуальних знань, конкретизованих відповідно до поточної мети. Такою метою може бути рішення поточної задачі або виконання певних дій. Обсяг знань, які складають процедурний контекст, повинен бути достатнім для досягнення поточної мети [6].

З точки зору людино—машинної взаємодії контекст складається з контексту користувача, контексту розв'язуваної задачі, контексту прикладної програми і контексту взаємодії.

З точки зору очевидності уявлення контексту для об'єктів, що використовують його, виділяють явний і прихований контексти. При взаємодії об'єктів контекст повинен містити знання, відомі всім об'єктам. Частина цих знань може бути не описана в явному вигляді або не формалізована, але передбачається, що всі об'єкти володіють цими знаннями. До таких знань відносяться загальні (універсальні) знання або знання об'єктів один про одного, виявлені раніше, на попередніх етапах взаємодії. Зазначена частина знань становить прихований (неявний) контекст. Відповідно, явно описані знання становлять явний контекст.

В основі поділу контексту на абстрактний і конкретний лежить та ж ідея, що і при діленні на явний і прихований контексти. Абстрактний надає структуру інформації, що є потенційно доступною об'єкту про поточну ситуацію. Конкретний містить явний опис поточної ситуації. Іноді абстрактний контекст називають зовнішнім. В основі моделей управління контекстом лежить модель представлення [6].

Виділяють наступні властивості контексту, подані у таблиці 1 (див. табл. 1).

III. Моделі представлення контексту.

Завдання представлення контексту полягає у формальному описі предмета спостереження незалежно від методу спостереження. Модель представлення контексту спирається на використовуваний формалізм. Нижче

наводяться деякі моделі представлення контексту, використовувані в різних підходах і системах:

- Контекстна логіка — застосовується до контексту, який визначається як набір аксіом.

Ця логіка є розширенням логіки першого порядку, де аксіоми розглядаються як вірні чи не вірні в рамках деякого контексту. Контекст задається формальним об'єктом і відношенням $ist(c, p)$, де c — контекст, p — аксіома.

Таблиця 1 — Властивості контексту

Властивість	Наслідок
1. Контекст виникає при взаємодії об'єктів	Контекст існує в процесі взаємодії об'єктів. У цьому випадку контекст описує загальну, спільно використовувану інформацію, відому всім об'єктам, які беруть участь у взаємодії.
2. Загальний контекст, який виникає при взаємодії об'єктів, включає в себе контексти даних об'єктів	Можливе виконання логічного висновку в рамках окремих контекстів, що входять в загальний контекст. Причому в рамках загального контексту форми логічного висновку (такі як, немонотонний логічний висновок, робототехніка, розпізнавання зразків) можуть бути різні. У випадку, коли серед контекстів, що складають загальний контекст, виділяють контекст розв'язуваної задачі, і така задача може бути розкладена на підзадачі, а контекст — відповідно на контексти підзадач, то для вирішення кожної підзадачі можна використовувати свій механізм висновку.
3. Контекст в процесі взаємодії об'єктів може змінюватися	Наслідком змін у контексті є викликані цим процесом зміни, пов'язані з контекстом відносинами.
4. Контекст включає в себе неявні знання та інформацію	Дана властивість має два наслідки: 1) якомога більше контекстної інформації повинно бути представлено в явному вигляді; 2) використання історії отримання та змін контексту дозволяє виводити новий контекст на підставі раніше використовуваних контекстів.
5. Контекст може описувати як відносини між елементами абстрактних моделей, так і конкретні програми даних абстракцій	Дана властивість має як наслідок можливість створення з поточного використовуваного контексту абстрактного контексту, який в подальшому може бути конкретизований для інших умов. Процес створення абстрактного контексту називають деконтекстуалізацією .
6. Надання релевантної та достовірної інформації об'єктам, які беруть участь у взаємодії, для вирішення поточної задачі (досягнення поточної мети)	Інтерпретуючи використовуваний об'єктами контекст, можна отримати релевантну інформацію для вирішення поточної задачі.

Відношення $ist(c, p)$ декларує, що аксіома p вірна в контексті c . Управління контекстом здійснюється за допомогою аксіом, які «переміщують», котрі, у свою чергу, переносять аксіому з одного контексту в інший. Переміщена аксіома в новому контексті повинна мати ті ж самі умови істинності, які вона мала в оригінальному контексті.

- Пропозиціональні висловлювання — вищезазначені аксіоми, виражені пропозиціями, застосовуються для формалізації контекстів в багатоконтекстуальній базі знань Сус.

Відповідно до відношення $ist(c, p)$ контекст визначається як узгоджена множина пропозиціональних висловлювань. Область дії контексту визначається множиною об'єктів, умов тощо, для яких висловлювання про них є вірним. Між контекстами встановлені ієрархічні відносини, що дозволяють формувати контексти різної глибини деталізації. Управління контекстом здійснюється за допомогою процедур, що виконують логічний висновок висловлювань, описаних у загальних контекстах, у спеціалізованих контекстах.

- Система правил — використовується для контекстів, що описують структуру знань.

Формалізм системи правил представляє структуру знань пакетами правил. Використовується представлення на рівні правил і на рівні бази знань.

Представлення на рівні правил управляється виразами фільтрації.

Представлення на рівні баз знань розбиває базу знань на множини окремих невеликих баз, керованих безпосередньо правилами, що викликають пакети правил в частині "then", або ітераціями між пакетами правил для обміну інформацією.

- Фрейми — фреймовий підхід для представлення контексту використовується в підході, заснованому на моделі представлення знань, закладений у системі Protégé.

У даному підході контекстом є онтологія джерела даних, описана засобами глобальної онтології.

- Контекстно-залежні графи — контекстно-залежний граф являє собою напрямлений ациклічний граф з унікальним входом і виходом і послідовно-паралельною організацією вершин, пов'язаних орієнтованими дугами.

Вершина може використовуватися для представлення дії, контекстно— залежного поняття, рекомбінаційної вершини або підграфа. Дія відповідає виконуваному методу, контекстно-залежне поняття — поняттю, що має реалізацію в даному контексті, рекомбінаційна вершина — загальному поняттю (більш абстрактному поняттю), підграф — послідовності виконуваних методів, використовуваних при вирішенні задачі. Відношення між вершинами показують послідовність виконання дій. Якщо є кілька різних варіантів такої послідовності, ці варіанти замикаються рекомбінаційною вершиною, яка після проходження гілки з послідовністю фіксує, яка гілка відпрацювала. Управління контекстом здійснюється в динамічному режимі в ході вирішення задачі. Воно засноване на фіксації того, яке контекстно-залежне поняття одержало реалізацію в даний момент і, навпаки, яка процедура вже відпрацювала, звільнивши реалізації і перетворивши їх в абстрактні елементи.

- Ситуаційна теорія — у цій моделі контекст являє собою набір атрибутів, що характеризують ситуацію в загальному вигляді (абстрактний об'єкт в ситуаційній теорії).

Набір атрибутів з присвоєними значеннями характеризує конкретну ситуацію (дає реалізацію абстрактній ситуації). Управління контекстом спирається на відношення, що описують правила залежності контекстної інформації. На основі даних правил здійснюється розповсюдження змін у пов'язані контексти. Для поширення змін можуть використовуватися служби повідомлень, які посилають повідомлення зацікавленим службам про зміни у контекстній інформації (у значеннях атрибутів і наборі атрибутів).

Інші моделі контексту включають в себе: контекст як деяке розбиття семантичної мережі, контекст як частина контекстуальної системи, контекст як складову дерева знань та інші.

IV. Висновки.

Володіння тими чи іншими знаннями дає змогу відчувати переваги обізнаності, діяти відповідно до оточуючих умов, а також розвиватися, пристосовуватися, розширювати свій кругозір, а значить набувати таких якостей, як швидкість, гнучкість, сила та надійність. Це стосується не тільки живих систем, а й неживих — різноманітних організацій, які створюються та існують завдяки виробничій діяльності людини, а також систем, які є результатом наукової діяльності людини, як наприклад існуючих та розроблюваних систем штучного інтелекту та контекстно-керованих систем інтелектуальної підтримки прийняття рішень.

Контекст займає важливе місце у процесі набуття та використання знань. У даній статті було розглянуто визначення контексту з різних точок зору, види та властивості контексту, а також деякі моделі представлення контексту, використовувані в різних підходах і системах. Таким чином, контекст є ефективним засобом для управління базами знань, що дозволяє уникати надмірності і оптимізувати процес отримання знань.

Література

1. Brezillon P. Context in Artificial Intelligence: I. A Survey of the Literature / Brezillon P. // *Computer & Artificial Intelligence*. — 1999. — № 4 — P. 321–340.
2. Brezillon P. Context in Artificial Intelligence: II. Key Elements of Contexts / Brezillon P. // *Computer & Artificial Intelligence*. — 1999. — № 5 — P. 425–446.
3. Dey A. K. Understanding and Using Context / Dey A. K. // *Personal and Ubiquitous Computing*. — 2001. — № 1. — P. 4–7.
4. Lyons J. Linguistic Semantics: an Introduction / Lyons J. — Cambridge University Press, 1995. — 376 p.
5. Pomerol J.-Ch. About Some Relationships between Knowledge and Context / Pomerol J.-Ch., Brézillon P. // *Modeling and Using Context (CONTEXT-01)*, Dundee, Scotland. *Lecture Notes in Computer Science*, Springer Verlag. — 2001. — P. 461–464.
6. Winograd T. Architectures for Context / Winograd T. // *Human-Computer Interaction*. — 2001. — P. 2–3.

УДК 681.323

А.В. КОВТУН,

студент Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»

ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ЯЗЫКА KOTLIN

Введение. В последние годы назрела потребность в новом языке, компилируемом в переносимый байт-код для виртуальной машины Java. Появилось несколько проектов по созданию таких языков, один из которых — Kotlin, статически типизированный объектно-ориентированный язык, совместимый с Java и предназначенный для промышленной разработки приложений. Платформа Java — это прежде всего экосистема: кроме «официальных» продуктов компании

Oracle, в нее входит множество проектов с открытым кодом: библиотек и фреймворков разного профиля, на базе которых строится огромное количество приложений. Поэтому для языка, компилируемого для этой платформы, очень важна совместимость с существующим кодом, который написан на Java. При этом необходимо, чтобы существующие проекты могли переходить на новый язык постепенно, то есть не только код на Kotlin должен легко вызывать код на Java, но и наоборот.

Основные элементы языка

Функции. Kotlin — объектно-ориентированный язык, но, в отличие от Java, он позволяет объявлять функции вне классов. В Java для этих целей используются статические методы, что приводит к возникновению классов, фактических не являющихся таковыми: их экземпляры никогда не создаются, а вызываются лишь статические методы.

Объявления в Kotlin объединяются в пространства имен (namespace), и функция может быть объявлена непосредственно внутри пространства имен:

```
namespace example {  
    fun max(a : Int, b : Int) : Int {  
        if(a < b)  
            return a  
        return b  
    }  
}
```

Объявление функции предваряется ключевым словом `fun`, а типы параметров указываются после двоеточия, следующего за именем параметра. Аналогично обозначается и тип возвращаемого значения функции. Такой синтаксис следует традициям языков «функционального мира», например, ML и Scala. Он позволяет легко опускать типовые аннотации, если тип может быть выведен компилятором из контекста автоматически.

Переменные в Kotlin, как и в Scala, объявляются с помощью ключевых слов `val` (неизменяемые переменные) и `var` (изменяемые):

```
var sinSum : Double = 0.0  
for (x in xs) {  
    val y = sin(x)  
    sinSum += y  
}
```

В данном примере тип неизменяемой переменной (`y`) опущен, поскольку компилятор может его вывести автоматически по значению правой части определения переменной. Тип изменяемой переменной `sinSum` указан явно лишь для того, чтобы продемонстрировать соответствующий синтаксис; компилятору достаточно информации, чтобы вывести тип и в этом случае.

Классы. Основным инструментом декомпозиции в Kotlin, как и в других объектно-ориентированных языках, являются классы. При объявлении класса список параметров конструктора указывается непосредственно в заголовке:

```
class IntPair(x: Int, y: Int) {...}
```

Экземпляры класса создаются прямым вызовом конструктора; ключевого слова `new` в Kotlin нет:

```
val xy = IntPair(x, y)
```

В заголовке класса также указывается список типовых параметров (generic) в угловых скобках и список супертипов, то есть типов, от которых данный класс наследуется, отделяемый двоеточием:

```
class MyList(length: Int): List, Serializable {...}
```

Трейты. Класс может наследоваться от одного класса или от нескольких трейтов (trait — дословно «характерная черта», особенность). Трейты похожи на классы тем, что они тоже определяют типы, тоже могут иметь функции-члены и наследоваться от других трейтов. Основное отличие состоит в том, что трейты не имеют конструкторов и, как следствие, не могут иметь состояния (полей). Можно сказать, что трейты — это знакомые всем интерфейсы из языка Java, только функции в них могут иметь реализацию. Ограничения, накладываемые на трейты, позволяют избежать трудностей, связанных с множественным наследованием классов.

Внешние функции. Еще один механизм «расширения» типов в Kotlin — это внешние функции (extension function — «функция-расширение»). Такие функции могут быть объявлены вне какого-либо класса и при этом вызываться так, как будто они были объявлены внутри. Вот пример объявления внешней функции для типа `Int`:

```
fun Int.abs(): Int {  
    if (this < 0)  
        return -this  
    else  
        return this  
}
```

Тип, расширяемый данной функцией, указывается перед ее именем и отделяется точкой. Это соответствует объявлению «неявного» параметра, который внутри функции обозначается ключевым словом `this`. Например, в нашем примере функция `abs()` расширяет тип `Int`, и неявный параметр `this` является целым числом. Такую функцию можно вызывать с помощью операции «точка», как и функции — члены класса:

```
val x = (-1).abs()
```

Такой синтаксис позволяет реализовывать в классах лишь необходимый минимум функциональности без вреда для читаемости программы.

Внешние функции связываются статически, то есть не являются виртуальными (virtual).

Управляющие конструкции. When

Kotlin поддерживает традиционные для императивных языков управляющие конструкции `if`, `for` и `while`, на которых мы не будем останавливаться подробно, а также конструкцию `when` — операцию ветвления, которую можно рассматривать как расширенную версию традиционного оператора `switch`:

```
when (x) {
```

```

1 => print("One")
2, 3 => print("Two or three")
else => print("Unknown number")
}

```

Слева от знака «=>» указывается выражение или список выражений, разделенных запятыми, называемый условием. Если аргумент конструкции when (в нашем примере — переменная x) равен хотя бы одному из этих выражений, выполняется тело данного условия, то есть выражение или блок, указанный справа от знака «=>». Условия проверяются последовательно, сверху вниз. Если ни одно из условий не выполнено, выполняется код, указанный после слова else. В отличие от switch, при использовании when условия не являются метками, поэтому не требуется заканчивать тело условия словом break.

Кроме простого сравнения на равенство, when позволяет проверять аргумент на принадлежность коллекции, с помощью операции in:

```

when (x) {
    in set => print("in set")
    in 1..10 => print("1..10")
    else => print("Default branch")
}

```

После ключевого слова in указывается выражение, имеющее любой тип, поддерживающий метод contains(). В частности, может быть указана коллекция (как в первом условии в данном примере) или промежуток (как во втором).

Система типов

Нулевые ссылки. Типы в Kotlin делятся на содержащие null и не содержащие null. Типы, содержащие null, аннотируются знаком вопроса:

```
fun isEmpty(s: String?): Boolean {...}
```

Знак вопроса после имени типа (String) означает, что ссылка s указывает на объект класса String или имеет значение null. Результат функции isEmpty, в свою очередь, должен быть булевым значением и не может иметь значения null, поскольку соответствующий тип не проаннотирован знаком вопроса.

Компилятор не позволяет разадресовывать ссылку типа String? без предварительной проверки:

```

return s.length() == 0 // Ошибка: разыменование нулевой ссылки
Необходимо явно проверить, ссылается ли s на существующий объект:
if (s != null) {
    return s.length() == 0 // s точно ссылается на существующий объект
} else {
    return true
}

```

или

```
return (s == null) || s.length() == 0 // Оператор || обеспечивает проверку
```

Автоматическое приведение типа. Мы приводили пример того, как компилятор учитывает информацию, содержащуюся в условиях, и разрешает разыменовывать уже проверенные ссылки. Аналогичный механизм автоматиче-

ски вставляет операцию приведения типа, если ранее в программе проверялось соответствующее условие. Оператор проверки типа (аналог `instanceof` в Java) в Kotlin называется `is`:

```
val x : Object = ...
if (x is String) {
    print(x.length())
}
```

В этом примере ссылка `x` проверяется на принадлежность к типу `String`, и, если проверка прошла успешно, на экран выводится длина строки. При вызове функции `length()` компилятор автоматически вставляет приведение `x` к типу `String`, поскольку оно безопасно в этом месте программы. Автоматическое приведение типа работает для всех условных конструкций: `if`, `when`, `while`, `||`, `&&` и т. д.

Выводы. Исходя из рассмотренных основных возможностей, можно сделать вывод о том, что Kotlin - выразительный статически типизированный язык, на котором можно эффективно писать все компоненты современного приложения. При этом язык полностью совместим с Java, что позволяет разработчикам постепенно перейти с Java на Kotlin. В частности, в Android язык интегрируется с помощью Gradle, что позволяет для существующего Android-приложения внедрять новые функции на Kotlin без переписывания приложения целиком.

Литература

1. Bloch J. Effective Java. Second Edition. — Prentice Hall, 2008.
2. Гамма Э., Хелм Р., Джонсон Р., Влиссидес Дж. Приемы объектно-ориентированного проектирования. Паттерны проектирования. — СПб.: Питер, 2007.
3. Троэлсен Э. Язык программирования C# 2008 и платформа .NET 3.5. — М.: Вильямс, 2010.
4. Открытые системы. СУБД № 09, 2011. Андрей Бреслав. Язык программирования Kotlin.

УДК 681.323

А.В. КОВТУН,

студент Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»

СУБД ДЛЯ МОБИЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ REALM

Введение. База данных Realm Mobile — это кроссплатформенная система управления базами данных (СУБД) для мобильных устройств с открытым исходным кодом (используется лицензия Apache) доступным для Android, iOS, Xamarin (.NET) и React Native. Компоненты полностью взаимозаменяемы между платформами. Она написана на C++, что делает ее одной из самых быстрых мобильных баз данных. Разработчики изначально ставили перед собой цель создать СУБД, которая должна отвечать следующим требованиям:

- 1) простота использования;

- 2) высокая скорость работы;
- 3) реляционность;
- 4) кроссплатформенность

Realm

Моделью в Realm является класс, наследуемый от базового класса RealmObject. Поддерживаются типы данных полей: boolean, byte, short, int, long, float, double, String, Date, byte[]. Перечислим аннотации для полей:

@Required — признак обязательного заполнения поля;

@Ignored — признак запрещения значения поля;

@Index — признак поискового индекса для поля; заметим, что вставки реализуются медленнее, файл базы данных увеличивается в объеме, однако запросы реализуются быстрее. Рекомендуется добавлять это поле для быстрого поиска и чтения данных из БД. Для индексных полей поддерживаются типы String, byte, short, int, long, boolean, Date;

@PrimaryKey - признак первичного ключа для поля; поддерживаются типы int, string, short, long. Использование типа string для поля с признаком первичного ключа подразумевает, что это поле является и индексом.

Связи между сущностями в Realm являются очень эффективными с точки зрения потребления памяти. Realm поддерживает связи: «один-к-одному», «один-ко-многим», «многие-к-одному», «многие-ко-многим». Так как в языке Java объекты — это ссылочные типы, а модели - это те же объекты, в Realm ничто не мешает им ссылаться на один и тот же объект. Для того чтобы удалить связанную модель из объекта достаточно присвоить null, при этом сам объект в Realm останется без изменений.

Приведем пример модели Note со связью «один-к-одному»:

```
public class Note extends RealmObject {
    @PrimaryKey
    private int id; //Индекс
    private String title; //Заголовок заметки
    private Date date; //Дата создания
    private User user; //Пользователь, добавивший заметку
}
```

В случае связи «многие-ко-многим» ссылаемый объект будет содержать поле типа RealmList<Object>, который не отличается от Java-класса List.

Приведем пример модели User со связью типа «один-ко-многим»:

```
public class User extends RealmObject {
    @PrimaryKey
    private String name; // Имя уникальное
    private RealmList<Note> notes; //Связные заметки
    //геттеры и сеттеры
    public String getName() {
        return name;
    }
    public void setName(String name) {
```

```

this.name = name;
}
public RealmList<Note> getNotes() {
return this.notes;
}
}

```

Создание и добавление объектов можно реализовать двумя способами:

- 1) непосредственно из Realm;
- 2) отдельно от Realm создать объект, а затем, используя метод `copyToRealm()`, создать объект в базе данных.

Приведем примеры для обоих способов.

№1

```

realm.beginTransaction();
User user = realm.createObject(User.class);
user.setName("Андрей");
realm.commitTransaction();

```

№2

```

User user = new User("Андрей ");
realm.beginTransaction();
User realmUser = realm.copyToRealm(user);
realm.commitTransaction();

```

Важно заметить, что СУБД использует механизм транзакций. Операцию записи нужно начинать с команды `realm.beginTransaction()`, а завершить командой `realm.commitTransaction()`. В случае неудачи следует вызвать функцию `realm.cancelTransaction()`.

Используя метод `realm.createObject(Note.class)`, нужно иметь в виду, что при создании объекта Realm присваивает полям значения по умолчанию. Эти значения соответствуют значениям по умолчанию в Java, т.е. для `boolean` - `false`, для `int` - `0` и т. д.

На практике удобно использовать метод `realm.executeTransaction()`, который автоматически будет завершать транзакцию при наличии ошибок, либо при успешном выполнении.

```

realm.executeTransaction(new Realm.Transaction() {
@Override
public void execute(Realm realm) {
User user = realm.createObject(User.class);
user.setName("Андрей");
}
});

```

Realm поддерживает асинхронные транзакции, которые выносят выполнение операций в отдельный поток, который будет работать в фоновом режиме и при необходимости уведомит пользователя о завершении работы транзакции:

```

realm.executeTransaction(new Realm.Transaction() {

```

```

@Override
public void execute(Realm bgRealm) {
    User user = realm.createObject(User.class);
    user.setName("Андрей ");
    }, new Realm.Transaction.Callback() { // Данный код вызовется при удачном
или неудачном завершении транзакции

```

```

@Override
public void onSuccess() {
}
@Override
public void onError(Exception e) {
}
});

```

Для остановки транзакции воспользуемся кодом:

```

public void onStop () {
    super.onStop();
    if (transaction != null && !transaction.isCancelled()) {
        transaction.cancel();
    }
}

```

По аналогии с асинхронной записью Realm поддерживает выборку данных в отдельном потоке. Как правило, запросы выполняются очень быстро, так что в простых случаях запросы можно запускать из UI потока. Для случаев, когда требуется построить сложный запрос с большой выборкой данных, использование отдельных потоков вполне оправдано. Например, следующий код выполнит выборку в отдельном потоке, а затем вернет полученные данные в главный поток:

```

RealmResults<User> result = realm.where(User.class).findAllAsync();

```

Если требуется получить уведомление об успешном получении данных из другого потока, необходимо зарегистрировать слушатель `RealmChangeListener` и передать его в метод `.addChangeListener()`. Этот слушатель будет вызываться каждый раз когда объект `RealmResults` будет обновлен.

```

RealmChangeListener callback = new RealmChangeListener() {
    @Override
    public void onChange() {
        Toast.makeText(context, "Данные успешно
получены", Toast.LENGTH_LONG).show();
    }
};
RealmResults<Note> result = realm.where(Note.class).findAllAsync();
result.addChangeListener(callback);

```

Выводы. Исходя из рассмотренных основных возможностей данной системы управления базами данных, можно сделать вывод о том, что Realm является весьма мощным, быстрым и простым в использовании инструментом для разработки мобильных приложений любой сложности и тематической направленности.

Литература

1. Официальная страница документации: <https://realm.io/docs>
2. Bradley Johnson on November 27, 2015; Realm Tutorial: Getting Started.
3. Смольянов А.Г., Ивановичев В. В. Краткий обзор мобильной СУБД Realm для Google Android. Международный научный журнал «Символ науки». – 2016. – часть 4. – № 3. – С. 35–40.

УДК 681.323

М.Д. НІКІТІН,

студент Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРСІЙНОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЗМІН ДАНИХ

Вступ. Сьогодні світовий ринок формує високий попит на проектування, розробку та підтримку веб-додатків. Цьому можна знайти пояснення тим, що люди все більше часу проводять в Інтернеті: розваги, спілкування, освіта і т.д. Тому вдосконалення технологій та алгоритмів для проектування веб-сервісів є актуальним питанням на сьогодні.

Веб-додатки - це клієнт-серверні додатки, в яких клієнтом є - браузер, а сервером - веб-сервер (Рис.1.). Вони зручні тим, що не залежать від конкретної операційної системи - кросплатформеність. Логіку та збереження даних забезпечує сервер, а відображення даних та інтерфейс маніпуляції ними - клієнт. Обмін інформацією між клієнтом та сервером проходить у мережі Інтернет.

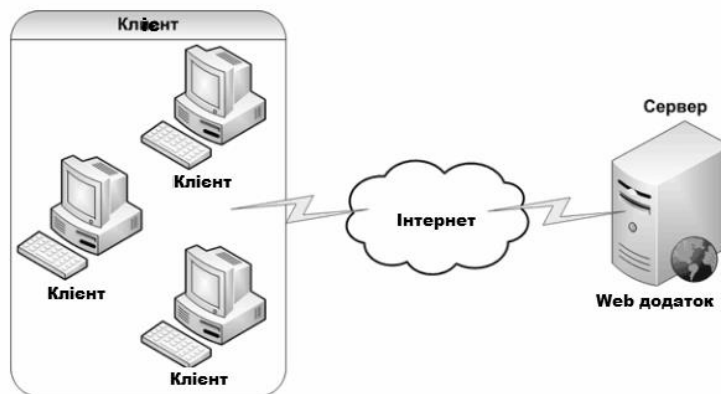

Рис.1. Модель клієнт-серверного додатку

Для збереження інформації веб-додатки використовують бази даних, частіше - реляційні. Веб-портал надає своїм користувачам інтерфейси для маніпуляції над ними: зчитування, додавання, виконання операцій що призводять до зміни та створення нових даних.

Є системи, на які делегують автоматизацію задач, у яких висока ціна помилки. До таких систем, я вважаю, можна віднести веб-сервіси сфери фінансових по-

слуг, покупок та продаж в Інтернеті. Такі системи потребують версійності даних - архівування версій об'єктів, та збереження всієї історії змін. Наприклад, сутність рахунок змінює свій грошовий баланс при участі в будь-яких фінансових транзакціях: вхідних або вихідних. Об'єкт користувач може змінити своє ім'я, завантажити нові ідентифікаційні документи у систему і проводити платежі під новим іменем. З міркувань безпеки необхідно зберігати історію усіх версій сутності користувач, щоб відслідковувати зміни його імен, документів та інших персональних даних. Тоді як історія зміни фінансового рахунку необхідна, щоб гарантувати його поточний баланс та відновити історію всіх проведених транзакцій.

З опрацьованих джерел було досліджено декілька методів, що визначають як зміна даних сутностей може бути реалізована в моделі реляційної бази даних[4].

1. Цей підхід полягає в тому, що дані після першого запису в таблицю ніколи не змінюються. В Інтернет джерелах зазначають, що такий тип майже не використовується на практиці, бо не підтримує версійності.

2. Метод полягає в звичайному перезаписі старих даних новими. Цей метод теж не містить версійності і використовується лише там, де історія фактично не потрібна. Переваги: не містить надлишковості даних, проста структура. Недоліки: не зберігає історії змін об'єкта.

3. Даний метод рекомендує для кожної версії створювати новий запис в таблицю (де відображається сутність) з атрибутом про дану версію (нова колонка в таблиці). Наприклад: номер версії, дата початку і кінця періоду актуальності версії. Переваги: зберігає повну історію версій, простий доступ до даних необхідного періоду. Недоліки: провокує завантаженість таблиці сутності, що призводить до повільної роботи із нею, пошуку актуальної версії.

4. Тут історія змін міститься в окремій таблиці: основна таблиця завжди перезаписується актуальними даними, старі дані переносяться в іншу таблицю. Перевага - швидка робота з поточними версіями. Недоліки: поділ єдиної сутності на різні таблиці, повне архівування версій.

Кожен з підходів має свої переваги. Разом з тим присутні наступні спільні недоліки:

- відсутня інформація, про обставини зміни версії: хто змінював, внаслідок чого відбулись зміни та інша додаткова інформація;

- архівування версій відбувається в повному обсязі, це призводить до породження надлишкових даних, оскільки не всі поля в сутності потребують версійності;

- непередбачений чіткий механізм створення нових версій та інкапсуляції дій над сутностями.

Пропоную наступний підхід для вирішення поставленої задачі. Він полягає в модифікації розглянутих ідей, та дотриманні наступних кроків для усунення виявлених недоліків.

1. Обставини внесення змін. Будь-які зміни об'єкта можуть бути спричинені лише внаслідок, певних дій користувача, або ж виконання ним бізнес-логіки. Тому доречно ввести Action об'єкт, який містить загальну інформацію про виконану

дію: дата, ініціатор, інформація про Інтернет запит (якщо дія ініційована зверненням до веб-сервера), коментар.

2. Інкапсуляція дій над сутностями. Визначимо, що з сутностями можна виконувати наступні дії: створювати, редагувати, видаляти. Отож, інтерфейси та їх базова реалізація (Рис.2) обмежать можливі функції екземплярів, до наперед визначених, а також гарантуватимуть присутність інформації про обставину створення нової версії. Щоб новостворена сутність мала версійність та забезпечувала набір передбачених дій, необхідно реалізувати відповідний інтерфейс на етапі проектування її моделі.

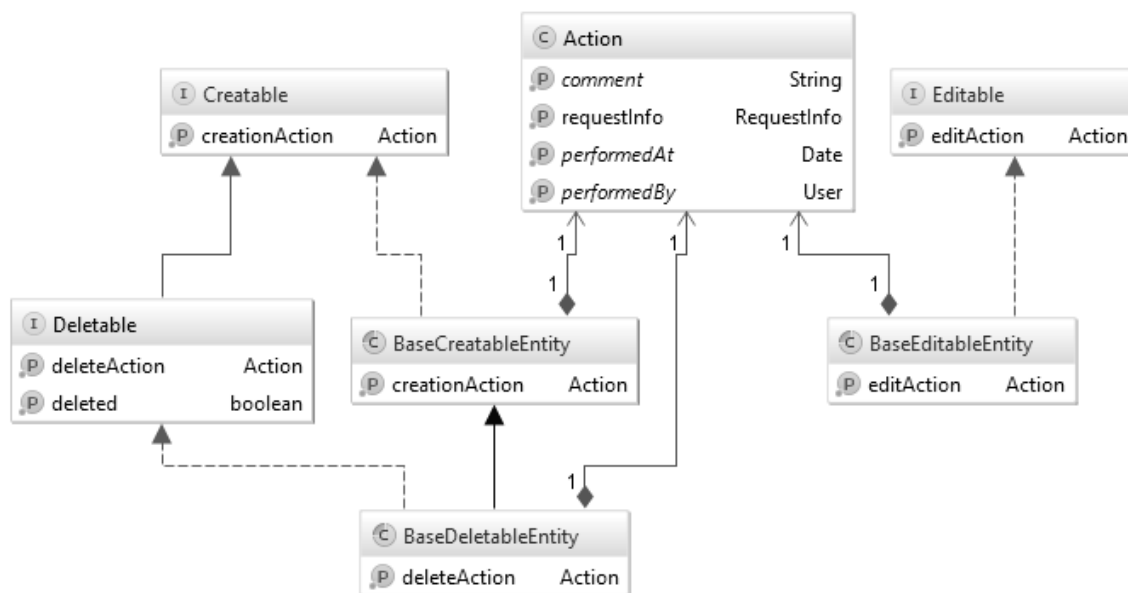

Рис.2. UML схема інтерфейсів для забезпечення версійності даних

На Рис.2 чітко видно, що кожна сутність повинна містити посилання на об'єкт Action. У випадку Deletable сутність вважається видаленою, якщо поле `deleteAction` містить посилання не `null`. Deletable інтерфейс, розширює Creatable, оскільки об'єкти, що можуть бути видалені - повинні спочатку створитись.

3. Вибіркове архівування версій. Поділимо сутність на 2 частини: незмінна та змінна - з суфіксом `def` (definition). Ці об'єкти матимуть зовнішні первинні ключі для двонапрявленого зв'язку. Незмінна повинна реалізувати інтерфейс Creatable або Deletable, якщо передбачає доступність дії видалення. Тоді змінювана складова сутності повинна реалізувати інтерфейс Editable.

Очевидно, що запропонований підхід має недоліки, зазначу їх далі. Надлишковість даних при малій кількості полів у змінюваній частині сутності, бо додаються зовнішні ключі зв'язку обох частин сутності. Необхідно виконувати кожного разу SQL операцію `join`, що вимагає додаткового ресурсу часу.

Розглянемо приклад - модель сутності організація на Рис.3.

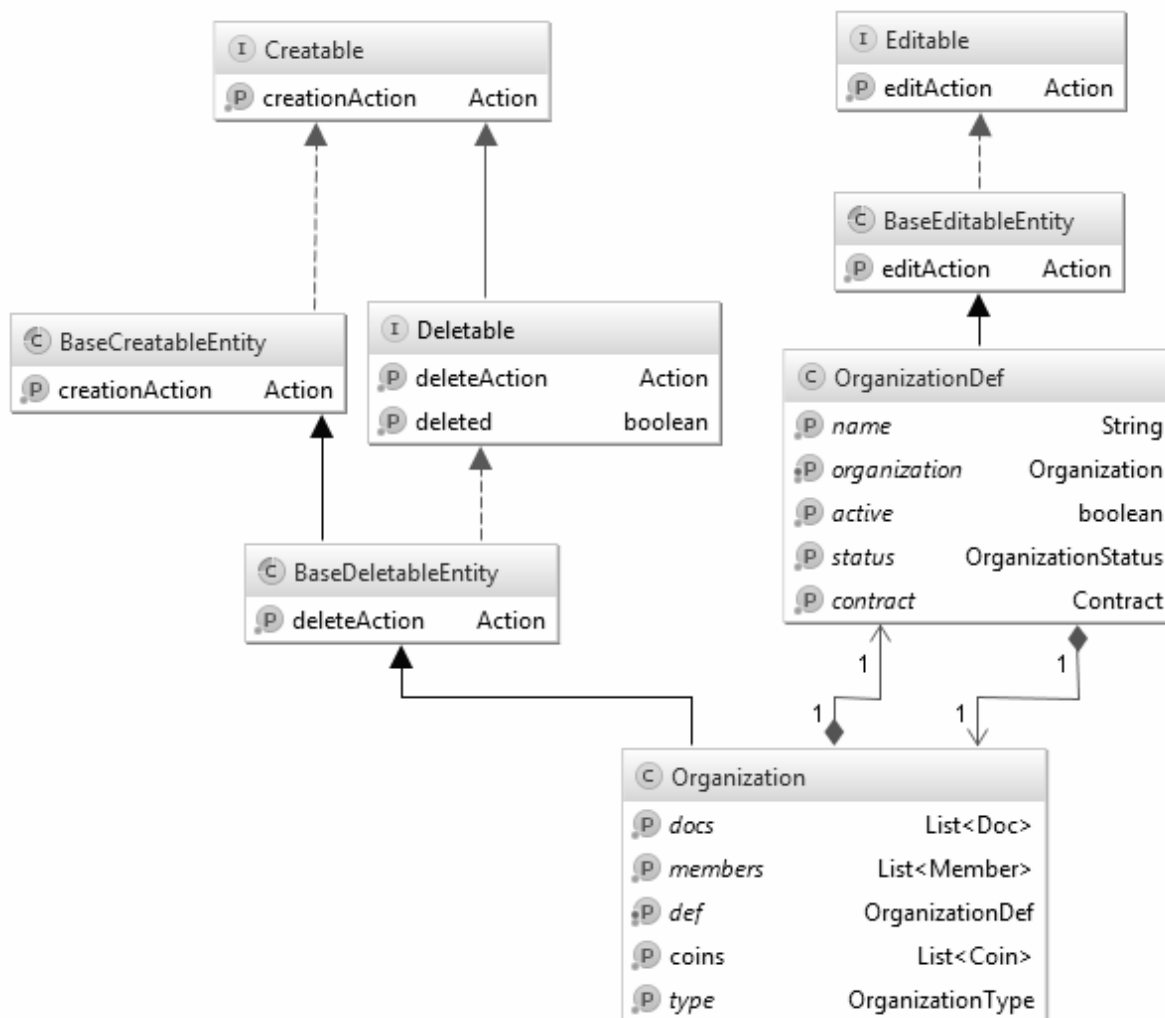

Рис.3. UML схема сутності організація

Параметризований SQL запит для вибірки історії всіх станів сутності організація:

```

select *
from organization as org
join organization_def as def on def.org_id = org.id
where org.id = ?1

```

Висновок. В статті описаний спосіб вирішення задачі версійності даних та збереження історії змін. Запропонований метод вирішує недоліки знайдених методів у вказаних джерелах, проте й містить незначні недоліки. Проілюстровано та наведено приклад застосування архітектурної реалізації. Підхід до проектування моделі, що забезпечує версійність даних, апробований в реальному проекті.

Література

1. The Data Warehouse Toolkit: The Complete Guide to Dimensional Modeling / Ralph Kimball, Margy Ross; 3 edition, 2013.
2. Slowly changing dimension; Wikipedia // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Slowly_changing_dimension

3. Slowly Changing Dimensions Are Not Always as Easy as 1, 2, 3 /Margy Ross 10 березня 2005 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kimballgroup.com/2005/03/slowly-changing-dimensions-are-not-always-as-easy-as-1-2-3/>
4. Версионность и история данных / Саян Малакшинов // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://habrahabr.ru/post/101544/>

УДК 681.323

В.В. СЕМЕНЮК,

студент Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского»

ВЕРСИОННАЯ МИГРАЦИЯ СТРУКТУРЫ БАЗЫ ДАННЫХ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ

Введение. База данных — совокупность всех объектов БД (таблиц, процедур, триггеров и т.д.), статических данных (неизменяемых данных, хранящихся в lookup-таблицах) и пользовательских данных (которые изменяются в процессе работы с приложением).

Структура базы данных — совокупность всех объектов БД и статических данных. Пользовательские данные в понятие структуры БД не входят.

Версия базы данных — определенное состояние структуры базы данных. Обычно у версии есть номер, связанный с номером версии приложения.

Миграция, в данном контексте, — обновление структуры базы данных от одной версии до другой (обычно более новой).

В этом смысле термин миграция, похоже, используется во многих источниках (особенно этому поспособствовали миграции из gem'a Active Record, входящего в состав Ruby on Rails). Однако при использовании этого термина возникает двусмысленность: человек, который не знает контекста, скорее подумает, что речь идет о переносе базы данных с одной СУБД на другую (MySQL => Oracle), а то и вовсе о миграции процессов/данных между нодами кластера. Поэтому предлагаю в случаях, когда контекст неочевиден, использовать более точный термин: версионная миграция баз данных.

Общие принципы версионной миграции

В предыдущем разделе мы выделили важные критерии, которые показывают, что же требуется от процесса версионной миграции. Это:

- единообразное выполнение каждого изменения (SQL-запроса);
- строго предустановленный порядок изменений.

Теперь выделим более практические критерии, чтобы понять, чего требовать от самого процесса создания и хранения миграций. Для большинства команд разработчиков будет важно:

- чтобы любую версию базы данных можно было обновить до любой (обычно, самой последней) версии;

- чтобы набор SQL-запросов, реализующих миграцию между любыми двумя версиями, можно было получить как можно быстрее и проще;
- чтобы всегда можно было создать с нуля базу данных со структурой самой последней версии. Это очень полезно как в процессе разработки и тестирования, так и при развертывании нового продакшн-сервера;
- чтобы, в случае работы над разными ветками, при последующем их слиянии ручное редактирование файлов БД было сведено к минимуму;
- чтобы откатить БД на более раннюю версию было так же просто, как и обновить на более новую.

Основание миграции

Как оказалось, у большинства подходов есть общий принцип: им необходимо основание (baseline) — некоторое эталонное состояние БД, от которого можно отталкиваться. Основание — это дамп структуры базы данных для версии, которая принята за базовую. Имея на руках основание, впоследствии всегда можно будет создать БД с нуля. После применения к этой БД всех миграций, созданных в процессе разработки, получим БД со структурой самой последней версии.

Метод инкрементных изменений

Пример того, как в этом случае может выглядеть папка с файлами-миграциями:

```
Database
|- Baseline.sql
|- 0001.03.01.sql
|- 0002.03.01.sql
|- 0003.03.01.sql
|- 0004.03.02.sql
|- 0005.03.02.sql
|- 0006.03.02.sql
'- 0007.03.02.sql
```

В этом примере в папке хранятся все файлы, созданные при разработке версии 03. Впрочем, папка может быть и общей для всех версий приложения.

В любом случае, самый первый файл, который появится в такой папке, — основание (Baseline.sql). После этого любое изменение в БД сабмиттится в репозиторий в виде нового файла-миграции с именем вида [номер файла].[версия].[подверсия].sql.

Фактически, в этом примере в имени файла содержится полный номер версии БД. То есть после выполнения файла-миграции с именем 0006.03.02.sql база данных обновится с состояния, соответствующего версии 03.02.0005, до версии 03.02.0006.

Следующий шаг — добавление в базу данных специальной таблицы, в которой будет храниться история всех изменений в базе данных.

```
CREATE TABLE MigrationHistory
(
    Id INT,
    MajorVersion VARCHAR(2),
    MinorVersion VARCHAR(2),
    FileNumber VARCHAR(4),
    Comment VARCHAR(255),
    DateApplied DATETIME,

    PRIMARY KEY(Id)
)
```

Это всего лишь пример того, как может выглядеть таблица. При необходимости, её можно как упростить, так и дополнить.

В файле Baseline.sql в эту таблицу нужно будет добавить первую запись:

```
INSERT INTO
MigrationHistory ( MajorVersion, MinorVersion, FileNumber, Comment,    DateApplied )
VALUES           ( '03',          '01',          '0000',      'Baseline', NOW() )
```

После выполнения каждого файла-миграции в эту таблицу будет заноситься запись со всеми данными о миграции. Текущую версию БД можно будет получить из записи с максимальной датой.

Плюсы:

- Быстрое и удобное выполнение миграции до последней версии;
- Механизм нумерации версий. Номер текущей версии хранится прямо в БД;
- Для максимального удобства нужны средства автоматизации выполнения миграций;

Минусы:

- Неудобно добавлять комментарии к структуре БД. Если их добавлять в Baseline.sql, то в следующей версии они пропадут, т.к. основание будет сгенерировано с нуля вновь, в качестве дампа новой версии структуры. Вдобавок, такие комментарии будут быстро устаревать;

• Возникают проблемы в процессе параллельной разработки в нескольких ветках репозитория. Так как нумерация файлов-миграций — последовательная, то под одинаковыми номерами в разных ветках могут возникнуть файлы с разными DDL-/DML-запросами. Как следствие, при слиянии веток придется либо вручную редактировать файлы и их последовательность, либо же в новой, «слитой» ветке начинать с нового Baseline.sql, учитывающего изменения из обеих веток.

Метод уподобления структуры БД исходному коду

Основная идея этого метода отражена в заголовке: структура БД — такой же исходный код, как код PHP, C# или HTML. Следовательно, вместо того, чтобы хранить в репозитории кода файлы-миграции (с запросами, изменяющими

структуру БД), нужно хранить только актуальную структуру базы данных — в декларативной форме.

Для простоты примера будем считать, что в каждой ревизии репозитория всегда будет только один SQL-файл: `CreateDatabase.sql`. В скобках замечу, что в аналогии с исходным кодом можно пойти еще дальше и хранить структуру каждого объекта БД в отдельном файле. Также, структуру можно хранить в виде XML или других форматов, которые поддерживаются вашей СУБД.

В файле `CreateDatabase.sql` будут храниться команды `CREATE TABLE`, `CREATE PROCEDURE`, и т.д., которые создают всю базу данных с нуля. При необходимости изменений структуры таблиц, эти изменения вносятся непосредственно в существующие DDL-запросы создания таблиц. То же касается изменений в хранимых процедурах, триггерах, и т.д.

К примеру, в текущей версии репозитория уже есть таблица `myTable`, и в файле `CreateDatabase.sql` она выглядит следующим образом:

```
CREATE TABLE myTable
(
    id INT(10) NOT NULL,
    myField VARCHAR(255) NULL,
    PRIMARY KEY(id)
);
```

Если вам нужно добавить в эту таблицу новое поле, вы просто добавляете его в имеющийся DDL-запрос:

```
CREATE TABLE myTable
(
    id INT(10) NOT NULL,
    myField VARCHAR(255) NULL,
    newField INT(4) NOT NULL,
    PRIMARY KEY(id)
);
```

Время от времени, при обновлении версии базы данных на продакшн-серверах, нужно обновлять не только структуру БД, но и хранящиеся в ней данные. В качестве примера можно привести перенос данных из таблицы со старой структурой в новые таблицы — в целях нормализации. Поскольку данные на продакшн-серверах уже существуют и используются, недостаточно просто создать новые таблицы и удалить старые, нужно еще и перенести имеющиеся данные.

В предыдущих методах, в контексте хранения и выполнения миграций, данные мало чем отличались от структуры БД. Но в данном методе изменения в данных стоят особняком, ведь хранить их в репозитории кода в декларативной форме невозможно: данные на всех серверах разные. А автоматически сгенерировать такие запросы для изменения данных также невозможно: это требует человеческого вмешательства.

У этой проблемы есть несколько более или менее приемлемых решений:

- хранить изменения данных согласно методу инкрементных изменений (возможно, в упрощенной форме) и добавлять их в результирующий diff-скрипт уже после его генерации, вручную;
- нигде не хранить запросы-изменения данных, и, когда diff-скрипт будет сгенерирован, анализировать его и добавлять по месту все необходимые DML-

запросы. Привожу здесь это решение только потому, что мой коллега настаивает на том, что оно рабочее и не имеет недостатков; я же нахожу его слишком опасным, т.к. генерация diff-скрипта потенциально может происходить через несколько месяцев после работы над связанным с изменением участком приложения, и детали, необходимые для корректной миграции данных, могут быть уже забыты.

Плюсы:

- Удобно наблюдать изменения в структуре между версиями при помощи средств системы контроля версий;
- Как и любой исходный код, структуру БД удобно комментировать;
- Для того, чтобы с нуля создать чистую базу данных последней версии, нужно выполнить всего лишь один файл;
- Скрипты-миграции более надежны, чем в других методах, так как генерируются автоматически;
- Мигрировать с новых версий на старые почти так же просто, как со старых на новые (проблемы могут возникнуть только с пресловутыми изменениями данных);
- В случае слияния двух веток репозитория, merge структуры БД осуществляется проще, чем при использовании других подходов;

Минусы:

- Изменения данных придется хранить отдельно, и затем вручную вставлять в сгенерированные скрипты-миграции;
- Вручную выполнять миграции очень неудобно, необходимы автоматизированные средства.

Этот метод имеет много позитивных качеств. Если вас не страшат описанные проблемы с изменениями данных, и если обновления продакшн-серверов случаются редко, рекомендую использовать именно этот метод.

Выводы. В статье были рассмотрены и систематизированы разные подходы к организации версионных миграций БД. Существует огромное количество разных способов хранить и применять изменения в базах данных. Какой из них вы выберете для своего проекта — не так уж и важно, главное — принять один из методов и неуклонно ему следовать.

Литература

1. Бейли Л. Head First SQL /// O'Reilly — 2016.
2. Грофф Дж. Р., Вайнберг П.Н., Оппель Э. Дж. SQL: The Complete Reference // Apress — 2016.
3. Грабер Мартин Understanding SQL// Packt — 2016.
4. Кригель А., Трухнов Б. SQL Библия пользователя// Apress — 2015.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ КОРИСТЬ У НАВЧАННІ

Вже давно викладачі говорили про те, що студенти не хочуть учитися. Часто у дітей відсутня мотивація та немає жодного інтересу до науки. Психологи та педагоги почали працювати над проблемою як повернутися до науки та виходити після іспиту з посмішкою. Аби навчання було продуктивним, інформація надовго залишалась у пам'яті, а сам процес приносив задоволення як для викладача, так і для студента. Звідси і беруть свій початок нетрадиційні, інноваційні, інтерактивні технології навчання.

Сучасному суспільству необхідна якісна освіта, що спроможна забезпечити зростання потреби споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Перехід до інформаційного суспільства кардинально змінює положення освіти.

Відповідно до Концепції розвитку вищої медичної освіти, розвиток та реформування національної системи охорони здоров'я потребує підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників, впровадження інноваційної діяльності в ринкових умовах. Формування сучасної моделі підготовки медичних працівників передбачає упровадження в навчальний процес сучасних педагогічних та наукових інновацій відповідно до світових стандартів.

Необхідним чинником засвоєння знань є технічні засоби навчання (ТЗН). Разом з традиційними ТЗН сучасна освіта використовує комп'ютер. Комп'ютеру належить чільне місце серед сучасних технічних засобів навчання. Перелік професій, пов'язаних з використанням комп'ютерів, дедалі ширшає. Тому вміти працювати з ними повинен кожен, і навчальний процес не може стояти осторонь.

Можна виділити такі чотири напрями використання комп'ютерів:

- ✓ комп'ютер як елемент методики наукових досліджень;
- ✓ комп'ютер як складова частина системи управління освітою;
- ✓ комп'ютер як об'єкт вивчення;
- ✓ комп'ютер як засіб навчання.

Використання комп'ютера в процесі навчання сприяє підвищенню інтересу й загальної мотивації навчання завдяки новим формам роботи і причетності до науково-технічного прогресу.

Використання ділових, імітаційних ігор, ситуаційних задач, проблемних ситуацій, комп'ютерних навчально-контролюючих тестових завдань з професійно-орієнтованих дисциплін необхідно під час практичної підготовки майбутніх фахівців.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології передбачають використання педагогічних програмних засобів, які можуть містити такі модулі:

- ✓ електронна бібліотека, довідник;
- ✓ електронний підручник, посібник;
- ✓ тренажерний комплекс;
- ✓ електронний лабораторний практикум;

- ✓ комп'ютерна тестуюча система тощо.

Використання програмних засобів забезпечує:

- ✓ розвиток наочно-образного мислення;
- ✓ моторних і комунікативних навичок;
- ✓ цілеспрямованості і соціалізації;
- ✓ сприяють активізації вербальної взаємодії студентів, що є особливо

важливим фактором у навчанні.

На сучасному етапі розвитку суспільства широкого впровадження у навчально-виховний процес набули INTERNET-ресурси. Необхідність їх полягає в тому, що вони надають доступ до інформації, якої немає в традиційних джерелах, або кількість джерел обмежена, а також сприяють обміну фаховою інформацією [1].

Для освітньої діяльності INTERNET пропонує:

- заняття в режимі on-line;
- ресурси для викладачів та студентів;
- проекти on-line;
- Web Quests.

Наприклад, LearningApps є сервісом Web 2.0 для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватись безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи. Їх метою є створення загальнодоступної бібліотеки незалежних блоків, придатних для повторного використання та змін. Блоки (вони називаються Вправами) не включені в жодні конкретні сценарії чи програми, тому вони не розглядаються як цілісні уроки чи завдання, натомість їх можна використати у будь-якому доречному методичному сценарії.

Чи більш відома Moodle — безкоштовна, відкрита навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і студентів в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища. Вона орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання. Moodle перекладена на десятки мов, в тому числі й на українську. Система використовується у 197 країнах світу [2].

Позитивні моменти використання Всесвітньої комп'ютерної мережі у навчальному процесі:

■ для студентів:

- навчання і робота в командах;
- робота в групах поза навчальним закладом;
- зростання інформаційної грамотності.

■ для викладачів:

- використання планів уроків, on-line курсів, Web-сайтів;
- обмін інформацією з колегами і спеціалістами-експертами з інших навчальних закладів;
- об'єднання фахових ресурсів для вирішення загальних задач.

Це говорить про необхідність використання ресурсів Інтернет у педагогічній діяльності для досягнення більш значущих результатів.

Великий інтерес студентів викликають яскраві малюнки до теми, відеокліпи та голосовий супровід, що сприяє більш активному веденню дискусії під час обговорення теми. Використання комп'ютерної техніки сприяє більш вираженому індивідуальному підходу до кожного студента, особливо до того, у якого неповністю сформовані навчальні навички, тому що він тоді має змогу включитися в загальну дискусію. Завдяки використанню комп'ютерної техніки на заняттях в студентів відпрацьовується логіка мислення, формується вміння самостійно виражати думки, підвищується емоційний рівень заняття, новий розвиток одержують стосунки студент-студент та студент-викладач. Велике значення під час підготовки таких занять має те, що полегшується робота викладача під час підготовки до занять. Використання комп'ютерних мультимедійних програм, як елемента сучасного заняття, підвищує його ефективність, враховує індивідуальні особливості студентів [1].

Отже, постійно впроваджуючи в навчання інноваційні технології, зробила висновок, що використання інноваційних технологій в навчально-виховному процесі сприяє урізноманітненню форм заняття і може призвести до виникнення нової форми заняття, у якому головна роль буде відведена студентам. При цьому робота викладача не знецінюється, а тільки полегшується. Під час використання на заняттях інноваційних технологій викладач одержує задоволення від такого виду навчальної діяльності.

На відміну від звичайних занять, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартне заняття найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожного студента. У ньому поєднуються елементи традиційних занять — сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення — але у незвичайних формах.

Саме такі заняття містять у собі елементи майбутніх технологій, які при групуванні їх у певну систему, що ґрунтується на глибокому знанні потреб, інтересів та здібностей студентів, можуть стати дійсно інноваційними.

Література

1. Круглик В.С. Концепція сучасного педагогічного програмного засобу // Інформаційні технології і засоби навчання. Електронне наукове фахове видання. — 2007. — №3.
2. Moodle [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://moodle.org>.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Т.О. РЕБРИК,

учитель біології, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист
Комунального закладу «Полтавська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 3
Полтавської міської ради Полтавської області»

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОЇ ПОВНОЦІННОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ м. ПОЛТАВИ

Споживання високоякісної питної води в кількості 30 грам на 1 кг ваги тіла за одну добу, що задовольняє основні потреби людини, є однією з умов зміцнення її здоров'я та збалансованого розвитку держави. Будь-яке недотримання стандарту якості питної води може привести до несприятливих як короткострокових, так і довгострокових наслідків для здоров'я й благополуччя населення. Сучасна екологічна криза, яка пов'язана з якістю питної води, свідчить про те, що на планеті практично не залишилось чистої прісної води. Майже всі поверхневі й підземні джерела водопостачання забруднені внаслідок дії природних і антропогенних чинників. Під час підготовки питної води із забруднених джерел водопостачання до неї можуть надходити вторинні забруднення. Це зумовлено застосуванням підвищених доз хімічних реагентів внаслідок обробітку води, аварійним станом водогінних труб, забрудненням води у розподільчих системах водопостачання та контактом питної води із стічними водами [1].

З кінця ХХ сторіччя зростає кількість інформаційного навантаження на свідомість людини з метою отримання прибутку виробниками; зокрема виробники фільтрів для води, бутильованої води наголошують, що водопровідну воду не можна вживати без попередньої обробки. Чи так це для міста Полтави? Адже за даними хімлабораторії «Полтававодоканал» «склад полтавської води за органолептичними, хімічними, бактеріологічними аналізами майже не змінюється з роками, відповідає вимогам ДСанПіНу» [2].

Джерелом питної води м. Полтави є води Бучацького водоносного горизонту, який формується під фторвмісними гірськими породами та захищений від техногенного забруднення. Нешкідливою за хімічним складом є така вода, вживання якої не призведе до виникнення неінфекційних захворювань хімічної етіології (ендемичних захворювань, техногенних хронічних і гострих отруєнь і т. п.) у людей і їхніх нащадків. Це повинно бути гарантовано і для самих чутливих груп населення (новонароджених, дітей, вагітних, людей похилого віку тощо), і в умовах використання її протягом усього життя, і з урахуванням ймовірності комбінованої дії хімі-

чних речовин при одночасній наявності у воді. Крім ендемічних хвороб і техногенних отруєнь, потрібно запобігти наслідкам неспецифічної дії (зростання загальної захворюваності внаслідок зниження опірності організму) і віддаленим (мутагенні, канцерогенні, ембріотоксичні, тератогенні, гонадотоксичних, сенсibiliзуючі, нейротоксичні тощо) ефектам. Виходячи з цього, концентрація у воді небезпечних для здоров'я хімічних речовин не повинна перевищувати ГДК, встановлених на основі глибоких санітарно-токсикологічних досліджень. У той же час питна вода повинна бути фізіологічно повноцінною, її мінеральний склад, вміст мікроелементів (фтору, йоду, селену і т. п.) повинні бути адекватними біологічним потребам організму. Крім того, вода повинна бути нешкідливою в радіаційному відношенні, тобто містити безпечну кількість природних радіонуклідів і мати таку сумарну об'ємну альфа- і бета-радіоактивність, яка не перевищує гігієнічного нормативу.

Тому метою даної роботи є оцінка безпеки та фізіологічної повноцінності водопровідної питної води для різних категорій населення (дорослі, діти, вагітні, люди похилого віку) міста Полтави.

У проведеному дослідженні ми висунули гіпотезу про те, що питна вода міста Полтави відповідає діючим державним та європейським стандартам.

Основними результатами роботи є:

- обробка статистичних матеріалів;
- розрахунок фактичного споживання фтору різними категоріями населення;
- розвиток науково-дослідницьких навичок щодо збору даних, побудови та аналізу графіків, таблиць;
- обчислення безпечної концентрації фтору в питній воді, спожитій за добу;
- підвищення рівня своєї обізнаності щодо безпеки та фізіологічної повноцінності води з наукової точки зору;
- формулювання практичних рекомендацій на підставі висновків.

Враховуючи результати досліджень, вважаємо, що питна вода з централізованих джерел водопостачання потребує централізованого дефторування до оптимальних концентрацій. За відсутності таких заходів необхідна індивідуальна профілактика:

- дотримання гігієни харчування;
- зменшення кількості споживання фтору з питною водою та стравами;
- регулярна гігієна порожнини рота.

Провівши науково-дослідницьку роботу, нам вдалося встановити:

- Полтавська питна вода з централізованих джерел водопостачання є чистою, живою та повністю відповідає вимогам діючих державних, міждержавних та європейських стандартів. Її можна й потрібно пити.

• Незважаючи на вміст фтору у воді в межах норми, дана проблема на сьогодні є актуальною і потребує вирішення.

• Для дорослого населення міста вода є безпечною за умови дотримання фізіологічно правильного режиму та поміркованого вживання продуктів з високим вмістом фтору.

- Враховуючи м'якість води, вона не є достатньо фізіологічно повноцінною за вмістом кальцію та магнію для всіх вікових категорій, а особливо дітей, вагітних, осіб похилого віку. Необхідна корекція харчування, зокрема, за призначенням лікаря вживати препарати кальцію.

- Враховуючи особливу чутливість дитячого організму до фтору в період формування та прорізування постійних зубів та підвищену (порівняно з дорослими) потребу у воді, полтавська питна вода не є безпечною для дітей усіх вікових категорій.

Практичні рекомендації:

- Розрахована нами безпечна концентрація фтору у питній воді для дітей 0,76 — 1 мг/дм³ відповідає даним літератури та рекомендаціями ВООЗ. Тому найбільш ефективним методом профілактики буде дефторування питної води.

- Необхідно забезпечити інформованість дільничних педіатрів щодо концентрації фтору у питній воді з метою індивідуального розрахунку безпечної кількості води в залежності від віку, раціону, вигодовування (штучне) та пропонувати дітям часткове використання альтернативної фізіологічно повноцінної води з низьким вмістом фтору.

Для полтавців є корисно:

- володіти достовірною інформацією щодо якості питної води, її переваг та недоліків;

- розраховувати вміст фтору в залежності від потреби у рідині та раціону;
- вводити в раціон достатньо молочних продуктів (молоко, йогурти, сири);
- за умов збільшення потреби в рідині вживати воду з низьким вмістом фтору;
- вивозити дітей на відпочинок в неендемічні регіони по флюорозу.

Для полтавців може бути шкідливо:

- 100% довіряти рекламі та недостовірним джерелам інформації;
- зловживати міцним чаєм, червоним вином, морською рибою;
- нехтувати продуктами з високим вмістом кальцію (насамперед молочні);
- безконтрольно споживати фільтровану воду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вони мають перш за все фундаментальне значення. Зокрема, ми надали відповідні практичні рекомендації щодо забезпечення інформованості педіатрів про концентрацію фтору в питній воді з метою індивідуального розрахунку безпечної кількості води в залежності від віку, раціону, вигодовування (штучне) та пропонуємо дітям часткове використання альтернативної фізіологічно повноцінної води з низьким вмістом фтору.

Практична значимість роботи полягає в тому, що отримані дані можна використовувати в якості додаткової інформації на уроках природознавства, біології, екології, фізики, хімії, географії, основ здоров'я, при проведенні бесід з школярами на валеологічні теми, в якості матеріалу для агітації.

Література

1. Гончарук Е.И., Бардов В.Г., Гаркавий С.И., Яворовский А.П. и др. — Под ред. Е.И. Гончарука. К.: Здоров'я, 2006. — 792 с.
2. Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4.-.171-10).
3. Ніколішин А.К. Флюороз зубів. — Полтава, 1999. — 136 с.
4. Пропедевтична педіатрія: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації // В. Г. Майданник, В. Г. Бурлай, О. З. Гнатейко [та ін.] за ред. Проф. В.Г.Майданника. — Вінниця: Нова книга, 2012. — 880 с.
5. Обласна Програма „Питна вода Полтавщини” на 2011—2020 роки. Рішення четвертої сесії обласної ради шостого скликання від 30 березня 2011 року.
6. КП ПОР «Полтававодоканал» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vodokanal.poltava.ua>
7. Progid.ru [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://prodgid.ru>
8. Stom.by [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.stom.by>
9. Хімія. Шкільний курс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chemistry.in.ua> КП ПОР

К.В. ТІМАР, В.М. ПОГОРІЛА,

студентки гео-екологічного відділення

Кам'янського державного енергетичного технікуму

Т.О. НАДРИГАЙЛО,

спеціаліст, викладач Кам'янського державного енергетичного технікуму

О.О. ЧЕРНИШ,

викладач вищої категорії Кам'янського державного енергетичного технікуму

ГАЗОВАНА ВОДА - ШКОДА АБО КОРИСТЬ

Газовану воду (раніше її називали «шипучкою») відносять до популярних прохолодних безалкогольних напоїв. Сьогодні деякі нації вже не уявляють собі життя без неї. Наприклад, середньостатистичний житель США випиває до 180 літрів газованого напою на рік.

Для порівняння: жителі країн пострадянського простору вживають 50 літрів, а в Китаї — лише 20. Америка перевершила всіх не тільки за кількістю споживаної газованої води, але і за її випуску. Статистика стверджує, що обсяг виробленої газованої води та напоїв на її основі складає 73% від загального обсягу продукції безалкогольної продукції в країні.

Свою історію газувана вода веде з найдавніших часів. Наприклад, Гіппократ — знаменитий медик античної епохи — присвятив розповіді про природних джерелах газованої води не одну главу своїх медичних трактатів.

Вже в ті давні часи люди знали, чим корисна газувана мінеральна вода, і використовували її цілющу силу на практиці. Задавшись питанням, чи можна пити газувану воду, вони провели чимало досліджень, і всі вони підтвердили користь газованої води при прийманні всередину.

Корисні властивості газованої води були доведені і при її зовнішньому застосуванні у вигляді ванн з травами.

Користь газованої води очевидна:

✓ Вона набагато краще втамовує спрагу, ніж негазована вода.

✓ Вона посилює секрецію шлункового соку, тому її призначають людям, які страждають захворюваннями, пов'язаними зі зниженим рівнем кислотності в шлунку.

✓ Міститься у воді газ надовго зберігає в ній всі мікроелементи і запобігає розмноженню бактерій.

✓ Природна газована вода вважається найкориснішою з-за високого рівня мінералізації. Вона містить нейтральні молекули, тому здатна збагатити клітини всього організму необхідними поживними речовинами. Магній і кальцій надійно захищають кісткову і м'язову тканини, зберігаючи здоровими скелет, м'язи, зуби, нігті і волосся.

Газована мінеральна вода

Корисні мікро- і макроелементи, а також мінеральні сполуки роблять продукт корисним для організму. Слід зазначити, що, крім рівня газування, така вода буває різної мінералізації. Слабка і середня "мінералка" підходить для щоденного вживання. Вона не тільки чудово втамовує спрагу, але і наситить організм корисними сполуками. А ось газована вода з високим ступенем мінералізації призначена для використання в лікувальних цілях. Вживати її потрібно тільки в обмеженій кількості, оскільки вміст корисних елементів в ній досить велике для повсякденного використання.

Газована вода: шкода чи користь для організму Газована мінеральна вода, шкода або користь якої залежить від кількості важливих сполук у ній, безумовно, є більш якісною, ніж солодкі напої. Але в кожному правилі є винятки.

Солодка газована вода

Газовані напої можуть бути корисними. Все залежить від вмісту пляшки. Солодка газована вода, шкода або користь якої є предметом суперечок лікарів, дієтологів і виробників, може мати у своєму складі штучні харчові добавки або екстракти лікарських трав.

"Дюшес" і "Тархун" містять естрагон, який є ефективним судинорозширювальним засобом, покращує роботу травної системи і підвищує апетит. Газована вода "Саяни" і "Байкал" має в своєму складі екстракт рослини левзея, який сприяє зняттю втоми, підвищенню активності м'язів і нормалізації нервової системи.

Шкоду "шипучою" води для дитини

В останні роки дієтологи і педіатри б'ють на сполох. Батьки все частіше почали купувати своїм маленьким дітям газовані напої. Наслідки від таких нерозумних вчинків наявні: кількість хлопчиків і дівчаток, які страждають ожирінням, з кожним роком неухильно зростає. До чого може призвести зловживання газованою водою? Підвищена нервова збудливість, проблеми з кістковою і ендокринною системами, погані зуби. Все це лише мала частина того, якою може бути шкода солодкої газованої води для організму.

Крім дітей, солодку газовану воду слід виключити вагітним жінкам і годуючим матерям, а також людям, які ведуть боротьбу із зайвою вагою, захворюваннями органів шлунково-кишкового тракту і алергікам.

Газована вода: шкода чи користь для схуднення

Всім відомо, що будь-яка дієта заснована на достатньому споживанні рідини, а саме чистої води. В іншому випадку вага буде стояти на місці. Ніякої харчової та енергетичної цінності газована вода не несе. В ній не містяться білки, жири і вуглеводи, її калорійність також дорівнює нулю.

Сприяти схудненню вона буде точно так само, як і проста вода. Відомо, що рідина в шлунку надає відчуття ситості. Тому її потрібно обов'язково пити тим, хто веде активну боротьбу із зайвою вагою. При цьому шкоду газованої води може проявлятися в тому, що вона викликає здуття і метеоризм, тобто деякий дискомфорт в кишечнику. Але якщо це не доставляє незручностей, то худнути можна з будь водою, і з газованою в тому числі.

Газована вода: шкода чи користь для організму Слід зазначити, що мова йде тільки про простий газований воді, без харчових добавок: підсолоджувачів, консервантів, ароматизаторів, барвників. У іншому випадку замість зниження ваги можна заробити кілька додаткових кілограмів.

Підведення підсумків

Складно однозначно відповісти на питання, що принесе організму газована вода, шкода або користь буде від її вживання. Перш за все, при виборі цього напою слід звернути увагу на те, яке він має походження: природне або синтетичне. Натуральна мінеральна вода містить у своєму складі корисні мікроелементи, які сприяють оздоровленню організму. Газована вода, особливо солодка, отримана штучним шляхом, не може бути корисною. Від вживання напоїв на її основі слід очікувати тільки негативних наслідків, погіршення роботи організму.

Література

1. Я познаю мир: детская энциклопедия. Химия. Автор-составитель: Л. А. Савина, 1998.
2. Все обо всем. Москва. Филологическое общество «Слово» АСТ, 1998.
3. Наука и жизнь. 1982г. № 5 «Чем питаются растения» Г. Шульгин.
4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 312 с.

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Т.І. НОВОСАД,

викладач вищої категорії, викладач-методист Коледжу технологій, бізнесу та права
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ІННОВАЦІЙНІ АКЦІЇ ТА РЕКЛАМНІ ПРИЙОМИ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Сьогодні, незважаючи на різні складності економічного характеру, стратегічні цільові установки діяльності багатьох підприємств (у тому числі й у сфері ресторанного господарства) все частіше зорієнтовані на впровадження інновацій (як продуктових, так і процесових) [1, с. 7–11]. Зазначене дозволяє підприємствам формувати стійкі конкурентні переваги, забезпечуючи передумови для сталого розвитку та ефективного функціонування на ринку не тільки у короткостроковій, але і у довгостроковій перспективі. Сучасні інновації у ресторанному господарстві (РГ), як показали результати наших досліджень, створюють підприємствам, що їх активно впроваджують у своїй практичній діяльності, передумови для зміцнення позицій на конкурентному ринку. Останні інновації у роботі підприємств РГ пов'язані з запровадженням інноваційних акцій та рекламних прийомів.

Акція «Fooding» (англ. Food, feeling - відчуй, що їси). Дана акція спрямована на розкриття актуальних кулінарних тенденцій широким масшам («всьому світу»): приготування їжі відомими шеф-кухарями «на відкритих площадках» для необмеженої кількості людей. Зміцнює імідж шеф-кухаря закладу ресторанного господарства, надає йому можливість відчувати себе зовсім вільним від будь-яких правил та традицій [2, с. 27–41]. Споживачам дає можливість за мізерний кошт ознайомитися з баченням провідних шеф-кухарів сучасної кулінарії, скуштувати і порівняти страви, які виробляють у «дорогих» закладах ресторанного господарства.

Рекламний прийом «пряма пошта» (англ. Direct-mail). Він представляє собою періодичне повідомлення своїх клієнтам через поштові листівки або е-таї-адресу про новинки та акції у закладі ресторанного господарства, надсилення купонів на знижки. Для ефективної реалізації передбачає наявність у споживачів дисконтних або бонусних карток, що дає змогу зібрати базу даних клієнтів закладу.

Переваги для виробників. Створює добрий імідж: заклад починають сприймати як такий, що піклується про своїх споживачів. Сприяє зростанню об-

сягів реалізації продукції як вдалий рекламний прийом, що спонукає споживачів до повторних відвідувань закладу.

Переваги для споживачів. Створює приємне відчуття турботи саме про нього. Надає інформацію, що може стати у нагоді при виборі можливого місця для проведення вільного часу.

Акція «1 Guinness» — ресторанні гроші (комерційна ідея фірми «Денв'ю»).

Використання даної акції передбачає введення нових нумізматичних монет, отримати які, наприклад, можна лише купуючи пінту одноіменного пива. Проведення фінального розіграшу, в якому накопичені монети можна обміняти на різні сувеніри: футболки, брелки, запальнички, бейсболки тощо [2, с. 77–101].

Перевани для виробників. Можливість збільшення товарообороту в цілому і по якомусь одному чи декількох найменувань продукції. Можливість приваблення до закладу великих потоків споживачів. Ефективна реклама закладу.

Перевани для споживачів. Можливість не тільки поїсти, але й розважитись та отримати приз.

Інноваційний продукт «Вечірки-новинки»

З урахуванням все зростаючої конкуренції ресторанний бізнес зацікавлений у проведенні різних рекламних та PR-акцій. Ресторатори намагаються залучити клієнтів, стверджуючи, що в ресторані вони можуть отримати щось більше, ніж просто тарілку супу.

Найбільш використовуваними в практиці ресторанної справи є наступні

PR- кампанії :

- благодійні заходи ;
- проведення дитячих карнавалів , свят і т.д.;
- тижня кухонь різних регіонів ;
- джазові пивні вечори і « щасливі години »
- дегустація вин для знавців;
- спільне приготування страв під керівництвом шеф -кухаря ;
- «курси домогосподарок» з приготування десерту ;

Насичена розважальна програма - ноу -хау сучасних рестораторів. Кращі європейські та американські заклади заманюють клієнтів якісною кухнею, авторитетом шеф -кухаря і атмосферою. Проте сучасні відвідувачі звикли, що ресторан - це щось на зразок будинку культури: з танцями, піснями, лотереями і т.д. Одним з нових інноваційних продуктів, що використовується в ресторанному господарстві є «Вечірки-новинки» [3, с. 71].

Сьогодні список вечірок нерідко впливає на фінансовий успіх ресторану, запевняють професіонали. «Для аншлагов у закладі мало смачної кухні і професійного персоналу. Нині відомо багато ресторанів, де дуже смачно, але там нікого немає.

За твердженням фахівців для того, щоб у ресторані не було проблем з аншлагами, менеджери слід влаштовувати, як мінімум, одну «подію» на місяць. Кількість гостей не має значення: це можуть бути і закриті дегустації на двадцять

чоловік, і гучні прийоми на півтори сотні запрошених. Присутність журналістів є обов'язковою, число зоряних гостей не повинно перевищувати 5–10 % від загальної кількості присутніх. Решта - кулінарно-винні експерти, спонсори і головне - постійні гості ресторану [4, с. 5–8].

Досить перспективними як для власників закладів, так і для відвідувачів є нові PR-акції закладів ресторанного господарства: організація тематичних вечірок, що мають унікальні характеристики та форми організації. Наприклад, щорічна вечірка мережі «Аризона Group», що має назву Bizarre Party, або Вбитий сервіс» (її особливість: обслуговуючим персоналом, тобто офіціантами, барменами та іншими працюють менеджери, директори та господарі відомих ресторанів).

Основні переваги від впровадження вечірок-новинок у ресторанному господарстві для виробників. Приваблює споживачів. Поліпшує імідж закладу (мережі закладів). Ефективна реклама. Можливість для вищої ланки керівництва безпосередньо поспілкуватися зі споживачами та почути їхню думку про заклад чи мережу ресторанного господарства. Сприяє об'єднанню колективу, підняттю настрою у колективі та спонукає до подальшої продуктивної праці. У разі успіху приносить значні прибутки.

Отже, реформація ресторанного господарства в сучасних ринкових умовах вимагає від фахівців оволодіння практичними навичками та кваліфікацією, вмінням творчо мислити та вирішувати виробничі завдання з впровадження інноваційних рекламних технологій.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 36, ст.266) від 04.07.2002 № 40-IV.
2. П'ятницька Г. Інноваційні ресторани технології: основи теорії : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Г. П'ятницька, Н. П'ятницька. — К. : Кондор-Виробництво, 2013. — 250 с.
3. Борисова О. В. Показники ефективності інноваційної політики підприємств ресторанного господарства / О. В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : [зб. наук. праць]. — Харків : ХДУХТ, 2009. — С. 72–77.
4. П'ятницька Г. Сучасні проблеми інноваційного розвитку ресторанного господарства України / Г. П'ятницька, О. Григоренко // Вісник КНТЕУ. — 2005. — № 1. — С. 5–11.

ТРАНСПОРТ

Н.О. СОЛОМКА,

студентка механічного відділення ВСП Шевченківський коледж УНУС

С.А. ШЕРЕМЕТ,

завідувач механічного відділення ВСП Шевченківський коледж УНУС

І.В. ШЕРЕМЕТ,

викладач спеціальних дисциплін, ВСП Шевченківський коледж УНУС

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ

Анотація. Розглянуто сучасний стан і прогноз розвитку інформаційних технологій в системах управління транспортом. Запропоновано введення нової інформаційної складової про технічний стан безпосередньо з транспортних засобів.

Ключові слова: автомобільний транспорт, ефективність роботи, інформаційні технології.

Розвиток автомобільного транспорту в ринкових умовах має свої галузеві особливості, які тягнуть за собою економічні, технічні, соціальні і управлінські наслідки і вимагають від усіх учасників виробничого процесу відповідних і своєчасних дій.

Ці особливості і результати, до яких вони призводять, технічні та економічні наслідки можна звести до наступного:

1. Збільшення господарської та економічної самостійності підприємств в умовах фактичної ліквідації вертикальних зв'язків.
2. Диверсифікація транспортних підприємств.
3. Скорочення доходів і зростання витрат, введення жорсткого контролю за величиною і джерелами доходів і витрат.
4. Скорочення обсягів перевезень і зростання конкуренції.
5. Зменшення інвестицій і старіння основних фондів.
6. Важливість правильно вибраних управлінських рішень і відповідальність, як моральна, так і матеріальна, фахівців в умовах ризику і конкуренції.

Орієнтування на ринкові відносини вимагають від усіх працівників підприємства особливого управлінського стилю мислення, для якого характерні творчі, систематичні і нерідко агресивні підходи. Вважається, що недостатньо тільки реєструвати параметри навколишнього середовища, а необхідно ще й прагнути самому змінювати ці параметри.

Для забезпечення ефективної роботи підприємства автомобільного транспорту необхідно використовувати маркетингові прийоми.

Тут можна виділити три основні напрямки в діяльності підприємства: вихід на ринок; розширення ринку; забезпечення безпеки ринку.

1. Вихід на ринок буде успішним, якщо транспортні послуги супроводжують помірні ціни, висока якість і хороше обслуговування клієнтів - це одна сторона діяльності підприємства. Якщо ми говоримо про те, що відправним пунктом для всіх виробничих рішень є бажання і інтереси споживачів, то це означає, що підприємство має пропонувати вирішення проблем своїх клієнтів.

2. Розширення ринку - наступний найважливіший напрям після виходу на ринок. В принципі, розширення ринку можливо за рахунок: збільшення обсягу транспортних послуг на старому ринку; виходу зі старими або злегка зміненими послугами на новий ринок; прагнення підприємства більш повно врахувати потреби певних груп клієнтів, розширюючи при цьому свій асортимент послуг. Часто це пов'язано з диверсифікацією, включенням в виробничу програму нових послуг, які нерідко базуються на використанні виробничого досвіду, старих каналів і зв'язків з клієнтами; використання виходу з новим асортиментом послуг на нові ринки.

3. Забезпечення безпеки ринку - третій напрямок. Розширення ринку завжди супроводжується прагненням до його безпеки. Це можливо тоді, коли вдається розвинути комплекс послуг, що не залишають місця для проникнення конкурентів.

Всі перераховані вище напрямки діяльності підприємства так чи інакше пов'язані з процесами управління. Є кілька визначень поняття управління. Інженерне прикладне поняття управління наступне: управління - це процес перетворення інформації про стан системи в певні ціленаправлені дії, що переводять систему з початкового в заданий стан. У цьому визначенні можна виділити ключові слова: інформація про стан системи; мета системи; дії, що вживаються в системі для зміни її стану і досягнення мети.

Очевидно, що цей набір повинен розташовуватися в певній послідовності, утворюючи технологію управління. Основні етапи цієї технології такі:

1. Визначення мети, що стоїть перед управлінням системою. Необхідно відзначити, що вибір мети підприємств автомобільного транспорту в ринкових умовах пов'язаний з отриманням максимального прибутку.

2. Отримання інформації про стан системи і про зовнішні чинники, що діють на систему.

3. Обробка інформації, оцінка її точності і достовірності.

4. Аналіз інформації, збір при необхідності додаткової інформації, її експертиза.

5. Прийняття управлінських рішень відповідно до цілей системи, отриманої та обробленої інформації.

6. Надання рішенням чіткої, бажано нормативної форми, що забезпечує індивідуальну відповідальність виконавців, поетапний, кількісний і якісний контроль.

7. Доведення рішення до виконавців.

8. Реалізація управлінського впливу.

9. Отримання відгуку (реакції) системи на керуючі дії у вигляді нової порції інформації про зміни системи. Якщо стан системи погіршився, то це нераціональне управління. Якщо стан системи покращився, але повністю цілі не досягнуті, то це раціональне управління, і настає 10 етап.

10. Корекція цілей або дій.

Після корекції процес управління повторюється, тобто в даному випадку управління носить ітеративний багатоступінчатий характер. Якщо такий характер реалізується, то ця система є навченою.

За складом етапів технології управління системами пов'язані з поняттями інформація та інформаційна технологія.

Інформація - відомості, знання, які потрібні в людській діяльності для вирішення різних завдань і поповнення знань. Для обробки, передачі, прийому і зберігання інформації слід застосовувати теорію випадкових процесів, теорію кодування, теорію ймовірностей і математичної статистики та інші.

Як зазначалося вище, ефективна робота автомобільного транспорту особливо в умовах ринку в основному пов'язана з процесами управління різними аспектами транспортного процесу, а сфера управління, в свою чергу, багато в чому пов'язана з "людиною", тому нові інформаційні технології автомобільного транспорту повинні враховувати "людський фактор". При цьому нова інформаційна технологія автомобільного транспорту повинна бути інформаційною технологією управління і включати в себе збір інформації та її обробку, аналіз і прийняття рішення. Як показує аналіз розвитку інформаційних технологій, вона пройшла шлях від примітивних (ручних) технологій до "комп'ютерних". Обсяги інформації в авто-транспортних підприємствах великі, наприклад для АТП потужністю 400 автомобілів щомісяця обробляється близько 10 тис. дорожніх листів і товарно-транспортних накладних, близько однієї тисячі листків обліку ТО і Р та безліч інших документів. Звичайно, без застосування ЕОМ обробити такий потік інформації важка задача. До недавнього часу застосовувалася інформаційна технологія, яка передбачала обробку первинних документів в куцових інформаційних обчислювальних центрах (КІОЦ), що створювалися, як правило, на базі територіальних транспортних об'єднань.

Як показав досвід експлуатації подібних технологій, вони мають ряд наступних істотних недоліків: велика кількість помилок введення і дублювання інформації; тривалі терміни розробки і введення в експлуатацію; значні терміни надходження обробленої інформації (як правило, без управлінських рішень), тобто засоби обробки інформації знаходяться у відриві від "користувача".

В даний час з появою персональних електронно-обчислювальних машин відбувається принциповий перехід від інформаційних технологій КІОЦ на нові інформаційних технологій на базі автоматизованих робочих місць (АРМ), головним компонентом яких є ЕОМ. Впровадження цих інформаційних технологій дозволяє враховувати конкретні умови роботи підприємства в реальному часі; поєднувати як знання і досвід людини, так і знання, закладені і акумульовані в ЕОМ.

У висновку, слід зазначити, що в розвитку інформаційних технологій на транспорті можна очікувати наступного витка, що пов'язано головним чином зі збором

і обробкою інформації про результати роботи рухомого складу і про його технічний стан, яку отримуватимуть безпосередньо з борту транспортного засобу, що дозволить значно поліпшити її достовірність.

На базі цієї інформаційної технології слід вже зараз приступити до створення нових систем управління транспортом.

Література

1. Горев А.Э. Грузовые автомобильные перевозки // Москва, 2008. — 288 с.
2. Босняк М.Г. Вантажні автомобільні перевезення // Київ, 2013. — 408 с.
3. Фёдоров Л.С., Персианов В.А. Общий курс транспортной логистики // Москва, 2011. — 312 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>О.В. Артеменко,</i> НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ – ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА.....	3
<i>Н.В. Котелянець,</i> КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ СФОРМОВАНOSTI В УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	5
<i>С.В. Криштанович,</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ	9
<i>А.А. Мірошніченко,</i> МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ ДИСЦИПЛІН ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМАНДИРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	13
<i>О.В. Татарін,</i> РУКОПАШНИЙ БІЙ У РІЗНИХ ФОРМАХ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	16
<i>Н.Г. Тіхонова,</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ШКОЛИ, СІМ'Ї І ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИХОВАННІ УЧНІВ (1945-1991 РР.) У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ.....	18

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

<i>М.І. Джига,</i> МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ «ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ, ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ РЕЖИСЕРА І АКТОРА В ПРИЗМІ ПРИНЦИПІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА»	23
<i>Є.М. Жихарева,</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ.....	27

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Л.М. Айзенбарт,</i> ПОГРАНИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН.....	31
--	----

Н.В. Бабкова, СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ДУМЦІ XIX – ПОЧ. XX СТ.	32
В.М. Ількович, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА СТЕШЕНКА У ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ.....	36
О.В. Кубрак, «БУСІДО» («КОДЕКС ЧЕСТІ САМУРАЯ») ЯК КУЛЬТУРНО - ЕТИЧНА ПАМ'ЯТКА ЯПОНІЇ.....	39
Ю.М. Пацаранюк, МОВА ЯК ЗНАРЯД ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІНЦЯ.....	43
Ю.С. Петренко, ГІПЕРБОЛА ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТВОРАХ І В МОВІ, ЗАГАЛОМ.....	47

Розділ 4 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Д.В. Костенчук, Г.В. Даценко, ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В МУЗЕЯХ.....	50
О.В. Кубрак, ВПЛИВ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТ РЕСУРСІВ НА СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ.....	58
А.О. Рогашева, САМОЗАЙНЯТИСТЬ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ.....	63
О.З. Ярошко, ТРИАДА «ЛЮДИНА – СУСПІЛЬСТВО – ДЕРЖАВА» В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ.....	66

Розділ 5 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Л.Я. Ревуцька, В.Є. Ворожбит, УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	69
А.В. Фурман, ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	74
А.В. Фурман, СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ВІДКРИТОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	77

Розділ 6 ПРАВО

<i>Д.І. Бодягіна,</i> ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ З ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ.....	79
<i>О.В. Ястребова,</i> ПРОБЛЕМА НЕВИЗНАЧЕННОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.....	83

Розділ 7 БІОЛОГІЯ

<i>М.О. Виждова,</i> ПРИРОДНІ ПОПУЛЯЦІЇ ЗЕЛЕНИХ ЖАБ ГІБРИДОГЕННОГО КОМПЛЕКСУ <i>PELORHYLAX ESCULENTUS</i> ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	85
---	----

Розділ 8 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

<i>Є.В. Варуха, О.П. Гавриленко,</i> ЗМІНА КЛІМАТУ ЯК ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	90
<i>П.П. Пухтаєвич,</i> УТВОРЕННЯ І ЕВОЛЮЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ ГІБРИДНИХ КОМПЛЕКСІВ РИБ.....	93

Розділ 9 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>О.М. Баліцький,</i> ЗАМІНА ORACLE НА POSTGRESQL І МОЖЛИВОСТІ РОБОТИ З СЕКЦІОНУВАННЯМ ВСЕРЕДИНИ DLP-СИСТЕМИ.....	97
<i>О.М. Баліцький,</i> МАШИННЕ НАВЧАННЯ І ГЕОМЕТРІЯ. РОЗДІЛЯЮЧІ ГІПЕРПЛОЩИНИ, ГЕОМЕТРИЧНИЙ СЕНС ЛІНІЙНОЇ КОМБІНАЦІЇ.....	101
<i>І.І. Завуцак,</i> ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ПРЕДМЕТНІЙ ОБЛАСТІ ТА ПОНЯТТЯ КОНТЕКСТНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ.....	115
<i>А.В. Ковтун,</i> ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ЯЗЫКА KOTLIN.....	120
<i>А.В. Ковтун,</i> СУБД ДЛЯ МОБИЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ REALM.....	124
<i>М.Д. Нікітін,</i> ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРСІЙНОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЗМІН ДАНИХ.....	128

В.В. Семенюк, ВЕРСИОННАЯ МИГРАЦИЯ СТРУКТУРЫ БАЗЫ ДАННЫХ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ.....	132
---	-----

В.В. Юрїїв, ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ КОРИСТЬ У НАВЧАННІ.....	137
---	-----

Розділ 10 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Т.О. Ребрик, ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОЇ ПОВНОЦІННОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ м. ПОЛТАВИ.....	140
--	-----

К.В. Тімар, В.М. Погоріла, Т.О. Надригайло, О.О. Черниш, ГАЗОВАНА ВОДА - ШКОДА АБО КОРИСТЬ.....	143
---	-----

Розділ 11 СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Т.І. Новосад, ІННОВАЦІЙНІ АКЦІЇ ТА РЕКЛАМНІ ПРИЙОМИ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	146
---	-----

Розділ 12 ТРАНСПОРТ

Н.О. Соломка, С.А. Шеремет, І.В. Шеремет, НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ.....	149
--	-----

Підписано до друку 04.04.2017. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturna». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,07.
Зам. № 0404-1. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, моб. 38 (067) 259-11-89

Інститут інноваційної освіти. Науково-учбовий центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com.ua

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-учбового центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40